

Látó

2024. március
XXXV. évfolyam
3. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztők:

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

ANDRÉ FERENC

CODĂU ANNAMÁRIA

FISCHER BOTOND

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZÓCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

- BORSIK MIKLÓS:
Egy ló nem ír; A halottak gyorsulása (Versek) ■ 5
- SZABÓ K. ATTILA:
Invezív (Novella) ■ 8
- KATONA ÁGOTA:
Kereszt, csillag, kakas; Várakozások; Hibakereső (Versek) ■ 18
- SÜVEG SZILVIA:
Egy roppanás az élet gerincén; Lélekjelenlét; Lost
(Rövidprózák) ■ 21
- KUPIHÁR REBEKA:
nehéz melletted verset írni; a férfiak általában arra kíváncsiak;
women's secret; a queer élharcos megpihen (Versek) ■ 26
- BIRÓ ZSOMBOR AURÉL:
Visszatérő álmom, hogy apám vállán ébredek (Regényrészlet) ■ 30
- KERBER BALÁZS:
Számтан a holdas estékre (Versek) ■ 36
- MAGYAR BOGI:
Üvegszív; Fehér angyal; Anya fantomja (Rövidprózák) ■ 38
- ALEXANDRU VAKULOVSKI:
boldog tehének; kié a ház; Ulpiana; fotók szentekkel;
péntek este; csókák (Versek; Lövétei Lázár László fordításai) ■ 43
- MEZEI GÁBOR:
z. a test szobrai (Vers) ■ 55
- PINTEA LÁSZLÓ:
A titokzatos idegen (Novella) ■ 57
- FAZAKAS ATTILA:
esti kérdés; Ewa Partum kiszórja a nyelvet; A Világ Ura (Versek) ■ 65
- BÖRÖCZKI CSABA:
A Nagyméltóságú (Novella) ■ 68
- BIRÓ ERIKA:
térdrozsza; Átbukási szint; elülne; Tiksi (Versek) ■ 74

SÉTATÉR

FISCHER BOTOND:

Temesvári fecnik ■ 77

MÁTYUS MELINDA:

Brâncuși: „valami román, valami kötelező” ■ 81

KOVÁCS PÉTER ZOLTÁN:

Brâncuși pepitában – két, egymásnak ellentmondó koncepcióról ■ 87

TÉKA

FERENCZ-NAGY ZOLTÁN:

A felelősségvállalás lehetőségei pólóktól antológiáig
(*Felhajtóerő*. Szerkesztette Bárány Bence, Élő Csenge Enikő) ■ 91

KLIKKREC

FAZAKAS MÁRTA – GYENGE ZSOLT – TAMÁS DÉNES:

Négydimenziós Möbius-szalag (Mircea Cărtărescu: *Szolenoid*) ■ 96

LÁTÓHATÁR

MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA:

Emlékmű a békéről (*Armistice*. Szerkesztette Carol Ann Duffy) ■ 103

TALÁLT VERSEK

SZIVERI JÁNOS:

Agnus Dei; Vaktükör ■ 108

NÉVJEGY

ALEXANDRU VAKULOVSKI – LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ ■ 111

EGY LÓ NEM ÍR

A vágott virágnak pizzabúze lesz
a vegyes szállításnál, és a Covid-teszt
csomagolása a fokhagymás uborkasaláta
emlékét őrzi. Aztán célba ér.
A hőtartó rekesz éjszakai leheletében
vacillálok az ágyon,
hogy a kötetben megnevezzem-e a Woltot,
vagy csak a brand színével utaljak rá,
végül azt álmodom, hogy ló vagyok,
belém égetnek egy duplavét,
de nem érzem, csak hallom, ahogy a billog
sistereg. Vágtatok. Fel se tűnik,
hogy patám van. Mire mégis rájövök,
száguldunk az üres Andrásyn, mi, a support
team kedvencei, shetlandi pónik, kisbéri
félvérek sörökkel. Nápolyit viszünk, babot.
A bérházkapukat nyitva hagyják nekünk,
istállószagú a város, sörényünket kék eső festi.
Krisztinát, Jocót, a frissen elnevezett vízcseppeket
kivetítőn dicsérik a reklámérték miatt.
Viszont a 6. kerület lakói haragszanak. Trágyát
hordanak a cselédlépcsőn, bizonyíték.
Az ablakból hajigálnak velem,
a hátunkon omlik szét. Felébredek,
de visszaalszom. A cég szerződést
bont velem egy vers miatt. Bizonygatom,
hogy én nem írhattam. És igaz. Egy ló nem ír.

A HALOTTAK GYORSULÁSA

Biztos láttad, dúdolgatom a Keletinél
egy motoros futárnak, nincs olyan halott,
amelyik ne volna gyorsabb nálad.

Ha eszembe jutnak, *ide is értek*
a Fiumei útra, ahol gyakran üres a járda,
ezért fürgén tekerek.
De a szomszéd Marika,
akit a rák nemrég ismeretlen helyre szállított,
mindig gyorsabb nálam,
mert emlék. Őt nem lassítja a szél,
amelyik a kék dzsekit lapítja rajtam.
Marika néni itt a fejemben. Egy pillanat.

A sírkertben, persze, óvatosabbak a halottak.
Mint Tandori verebei, „a földdel együtt forognak,
a talpam alatt, de olyan lassan, hogy ne is
érezzem a mocorgásukat”*. Csak itt,
a felszínen, ahol a Burger King felé húz a szél,
más a tempó. Pedig az emlék illanását
A-ból B-be senki nem rendeli meg.

Egymás után előzőm a sírköveket, némelyik
idétlenül túllóg a kerítésen.
Mintha rosszul bújt volna el,
mint egy rajzfilmben a kedves disznó,
kilóg, az elnagyolt oszlop vékony,
mint a kolbász.

Csak a halott nem bujkál. A covidos Andor
vagy az ismeretlen rolleron,
akit tegnapelőtt elintézt
az Infostart.hu és a buszkerék.

Egyikük se szellem,
mindegyikük szelíd,
ott haladnak,
ahol a memóriám a híd,
bár sose láttam, hogyan kelnek át.
Ha nem gondolok másra, azonnal itt teremnek.
Oda kell érnem a Burger Kingbe,
de lenyűgöz a halottak gyorsulása.

Szabó K. Attila

INVEZÚV

– Apa... Apa... Most engedj el!

A szélről a bőrünk egyszerre borsószik, én száraz vagyok, de belőle árad a hideg, úgy didereg, hogy átragad rám is.

Először a Nap még odalent van, mögölünk jön majd, az erdős domb mögül.

Mikor a fák színt kapnak, s a fény szétömlik a vízen, lesz pár pillanat, hogy az árnyékunk átéri a tavat, egészen a falig.

Mint a műugrók, most én vagyok a kereszt a fején, a teste meg az elsüllyedt templom. Már vannak olyan hosszúak a lábaim, hogy a feje befér közéjük, a fütyim meg belelóg a hajába, mint egy kopasz folt vagy fura anyajegy.

Mikor a vállán megérezem a meleget, majdnem felgyullad alattam, akkor kell elugrani, akkor az árnyékban olyan, mintha egyszerre szöknék le a felhős erdőről, s apa válláról is bele a hosszú, fekete alak letelejébe.

Az árnyékom fent még a falon is átbukik, és velem együtt eltűnik.

Aztán várom, hogy kihúzzon, még nem tudok úszni. Fentről alig látni valamit, de mire kiemel, s végre a szemem is ki tudom nyitni, a tónak átalakul a színe, a hullámok púpjai csak csillognak, és a sötétzöldet eltakarja az ég kékje.

– Térj már észhez, könyörgöm! Nyakig vagy a vízben, ha egyszer nem kapod meg?

– Nyugodj meg! Kimegyünk.

– Ne még, még tart a Nap, apa!

– Ha legalább úszni tanítanád!

– Így is tanulja. Mit tudjak csinálni, ha csak reggel akar kijönni?

– Ez már kezd valami hülye rítussá válni, érted? Innen csak annyi látszik, hogy minden hajnalban kihozod ide, s behajítod a saját kölyködet a tóba! Tudod, hogy miért járnak ide, hogy miket tartanak rólad, nem kell adni alájuk lovat!

– Kérlek, csak ettől kímélj meg!

– Figyelj! Én már minden éjjel azzal álmodom, hogy nem bukkan fel a víz alól. Mi meg csak nézzük azt a kurva tavat, és tudom, hogy csak álom, de mindegy, mert nem tudom kelteni fel magamat, és csak bámulom, hogy

megfulladt, és holtfáradt vagyok, mire valahogy megébredek, és már azt se tudom, hogy van-e ő nekem, és ti akkor már rég nem vagytok sehol, és ne játsszad nekem itt a közönyt, légy szíves!

– De mi a francot tudjak csinálni, ha minden reggel már sötétben ott áll az ajtónál? Ha nem megyek, nem eszik egész nap, csak ül az ablakban, és bámul.

– Nem érdekel! Te vagy az apja! Olyat találj ki, ami nem életveszélyes!

– Milyen életveszély? Itt állok mellette, a vízben van a kezem, s mikor ugrik, a karomba ugrik!

– Gondolkozol te egyáltalán? Ha tüdőgyulladást kap? Szinte fagy van, de te vizesen, meztelenül járatod!

– Egy csepp víz nincs rajta, utána meg megtörlöm.

– Remek! Szárazon ugrik. Ha szívrohamot kap, mit csinálsz? Egyedül jössz haza?

– Én ezt most fejeztem be!

– Legalább azt mondd meg, a törölközőt hova raktad!

A házunk mellett most tó van, papa úgy mondja, ikrek vagyunk, mert ugyanakkor születtünk, de régen, még előttem, ott templom volt, meg szomszédok. Néha még ma is kilátszik belőle a kereszt a nagy betonfaltól nem messze. A faluban mind mondják, hogy közben röhögnek, de el is keskenyednek, hogy onnan nem lehet ugrani, me' belefut az ember seggibe a templom. Mikor ezt mondják, én úgy kell kacagjak, hogy pisilek be, nem tudok mit csinálni. Apa ilyenkor mindig félrefordul. Nekem úgy mondja, hogyha valami csúnyát csinállok, az anyajegyünkön kacagok, megütöm magam, vagy nyelek a tóból, hogy...

– Fiam, az ember teste templom, vigyáznod kell rá!

– Azt azért neked is be kell látnod, hogy a kocsmában pontosan ugyan-ezt mondják. Amint elkezd fájni, mindemből valami fura szentség lesz.

– Cinikus vagy.

– De most komolyan, régebben eleresztettem a fülem mellett, de mióta megszületett, nem hagy nyugodni, hogy a test egyszerre templom és fertő, hogy az élet megőrzése és a megélése külön elbírálás alatt futnak. Mintha a várakozáson kívül tényleg nem lehetne semmi.

– Szerintem meg egyszerűen arról van szó, hogy nem a tiéd, hanem adomány, amit viszonznod kell.

– Mindig lefárasztott ez a kereskedelmi logika. És lehet, ha azt mondom, hogy a komcsikhoz húzok, de te meg demagóg vagy. Ha legalább a tied helyett enyémet mondtál volna.

– Jó, viszonzás helyett akkor inkább azt mondom, hogy menedék, ami te- és énáltalam adódik mások és saját magam számára is. És ennyi. Innen nézve pedig a környezet, ezek a rendszerek, lényegtelenek.

– Csak az van, hogy éppen a lényegtelenységük miatt kérik számon rajtad a tested felekezetét, hogy a metaforánál maradjunk... De mindegy, hagyjuk inkább, csak ideges leszek... Viszont attól, ahogy a kocsmában megfogalmazták az öngyilkosság hátulütőit, alulütőit... és ez a legrosszabb benne, ez a banalítás, ettől tényleg kiráz a hideg. Lehet, ha igazuk van, a menekülés vágya tényleg olyan erős, hogy már a kezdeteknél minél mélyebbre kell ásni.

– Megijesztesz! Hagyd, hogy poén maradjon!

– Figyelj! Ne vidd ki többet a gyereket a tóhoz! Nem tudom, kezdek paranoiás lenni. Egyre több a belefúllasztott állat, és mindenhova vadállatokat hallucinálok. Már nem tudok nem jeleket látni beléjük.

Apa régi munkahelye elsüllyedt, most már a tónak dolgozik. Hogy túléljék a köztes időt, szerencsére éppen megszületőben voltam, és apa lehetett az első apa, aki szülési szabadságot kapott. Anya úgy mondja, hogy én voltam számukra a menedék. Úgy képzelem, mint az iglut, amelyet a szobámban szoktunk építeni székekből és pokrócokból, de ott mindig elakadok, hogy belőlem hogyan lesz iglu, mikor éppen hogy én voltam benne anya hasában.

Emlékszem apa munkába állására, pedig azt mondják, még beszélni is alig tudtam. Mind a konyhában voltunk, az ajtónk is ide nyílik. Apa az ágyon aludt, én rajta feküdtem, és rajzoltam a hasán. Anya minket figyelt, rossz helyen fejezte be a felmosást, sarokba szorította magát, s egy lábon állva várta, hogy száradjon. Volt egy felmosós mondókánk, egy útmutató, hogy ahogy a víz elárasztotta a földet, az élőlények szigetlakókká kell váljanak. Akkor anya rám néz, és hármat mutat, én meg mondom, hogy ágysziget, egy ujj eltűnik, mondom, hogy széksziget, még egy ujj eltűnik, mondom, hogy asztalsziget, és az utolsó ujj is eltűnik, de én már visítom, hogy nekem van anya- meg apaszigetem is, és lógok rajtuk száradásig.

Arra nem emlékszem, hogy mit rajzoltam, de már alig látszott apa bőre, tiszta zsír volt mindenünk, mikor benyitott az a barna ruhás bácsi, hatalmas könyveket hozott.

– Nocsak! Látom, jót tesz magának az asszonylét. Hékás! Csak nyugodtan! Nem szabad kapkodni, még a végén rosszat dobban a szíve. Nézze, mit hoztam magának! Tudást, rengeteg tudást, meg egy új munkakönyvet is. A szülészetről sem kapna ilyen patyolatot. Megengedem, erre nyugodtan mondhatja, hogy feltámadás. Látja, mit meg nem teszek magukért!

– Arról volt szó, hogy az iskolánál dolgozhatok a feleségemmel.

– Meglepne, ha valóban így történt volna. Persze, én a maga fantáziájából bármit kinézek, de lássa be, hogy nem lehetek mindenható, akármennyire is vonzódik az olyan urakhoz. Viszont egyvalamit fogadjon meg tőlem, ne bújjon megint a felesége szoknyája mögé, hogy csúnyábbat ne mondjak! Okos ember maga, könnyedén beláthatja, hogy bizonyos embereket nem engedhetünk ilyen pozíciókba. Ez közös érdek, a magáé is.

– Deklaráltam már, hogy a rendszer és a nép hű szolgája vagyok!

– Ezt már szeretem! Fejlődik! Hordja is magánál mindig azt a deklarációt! Most már csak mélyebbre kell ásni, és kivágni a rothadt részeket, tudja, karokat, lábakat, természetesen segítünk magának. De a tárgyra térve, az iskolában kap egy kis szobát, olyat, amelyik a gátra néz, de el ám a kezekkel a gyerekekről! Itt vannak ezek a... Mik ezek? Mindegy! Lesz maga mellett még két ember, a maga specializációja az áramfejlesztés.

– Azok a generátorok semmire sem jók.

– Valóban nem, de ez már csak magán múlik. Na, de hadd ropogtassam meg azt a kicsit! Né, há simogat, no, puszild is meg, nem szúr az, rajta! Ennivaló egy gyermek vagy te, hallod-e, olyan munkát hoztam apádnak, hogy itten Kánaán lesz az idők végezetéig, nektek is, a falunak is, meg az egész országnak. No, puszi? Egyet csak, ide, né, az arcomra, cuppanjon! No, ha nem, hát nem, a bácsinak még sok dolga van, pár nap, s apádnak is, ő is kap majd szép munkaruhát. Jövő hét elejétől szolgálat, addig tanulmányozza át ezeket, ha megvan, kap róla papírt, kicserélheti vele azt a másikat, az már úgyse létezik. Egészséget!

...

– Úgy állsz ott, mint egy sáska. Azt hittem, leharapod a fejét.

– A felmosót akartam ledugni a torkán. Azon gondolkodtam, milyen lenne a hangja.

– Nem tudom, miért, de megnyugtat, mikor kegyetlen vagy.

– Gyűlölöm, ha fogdossák a gyerekemet! Én meg állok itt, baszd meg, fél lábon, mint egy szerencsétlen...

– Szívem! Hallasz?! Elment! Gyere! Dőlj az ágyra!

Csak a fogait láttam, mikor bejött, úgy csillogtak, mint a hullámok. Mögötte az ajtón narancs fény jött be, hirtelen sötét lett tőle minden, és apa betolt a háta mögé. A sós ízre emlékszem, hogy nyaltam a hátát, mintha a hasán akartam volna felmosni a festéket. Egy könyvet mutatott oda apának, de kihullottak belőle a virágai. Apa hónalján át láttam őket, szárazak voltak, és laposak. A föld felvizezte a sarat a csizmájáról, és abba a hatalmas sár-tócsába hullottak a virágok, mint egy elárasztott mező. A bácsinak szúrós fémszaga volt, és erős szőre, nem pusziltam meg, biztos olyan íze lett volna, mint a lépcsőn a korlátoknak.

Amikor elment, anya fulladozni kezdett, és apa mellém fektette. A bácsi egy marék cukrot hagyott ott nekem. Azóta is mindig szokott adni valamit, vagy legalább egy új virágot mutat. A nyelvem alá dugtam őket, s anya térdkalácsával játszottam, neki közben remegett mindene. Mikor már alább hagyott, akkor is úgy maradtunk. Az egész marékkal megettem, de ők csak bambultak, szerintem azt sem vették észre, hogy besötétedett, se azt, hogy tiszta zsír mindenünk.

Apával ezután csak azokból a könyvekből olvastunk. Tós könyv volt az egész, alga volt bennük, meg halak és sok-sok gép, a legjobb mindig az volt, mikor kibújtak a lapok közül a virágok. Minden nap, sose fogytak el, sőt, egyre frissebbek lettek, mintha éppen akkor bújtak volna ki a papírból. Apa azt mondja, valaki biztos virágmagokat szórt bele.

De a virágokon kívül azok a könyvek nagyon rosszak voltak. Sok kép volt bennük, de mind olyan kis szürke pacák, és olyan aprók voltak a betűk, hogy futottak szét, nem lehetett rájuk nézni, rögtön elslisszoltak. Én próbáltam erősebben nézni, hogy ne zavarjam apát, de azok a fekete csíkok úgy örvénylettek, hogy szédültem bele. Tőbeteg lettem tőlük, van ilyen. Mire el tudtam menni onnan, már úgy fáj a hasam s a fejem, hogy nem tudtam abbahagyni a sírást.

Apa amúgy, mikor nem úgy dolgozik, pap. Apapap. Ha papának hív-nám, papapap. De mikor ezt mondom, egyre inkább csak elkeskenyedik, hiába erősítgetem, hogy csak a kacsákat hívom, ő így is, úgy is szomorú lesz. Amúgy tatát hívom papának. Papanempap. Ő a kertben dolgozik. Bár néha elsüllyed az is. Imádja a növényeit, engem is, szanaszét termeszt őkét, szigetekben, és minden szigeten van minden. Azt mondja, ha a fele túléli, már nyert ügyünk van. Állatot nem tartunk, csak a növények nőnek körbe minket, semmi se mozdul a helyéről, de a helyük, az egyre nagyobb lesz.

Papa évszakonként csak egyszer ideges, az évszakhatárokon, anya szerint kell neki néha egy-egy kitörés, hogy megbarátkozzon a dolgokkal, apa neki

is mondhatná, hogy templom, de nem azt mondja, hanem mikor például a tavaszi esők és a megnőtt tó után papa csúnyákat ordít, hogy a fene a gyomba meg az összes rothadásba, apa akkor azt suttogja utána, hogy invezív fajok, és az eső után az ősök kitornek, papa meg visszaordít, hogy betolakodó itt már minden, még a víz is, de ez van megírva, nem a nyugalom. És nyár végéig megnyugszik.

Anya nemrég mesélt nekem az invezívről, hogy nagyon régen kitört, nem úgy, mint most az eső és a tó után, hanem akkor nagyon, és szoborrá vált ott minden, még az emberek is, és az invezív vastagon betakarta a szobrokat hamuval, mint anya engem esténként az iglumban, de én attól tüsszögnék meg folya a taknyi s a könny, olyan nyúlós lennék, mint a kása, mintha az invezívtől mindenből kása lenne, lekvár nélkül, de dióbelekkel. Én inkább fordítva szoktam kapni.

Ha az a reggeli, mindig kérem, hogy mondják el a kásaszobrokat, és anya akkor mondja, hogy volt ott lekvár is, de olyan forró, hogy rögtön el is párolgott, és csak az égett gyümölcsbelek maradtak ott.

Anya tegnap nagyon dühös volt, azt mondta, hagyjam ezt a hülyeséget, ezrek haltak meg ott, olyanok is, mint én, és elment, ma reggelig nem is láttam sehhol.

– Hol voltál?

– Szerinted?

– Nem egyszerűbb megmondani?

– Az egyszerű az volna, ha tudnád!

– Elegendem van abból, hogy úgy állítasz be, mintha hidegen hagyna, hogy mi történik veletek!

– *Veletek*, mi? Akkor csinálj úgy, mintha érdekelne!

– Most kérdem, hogy hol voltál?!

– Ez számonkérés, de ha annyira tudni akarod, könyörögni voltam. Legalább az feltűnt talán, hogy a fiad ősztől iskolaköteles, de ha a betűkre néz, bögni kezd, és egyetlen barátja sincs ebből a rohadt faluból, és én nem akarom odaadni!

– Csak gyötröd magad! Ez csupán néhány kezdeti körülmény, nem végítélet. Meg fogja tudni oldani.

– Te meg csak áztatod magad! Amit te felnőttként nem tudtál megoldani, azt ő gyerekként majd biztos, ugye? Egyszerű a homokba dugni a fejed, de lerohad körülöttem minden.

– De hát nem tudsz minden akadályt helyette átugrani! Neki is meg kell tanulnia önállósodni.

– Ne gyere nekem az önállósággal, még gyerek! Mi lesz a következő? A lélek halhatatlanságával fogsz kibújni minden alól? Nem az a legjobb módszer, ha egy úszni képtelen gyereket a vízbe dobsz! Szerinted ott mibe kapaszkodjon?

– Te az életed végéig haragudni akarsz, hogy néhány reggel kimentem veled játszani a tóhoz?! Nem vagy normális! És egyébként is, nem ezt mondtam, én csak azzal nem értek egyet, hogy pár nehezebb körülményt úgy olvasol a fejetekre, mint...

– Mi az, hogy a *fejetekre*? Így kellene önállósuljon ő is?

– Most tényleg a ragozásomon vagy felháborodva? Miért nem tudod megérteni, hogy egyszerűen csak ebben nem értek veled egyet, ettől még ugyanúgy az életetek része maradok.

...

– Legalább mondd el, hogy mit mondtott!

– Mit mondtott volna? Előadta a társadalmi víziót, hogy nem a szülőknek, hanem a közösségnek van igazán joga a gyerekekre. Hogy fulladna bele a jogaiba, tényleg el tudja hinni, amit mond, pedig csak azért adta elő, hogy megalázzon. Életemben nem láttam még embert ekkora élvezettel alázni, rendesen kéjelgett, undorító volt.

– De hol voltál eddig? Csinált valamit?

...

– Te most azon aggódsz, hogy engedtem-e neki? Ha gondolod, átmehetünk anyámhoz, meggyőződhetsz, hogy még mindig haldoklik, de sajnos azt már nem tudja elmondani, hogy mellette voltam-e az éjszaka.

– Üdvözltem! Nem akartam megzavarni magukat, de volt nálam a kedves felesége. Egy botrányos és felháborító kéréssel fordult hozzám. Fontosnak tartom, hogy ezt magával is megbeszéljem. Próbálok ezt én... hogy is fejezzem ki magam, a bizonytalanságuk, a kétségbeesésük jeleként kezelni, és emberséges maradni, de amit el akarnak érni, az mélységesen ember- és társadalomellenes. Ezt nem szabad hagynunk, különösen a maguk és a fiuk érdekében nem. Értem én, hogy nehéz, de fel kell már fogniuk, hogy magukon múlik minden. Ha lenne csak egy csöppnyi érzékük is a normalitás felé, ha nem szigetelődnének el valami álomvilágba, vagy ha legalább maga nem játszaná a fiával hajnalonként azt az undorítóan értelmetlen és veszélyes keresztelőszentjánososdit, akkor mindannyiunknak sokkal könnyebb lenne. Nem akarom magukra hárítani, nemcsak egyéni a felelősség, hanem mindig

közös is, de valóban létezik deviancia, éppen ezért észre kellene már vegyék végre a hibáikat, és akkor talán örülhetnének, hogy amit maguk majdhogynem végérvényesen elrontottak, azt mi, a közösség még kemény munkával, de kijavíthatjuk. Nem ez a hivatásom, de személyes küldetésemnek tudom be, hogy vigyázzak a gyermekek fejlődésére. Ahogy időm engedi, próbálok velük lenni, de a maguk fia elérhetetlen, s ezt a társai is érzik. Hadd ne mondjam, hogyan csúfolódnak rajta, templombúvárnak, paphalnak, vízi hullának nevezik, a durvábbakat meg se merem említeni. Elfajult ez a helyzet, és ezt az elharapódzó gyermeki kegyetlenség mutatja a leginkább. De megvan hozzá az erőnk, hogy visszatereljük a helyes mederbe. Nyomatékosan kérem, sőt, utasítom Önöket, hogy húzódjanak a háttérbe. A bukásuk csak akkor megbocsátható, ha elismerik. Már a munkájukra is egyre több a panasz. Kedveltem magukat, sőt, de mindennek van határa. Ezennel levetem magukról a kezemet. Vigyázzanak!

Igazából apa nem pap. Apasepap. Ő lelkész, de azt mondja, hogy a kettő ugyanaz, csak a nyelv meg a szokások. Láttam a tükörben, hogy a nyelvem másképp mozdul. Amikor azt mondom: apapap, akkor meg se moccan, s mikor azt, hogy: apalelkész, akkor ficáncol egyet. Biztos ez is olyan, mint a kásaszobrok, hogy viccesek is, meg beléjük is lehet halni, még én is, pedig mindig ugyanarról van szó.

És igazából anya is lelkész, csak ő tud franciául, ő is másképp mondja. Mikor fáj valami, vagy sírok és üvöltöm, hogy ÁÁÁUU, ő nem templomot mond, hanem mindig mondja, hogy a franciák OOOO-t mondanak, még akkor is, ha csak beszélnek, de nem a nyelvükkel, hanem az orrukkal, s mondja, hogy így mondjam, hogy fújjam az orrommal, és én sírva fújom, hogy OOO, mintha csodálkoznék, és ömleni kezd az orromból a taknyi bele a számba, sós íze van, mint apa hátának, ahogy csodálkozom, és nekem tetszik ez a sós csodálkozás, mintha nem is én volnék, aki sír, de anya akkor meg rám szól, hogy nem szabad megenni. Kacag rajtam, és ez bánt, de aztán rájövök, hogy én is kacagok, és ez is bánt, még inkább sírhatnékom lesz, úgy érzem magam, mintha messze volnék innen, mintha ezek a nevetések messziről jönnének, nagyon-nagyon messziről, és még csak nem is felém, de úgy ömlik ez a kacagás anyából és belőlem, hogy valahogy mégis utolérem magunkat.

Anya olyan lelkész, aki az észet franciául ológusnak mondja. Lelkológus. De ebben a lelket is olyan furcsán mondja, olyan cicásan, nem tudom csinál-

ni utána, mintha tüsszentenék. Persze ez is ugyanaz. Azt mondta, az egész a lógós szóból jön, mint apa fején az anyajegyem.

Apa ma megint a tókról beszél, de nem azokból a pacás könyvekből, hanem csak úgy mondja ki magából, nem is hozzám, csak úgy kifelé. Senki sincs itt, csak a játékaim meg a mosatlan. Alattunk lötyög a víz. Mikor apa nem tudja, mit kezdjen magával, anya mindig rászól: Na, kapitány, merre a vitorlákát? De most ő sincs itt, megint eltűnt, én meg nem mondom. Tavasz óta el van merülve a pincénk, csak ősz végén engedik lennebb a tavat, akkor ürül ki alul, de a föld akkor is jeges marad. Nincs hová elrakni semmit, azóta anyáék szobája a kamra, ők meg nálam laknak. Most már sosem bontjuk le az iglumat.

Apa az algákról beszél, hogy úgy csinálunk, mint ők, hogy egy helyben ragadunk, és kihal körülöttünk minden, erről máskor is szokott, hogy a sok kerttől kiszáradnak a vizek, de ma eszesen beszél a tóról, mert a tólógiát mind mondja, úgy mondja, tautlógia – anya őt nem tanította meg franciául sírni. Azt mondja, hogy mindig ugyanazt mondjuk, ezt már mondtam én is, de mondja tovább, hogy rothadunk, hogy mindenki forog a Nap felé, s közben nem veszik észre, hogy fulladnak. Nem tudtam, hogy zavarja, hogy nem tudok úszni.

És csak mondja, emberekről meg szavakról, és mindig visszatér a tóhoz, a tólógiához, és mondja, hogy valami tükröződések, hullámok, határok, szétfolyás meg elmosódás, hogy algák meg zöldségek leszünk mind.

Nem értem.

Azt mondja, hogy a nagy falaktól minden beposhad, és motyog megállás nélkül, nem akarja abbahagyni.

Inkább nem zavarom. Kiülök az ablakba. Itt egy cinege. Egymást nézzük. Ha elég sokáig maradok mozdulatlan, és van valami magom, akkor mellém is száll. Lentről a macskánk, Pszipszi minket figyel. Papa a kertben nedves kézzel a retkek, tökök és uborkák leveleit simogatja, csillognak a naptól, őt nem szúrja, pedig olyan, mint a tűzijáték. Papa a kert külső részére disznótököt ültetett, anyának nem tetszik, mert hogy rá fog járni az összes állat, papa meg mondja, hogy alig eszik, és különben sem az a fontos, hogy távol legyenek, hanem hogy be ne jöjjenek.

A nap a fal felé süllyed. Anya azt mondja, régen egy hatalmas rét patkokkal és fölötte a domb, az volt a láthatár, hogy napnyugtakor a sárga tükröződött a vízen, és olyan volt, mintha aranyszalagok szótték volna be a rétet, és a szél lengette a füvet, fákat, bokrokat, és hullámzott minden, mint a tenger, csak nem só-, hanem fűszaga volt, és ilyenkor mentek az álla-

tok inni, mindenféle állat, egy nagy-nagy állatfelvonulás, és innen az ablakból mindent együtt lehetett látni, és hogy akkor az ember érezte, hogy él, és hogy most itt ez a fal, ez a láthatár. Imádom, mikor anya így mesél, hogy le se tud ülni közben.

A kertben már kizöldült minden, kövérek, mozdulni is nehéz tőlük, és még csak egy kicsi kell, hogy beérjen a málna és a ribizli, a darazsaktól félek, de már alig várom, akkor majd mehetünk úszni megint. Apával már rég nem voltunk, csak az iglumban tudom gyakorolni az ugrást.

Olyan meleg van, inkább levetkőzöm. A cinege még itt van. Széncinege. A többi madárnak nem tudom a nevét, csak azt, ahogy csinálnak, káromgás, füttyülés meg a többi, de néha összekeverem a hangokat, le kellene írni őket valahogy. Most a rövid hangosat csinálja, olyan mintha saját magát visszahangozná, mint mikor valaki becsönget magához, de elfelejti, hogy ő volt.

Most aranyból van a nap alatt a fal. Úgy megkívántam a szőlőt és a lilakáposztát. Onnan most lehetne ugrani, a Nap pont jó helyen van, csak akkor már mindenütt árnyék lenne, mire kibukok a vízből.

Megmutatom a cinegének az ugrást. Nem olyan keskeny a párkány, mint apa válla, de nehéz így, hogy nem tart.

Kitárom a karom. Keresem, hogy ne essek el. Melegít a nap, és az árnyékok egyre közelebb érnek. Most kellene ugorjon... Nem akarom, de kibukkan a számon:

– Apa... Apa... Most engedj el!

A cinege megmoccan. De nem ugrik el. Visszariad.

Lent anya ordít. Pszipszi már a tornác korlátján. Kiáltja, hogy ne mozduljak, és én próbálom, de nehéz, nem érti, valamennyire tudok kapaszkodni a talpammal, de már a lépcsőn van, és sír is, én meg nézem, hogy minden összevissza, apa motyog, és a vitorlánk megint virágot hajt, fehér poros lesz alatta. Anya ilyenkor azt szokta mondani, hogy fiam, folyasz szanaszét! De most nem.

– Apád bolond, te meg...! Te meg...! Gyere már le onnan, könyörgöm!

A Nap elsüllyed a fal mögött. A cinege valamiért nem ki, hanem befele ugrik, de nem tűnik ijedtnak. Jövőre most már tényleg meg kellene tanulnom írni és úszni.

KERESZT, CSILLAG, KAKAS

A Pávák terén mérlegelem, melyik homlokzat omlik rám előbb, protestáns-e, és ha igen, miért neobarokk. Valaki, legyen meg a te akaratod, a körmével sértette fel a hüvelyem, és a vérfoltokra panaszkodott. Amíg senki nem hisz nekem, meg sem történt. Fényűzés volt kitenni magam egy másik akaratnak, amíg meg-
alvadt az édesített latin, nyelv, amit nem beszélek, nyelv, ami nem tudja a nevem. Az ő anyanyelve ragyog, miként a mennyben, úgy a földön is ragyog, a belvárosi páternoszterek között. Hiába engedném ki az összes folyadékot, a végtelenségig szűkülök. Három napba telik, mire újra képes vagyok leülni, hogy felfázzak az aszkétáknak tervezett, szálkás padokon. Keresztbe teszem a lábam. Te ott, aki a mennyekben vagy, elemenként építs újra engem. A vizelési ingerről se feledkezz meg! Ki hívja ezt feltámadásnak? Órákkal később megint a templom zárt kapuja előtt állok, nyitva a szám a mínuszokban. Hajnali háromkor fekszem, ledobom magamról a vadvirágos takarót. Szabadíts meg a gonosztól! A kísértés ellen felvértezem az arcom, így indulok el az éjszakai járat felé. Tiéd ez az ország, tiéd a hatalom, de az övé a pávatoll a szemhéjakon.

VÁRAKOZÁSOK

Fehér és kármin az ég, de téves a hajnal,
ez csak a közeli aréna piros-fehér-zöldje.
Látom a színekben, ahogy tizenegy évesen
állok a fák előtt, az ágyásoknak háttal,

és szivárog. A lábam közül a vér, le,
le a fűbe. Mezítláb keresek vadvirágot,
nincs, átmeneti évszak ez, vérbükkök
és borbolyák nyílnak, ma is nyílnak.
A jövőm egyenesen következik abból
a napból. Mondják, a szülés teremtés,
így igazán boldog egyedül én lehetek,
lehetőségekkel a lábam között. Mondják,
amim van, az a minden. Vértelen lepedőt
lobogtatok. A kulcsra is azt mondják,
megvan. Enged az ajtó, végre zárul a láb,
képek maradnak a takarásban. Szülnek
a képernyőn, kikapcsolom, legyen néma,
fel-le nyíl, egyes csatorna. Tizenegy éves
korom óta szülhetnék, de nem. A négyesáv
út túloldalán egy nyírfa sötétlő levelei,
árnyékában kellemes terasz. Alatta két
férfi az utolsó buszra vár, mennyi idegen.

HIBAKERESŐ

Az áldozattudatot a háta mögé dobja a vörös
hajú nő, és az őt interjúvoló nyakába borul.
Ki kételkedik abban, ha gyorsul a pulzus?
A nő nyilatkozik, egy kutya vonyítását hallotta,
miközben, a meglazult tömítésű kerti csapra
gondolt, miután. Közben-után mondatokkal
mosakodik. Egyenlő vagyok az ütlegelőkkel,
de nem az ütésekkel, a megalázókkal, de
nem a megaláztatással: hajthatatlan inda
kapaszkodik rám, fény helyett kilélegzett
levegőt szomjaz, keresi a repedéseket,
ahol sima az út, könnyű a föld. Rosszabb
napjaim cseppfolyósak, ilyenkor jön el
a rontások évszaka. Képzelt főzetekkel

bájjok. Megbocsátásnak hívom a kirepedő
bogyókat a vadszőlőn, levele méregzöld,
de szeptember után életteli vörösre vált.
Szeptember után úgy dobom a hátam mögé
az alsóbbrendűségem, mint a csomagot,
amely rontáslevél után marad. Benne
fekete gyertya, égett hajtincs, elkaphatja
a bűnös. Szűkülését egyre tisztábban értem.
Addig sír, míg ki nem derül, ő az én áldozatom,
hiszen okokat adtam neki. Okokat, úgy
hangzik, mint egy szubtrópusi rágcsáló
neve, kicsi a farka, sejtmagokkal táplálkozik,
bundája az esős évszakban vörösre vált.

EGY ROPPANÁS AZ ÉLET GERINCÉN

Villám csapott az éjjel a ház előtt álló korhadt diófába. Hatalmas ág hasadt le róla, és teljes súlyával a kutyaóra dőlt. A férfi csak hajnalban ment ki a zuhogó esőbe, és próbálta kézzel kiszabadítani alóla a kutyát. Nem sikerült. Esővíztől és izzadságtól csatakosan, a sárban térdelve érték őt a tűzoltók, akiket a szomszéd hívott ki. Ők vontatták el az ágakat. A kutya nem volt a romok alatt.

Biztos ijedtében futott világgá a Bodri, mondta kedélyesen a szomszéd, és baráti beszélgetésre várt, vagy talán köszönetre, de a férfi nem szólt, csak némán a házba ment. Cipőjéről a sarat felhordta a lépcsőre, meg az ajtó elé. Fekete foltok torlasza a bejárat előtt. Kint hagyta őket a cipővel együtt.

Aztán várta a kutyát. Minden nap. Minden éjjel, abban az órában, amikor az eset történt, felébredt, felült az ágyában, és fülelt. Hiába. Elképzelte, hogy vadállatok támadnak rá, széttépik, vagy valami még rosszabb, hazajön nagy hassal vemhesen, szégyenszemre. Esetleg elüti egy autó, az út szélén fekszik egy árokban. Talán még él. Talán már a belei kifolyva. Keresztülmegy rajta egy másik kocsis, fröccsen a vér, a tekergő belek a kerékre ragadnak. Látja a hátrabicsakló fejet. Egy roppanás az élet gerincén. Ennyi volna?

Eszébe jutott, volt már egyszer, hogy megszökött, még kölyökkorában. Két napig keresték, a harmadikon magától hazajött. Éhesen, koszosan, rémülten. Még az ugatása is megváltozott. Mélyebb és karcosabb lett, mint aki sokat tapasztalt, mint aki nagy titkok tudója lett. Egy darabig vad volt, de aztán visszazselídült. Külön csirkenyessedéket is hozott neki a hentestől. Ünnepi lakoma a tékozlónak.

Aztán eltelt egy hét. És ő gondolatban a kutyát eltemette. A ház mögött ássa el, a szőlőlugas és a szilvafa találkozásánál. Meg is jelölte a helyet egy fakeresztel. A levegőben keserű dióillat és penész szaga. Arra gondolt, hogy nem volt egy mintapéldány, nem is volt fajtisza, a házat sem őrizte jól, de hát, ő volt a gazdája.

A feleségét nem kérdezte többé, hogy most vajon hol lehet a kutya, miután rászólt, hogy hagyj már azt a rohadt dögöt! Ha elment, akkor elment! Van, ahol jobb dolga van. Ha meg elpusztult, hát elpusztult. Kutyasors.

A lányát megkérdezte volna, de az nem beszél vele, mióta újranősült. Ő talán képes lett volna autóba ülni és keresni a kutyát másnap éjjelig. De a lány nem tud az esetről. Sem a kutya sorsát, sem az övét nem követi. Évek óta. Más városban él.

A következő hét elején leesett az első hó. Hirtelen és váratlanul. Fehér prémet kanyarintott a latyakos kertre. Tiszta gallért egy koszos bundakabát-ra. A sárgán és barnán kandikáló diólevelek között megültek a naiv pihék. Szűz ösvények egy sáros labirintus útvesztőiben. A kutya még mindig sehol.

Azt az ólat még együtt csinálták. Most az is odalett. A lány is éjjel ment el. Vissza se nézett, csak futott. Sírt is. Azóta rosszul alszik. Minden neszre felriad. Ha megáll egy autó a ház előtt, vagy ha megcsörren a telefon, olyan szívdobogást kap, hogy alig bír lélegezni. A keze is remeg. Évekig várta, hogy a születésnapján vagy karácsonykor betoppan. Aztán arra gondolt, hogy a halálos ágyánál majd sírni fog. De akkor már késő lesz. Akkor majd belátja az a rossz lány, hogy neki, az apjának volt mindig igaza. És hogy ki az úr a házban.

Reggel csöngettek a kertkapun. A szomszéd volt, aki a tűzoltókat hívta. Nemrég költözött ide. Vidám, kajla, jólelkű fiú. Kiskutya, mondta fülig érő szájjal. Új esély a régi helyett. Az unokaöcséméknél lett vagy hat. Fajtiszta. És nem nő nagyra. Kislány.

LÉLEKJELENLÉT

A monitoron szabályos a szívhang. Az infúzió egyenletesen csepeg. Az ablak szemmagasságban, repkénnyel befuttatott kertre néz. Őszi délután, vörös naplemente. Csend. Halk, monoton pittyegés. A fény a függönyön át apró mintákat fest a falra. Játszik. A szél ringatja a virágmintákat, úgy hajladoznak, mintha élnének.

A férfi fekszik. A szeme résnyire nyitva. Figyeli a fényt. Nem jön senki, aki lehúzná a redőnyöket, vagy becsukná az ablakot. Egyedül erre már nem képes.

A nővérke a kertben rágyújt egy szál cigarettára. Mohón szippant belé. Háttal áll a napnak, élvezi, ahogy a gerincét simogatja. Jólesik neki a meleg ősz. Maradna még, de vissza kell mennie.

A férfi a klinikára még a saját lábán jött. Ingének felső gombját kigombolta, amikor megtudta, hogy nő lesz az orvosa. Miután javasolták neki, hogy feküdjön be, kedélyesen megpaskolta a nővérke combját, miközben az az ágyához vezette. Nem értette, miért húzódik el tőle. Igaz, hogy hetven múlt, de tízet letagadhatna. Később semmibe vette a nővért, de kedvére volt, hogy mindenért reklamálhat neki. Hol a huzat, hol a zaj, a párna, vagy az infúzió nem stimmel. Mert néhány napja már a vénás keringésbe juttatott folyadékot is elrendelték. Az állapota hirtelen romlott. Fel sem fogta, miről van szó. Arroganciája nem hagyta el, ahhoz mindig volt ereje. Előző éjszaka ordítani kezdett, hogy hol az a kurva orvos. És amikor orvos helyett megint csak a nővérke jött, legyintett. Biztos volt benne, hogy a lány nem érti a dolgát, hogy suta és ostoba, de még a segge is nagy. A nővér leült az ágya szélére, vénát keresett, és szúrta. Hang nélkül. Miközben ő fennhangon ecseelt, hogy neki negyven évvel ezelőtt komoly balesete volt, a nyakát törte, de ő abból is fel tudott állni. Megrepedt a csigolya, hónapokig feküdt, de hát ebsont beforr. És az volt a szerencséje, hogy nem volt bekötve a biztonsági öv, mert ha szabályosan közlekedik, akkor az hétszentség, hogy ottmarad az út szélén.

Aztán az utolsó délután már nem tudott artikuláltan beszélni. Egy nagy szarvasról hadovált, ami teljes erejéből nekiugrott az autónak, ám ő hatalmas lélekjelenléttel félrerántotta a kormányt. A kocsit az árokba borult, de ő hős volt, mert még le tudta állítani a motort, hogy nagyobb baj ne legyen. Ezek után már nem lehetett érteni, amit mondott. A nővér az ágy végében állt, és nézte őt. Arca kissé megnyúlt a fáradtságtól, háta picit meggörnyedt, mintha összecsupkott szárnyak lettek volna a fehér köpeny alatt. Pár percig pihent még, aztán mint egy őszi légy, lassan, kissé imbolyogva elindult az ajtó felé. A szobában szinte teljesen sötét lett. Lement a nap.

Az ajtóban volt már, amikor meghallotta a férfi hangját. Mint aki az örökkévaló és a hiábavaló közti küszöbről tekint vissza, úgy fordult a férfi felé, aki lassan megemelte a fejét. Bizonytalan, fekete sziluett a homályban. A nővér szíve a torkában dobogott, mintha eredményt hirdetnének. Aztán a férfi halkán, de érthetően megszólalt. Nem bírom ezt az erős fényt. Kapcsolja le! És jobb kezét az arca elé emelte, mint aki védekezik. Majd a gép sípolni kezdett, és a monitoron megjelent a vízszintes vonal.

Lélekjelenlét, sóhajtott a lány. Lejárt a kegyelmi idő anélkül, hogy megértetted volna, mi is az.

LOST

Tegnap délután kiküldte a fotóst, hogy lőjön néhány képet a telepről, ha már arra jár. A tizedik emeleti panel ügyét pedig majd ő intézi. Ott is van mit. Ebben maradtak.

Ami az eltűnt kiskorúak szüleit illeti, ők kivétel nélkül azt állították, hogy gyermekük nem adott okot az aggodalomra. Már amelyikkel érdemben beszélni lehetett. A héten a nyolcadik eset iratait kapta meg, és ezek csak a legfrissebbek. De mivel kezdő, rálőcsölték a régi ügyeket is. Sűrű hete lesz, pont olyan sűrű, mint az a novemberi eső, ami az istennek sem akar elállni. Napok óta szürke minden. Bomló őszi levelek alattomban csúsznak a talp alatt. A rendőrkapitányság bejáratánál lévő vaskorlátról pedig csöpög a rozsdás víz.

Bizonyos eseteknél nem elég a bejelentés, helyszíni szemlét is kell tartani. Ilyen a panel ügye. Szexuális visszaélés gyanúja merült föl, kötelessége volt kimenni. Sötét lakás, beépített szekrények, özönvíz ezelőtti konyhabútor, narancssárga padlószőnyeg, linóleum. Testszag, mosatlan edények és száradó ruhák olcsó öblítősza. A gyerekszobát akarta látni, ahol a tizenhat éves nagylány lakott, akinek a szülei meg voltak győződve arról, hogy a lányukat elrabolták, mert mindig hagyott üzenetet, ha elment otthonról. Amikor meglátta a sivár szobát, benne az idegenül ácsorgó pici könyvespolccal, nyelt egyet. Üzenet? Ő sem szarakodott volna holmi búcsúlevéllel. Minek? Úgysem értenék. Az apa hangja éles, ellentmondást nem tűrő, az anya érthetetlen, kásás visszhang a nyomában. Mindkettő iskolázatlan, munkanélküli. És tagadnak. A lány, az osztályfőnöki vélemény szerint, jó képességű, intelligens. Vajon meddig jut pénz és segítség nélkül? Tanárai szerint az elmúlt hónapokban nagyon ráfeküdt az angolra.

Amikor a fotós visszatért a telepről, és átadta a képeket, vakolatlan, omladozó házak, parabolaantennával a tetejükön, a következő körhöz javasolta a rendőri kíséretet. Ezt ő is tudta, már intézkedett, hogy kirendeljenek mellé egy kollégát. Ketten indultak el, annak a tizenhat éves fiúnak az ügyében, aki egy évvel korábban saját maga kérte az állami gondozást, eredménytelenül. Valahogy elkeveredett az egyik tanára levele, amiben beszámol arról, hogy a srác apja, állítólag, részegen fajtalanodik a saját fiával. Most találták csak meg az írást, amikor a gyerek már eltűnt. Jóképű, magas, sportos kölyök. Feltűnően visszahúzódó, nem csajozik, ez keltette fel a gyanút a tanárában is. A ház előtt drága autó áll, bent csótányok futkosnak a padlón. A szülők a rendszert szidják, a migránsokat, multikat, a kommunistákat, a

zsidókat, meg aki még eszükbe jut, és érzelmős játszmázással akarják megnyerni a bizalmát. Az apa még azt is elsüti, hogy a fiú mindig is nehéz eset volt. Bekéreti másnap a rendőrségre.

A harmadik ügyben egy súlyosan bántalmazott, mindössze tizenkét éves gyerekről van szó. Becslései szerint ő nem juthatott messzire. Amikor a szülőket hallgatja a sötét szobában, ahol egyébként a kislány is lakott öt testvérével és a nagypapával együtt, látja magát kívülről, ahogy a család egyetlen zsírfoltos kanapéján ül. Fentről néz a testére, a szűnni nem akaró esőt hallgatja, figyeli a víz útját, ami vékonyan becsorog az ablakra rögzített nejlon alatt. Tekintete a falra függesztett plazmatévéen állapodik meg, a ház szentélyén. Érkezésekor levették róla a hangot, de nem kapcsolták ki. A brazil szappanoperában éppen most is, mint mindig, olcsó, kínosan képmutató dráma megy.

———— Kupihár Rebeka

NEHÉZ MELLETTED VERSET ÍRNI

pedig büszke vagy a múzsalétre,
és én örömmel vagyok trubadúr.
nem ezzel van a gond.
csak tudod, körbenézek, és alig van valami,
amit ne fejeznének ki a hétköznapiok kellékei
ezerszer pontosabban.

a kétoldalról rúzsos pohár,
a szalagparketta tágas játéktere,
a fogamzástgátlós persely,
amiből a lángosokat vesszük.
a nem záródó wc-ajtó,
ami csak a vendégekkel kínos.
a tárgyaink csendes kölcsönhatása,
rózsafüzér a jóni tojás mellett.
az oszthatatlanságig keveredő
könyvek és fehéreneműk.
gyertya. fürdéshez, imához, szeretkezéshez.
a lényegét mutatják a kulisszáink.

A FÉRFIAK ÁLTALÁBAN ARRÁ KÍVÁNCSIAK,

hogyan én tulajdonképpen mennyire hasonlítok Máriára.
nyilván nem így kérdezik,
körmönfontan,
apró részletekben,
kitérőkkel,
szinte oldalazva
térnek rá a lényegre.

ez a kérdés azért fontos,
mert jó tudni egy asztaltársaságban,

kinek a vérét lehet a legnagyobb sikerrel
felajánlani egy minótaurosznak,
és kinek a könnyei gyógyítják a szemmel verést.

ez a kérdés mélyebben érint, mint mutatom,
de nem térek ki.
mindig azt az igazságot mondom,
amitől biztonságban érzem magam.

így sokszorozódok,
házibuliról házibulira,
hozzám hasonló alakokká,
idegen férfiakban.

WOMEN'S SECRET

ha ebben a hónapban sem jön össze,
még elszántabban kell próbálkoznunk,
mondtuk az első hónapokban,
és teli szájjal neveltünk két együttlét között.

most már nem szólunk semmit
a véres fehérműk láttán.
egyszerűen kidobjuk,
vagy úgy teregetjük, hogy ne látsszon,
úgy hajtogatjuk, hogy ne kelljen hozzáérni
a szürkére dörzsölt foltokhoz.
nem a szégyen miatt,
mint lánykorunkban,
hanem, hogy szabadulni tudjunk a ténytől,
ami nem hagy lélegezni,
a ténytől, ami megkerülhetetlen,
és amit már nem hagyhatunk sokáig figyelmen kívül,
hogy a szerelem és termékenység
két külön bokor,
és a köztük lévő út csak keveseknek átjárható.

A QUEER ÉLHARCOS MEGPIHEN

be kell ismernem, kedves szabolcs,
mikor azon a padkán ültünk,
és te nagyobb voltál, mint az ég,
én kisebb, mint a gesztenye,
amit a fiadtól kaptál ajándékba,
és átöleltél annyira,
hogy a polgárórség fényei
nem érték a testemet,
valami hatalmas érzést éreztem.
nagyobbat, mint nő mellett valaha.
persze, kétszer akkora vagy, mint
bármelyik nő, akit valaha szerettem.

akkor, életemben először
éreztem a királykisasszonyok
giccsbe hajló tragédiáját,
amit a barátnőim már az óvodában ismertek,
hogy egy életem, egy halálom,
itt vagyok, vegyél feleségül,
vigyázz rám,
koptasd a kilincseket helyettem,
hordozz a tenyereden,
és miközben mosod a szélvédőt,
hadd forgassam a fejem az anyósülésen.
amíg csak van anyósülés,
és a szeplők a karodon földdé nem válnak.

hadd legyek ennek a játéknak
a kiszámítható másik fele,
hadd mossam az izzadságtól fehérre
batikolódott munkásruhád,
hadd tanuljak meg úgy fűszerezni,
ahogy a nők, akik téged neveltek,
hadd csomagoljak uzsonnát
a gyerekeknek, akik rád hasonlítanak.
hadd legyek az neked, ami a világból hiányzik.

nevetséges ez, tudom.
ilyet, egy értelmiségi nő.
pláne, aki a papás-mamást
sosem szabályszerűen játszott.

de jöttek, jöttek ezek az archaikus vágyak,
tanult, mélyen rögzült mozzanatok,
amikre a bennem élő asszonyok emlékeznek.

és hirtelen ott álltak körülöttünk,
énekeltek és dübörögtek,
mellük hullámszórt,
nyakukon az ér megdagadt,
és nem azt követelték, hogy az enyém legyél,
hanem, hogy én a tiéd.

aztán elengedtél.
reszkettem,
az asszonyok kántáltak,
a kavicsok remegtek a betonon.
és igaz, csak egy villanás volt az egész,
többet ember nem is bírna,
de felnéztem rád,
és hirtelen úgy szerettelek,
ahogy az összes nő az összes férfit,
és tudtam, innen folytatni nem lehet.

ezek az asszonyok, amíg élek,
itt fognak kántálni
ezen a kátyús, zempléni utcán,
és én itt fogom hagyni őket,
másképp nem is lehet,
az énekük nekem szól, de nem rólam,
még akkor sem, ha néha visszatérek majd,
hogy átéljem,
pár percig énekelek egy olyan nyelven,
amit sosem tudnék beszélni.

Biró Zsombor Aurél

VISSZATÉRŐ ÁLMOM, HOGY APÁM VÁLLÁN ÉBREDEK

Rögtön a tábor után odaszokom hozzá a kollégiumba. Nyílt kártyákkal játszik, semmi taktikázás, kinézett magának, és meg akar szerzeni, már az első budapesti randikon megkérdezi, hogy nem alszom-e nála, aztán hajnalban elmondja, hogy van neki most alakulóban egy pasija, de ha én is komolyan gondolom, letörli a Tindert, és ezután még a red flagjeiből is megvillant egyet, *azt akarom, hogy olyan legyél, amilyennek elképzelek, de csak addig fogsz kelleni, amíg olyanná nem válsz.* Annyira betalál ez a mondat, hogy még napokig nem lehet kikergetni az ágyából utána, a szobatársa hétfőtől péntekig nyomja az éjszakai műszakot, úgyhogy esténként miénk mind a tíz négyzetméter, csak a portással kell összebarátkozni, de Géza bá egy-egy üveg száraz fehér láttán rögtön elfelejti, hogy nem vagyok momés. Nyikorog abban a szobában minden a parkettától az emeletes ágyig, és szünet nélkül veretik a kétszáz BPM-es technót a szomszédban, de engem nem zavar az se, hogy hajnalban az ablak alatt szívják az utcaseprók a herbálos cigit, aludni én Sári mellett úgyse tudok. Ha néha van egy-egy csendesebb éjszaka, azt is átvirrasztom, mert égeti a bőrömet az érintése, mindegy, hogy a kezét fogom, vagy a lábunk ér össze a takaró alatt, nem bír kikapcsolni a testem, és ez később se változik, még öt év után is felriadok, amikor álmában beleszuszog a nyakamba.

Márpedig ő nem hajlandó magamra hagyni alvás közben se, neki a párkapcsolat tényleg nullahuszonnégyes kiskiflizést jelent, tapogatózva jön utánam az ágy szélére, vagy a nevemet mondogatja, amíg rá nem csúsztatom a tenyerem a hasára, ilyenkor tudom, hogy megint azzal a régi villamossal álmodik, fut a síneken valahol a négyes-hatos vonalán, és nem bír kilépni az úttestre, csak menekül a csikorogva közeledő szerelvény elől, s ha nem rázom fel időben, arra ébred, hogy utoléri a fény. Néha ő is felkelt engem, amikor verekszem álmomban, vagy a novelláim gyenge mondatait magyarázom apámnak, finoman dörzsölgeti a tarkóm, vagy benyúl a takaró alá, és végigsimít a combom belső részén. De előfordul, hogy beveszi a farkamat a

szájába, mert akkor szeret csak leszopni, ha nem vagyok ébren, az kell neki, hogy ösztönösen reagáljon a testem, máskülönben végig azon stresszel, vajon tényleg jó-e, amit a nyelvével csinál. Nem mintha megjátszanék előtte bármit is, tizenkilenc évesen fogalmam sincs, hogy miről szól a szex, szóval inkább meg se próbálom előadni, hogy képes vagyok megtalálni egyedül a csiklót, és azt is a Wikipédiáról derítem ki, hogy hogyan kell odacsapni rendszeren a G-pontnak. Szerencsére a saját testünkről is éppen csak annyit tudunk, amennyit a másikéről, centiről centire fedezzük fel egymást, együtt nézegetjük a kikötözős tutorialt meg a szopós cikkeket a Femina.hu-n, *öt huncut trükk, amibe beferemeg a pasid*. Sári viszont nem tud csettintésre elérkezni, hiába bújom Redditen az r/cunnilingus-t, neki nem lesz rögtön három üvöltözős orgazmusa attól, hogy megérintem a farkammal, sőt, eleinte még azt az egyet is csak színleli a kedvemért. Legalább fél év, mire összerakjuk, hogy egy bekapcsolt kamerára van szüksége az ellazuláshoz, vagy arra, hogy valami nyilvános helyen rángassam le róla a bugyit, a H&M próbafülkéjében, az öltözőben a Palatinus strandon, a kollégiumi konyhában a mosatlankupac mellett. De ilyenkor tényleg elveszti a kontrollt, mintha feszítené a testét belülről valami, olyan merev lesz a lába meg a hasa, és a száját is be kell fogni, ha nem akarom, hogy mentőt hívjanak ránk, *tudod, az van*, magyarázza nekem egyszer, *hogy ha a képzeletemben figyel minket valaki, akkor tudok az ő tekintetére fókuszálni, és nem kell azon görcsöljek, hogy te mit látsz a testemből*.

Arról, hogy milyen is ez a test, sokáig tényleg csak fantáziálni tudok. Sári nem hajlandó levetkőzni előttem, inkább bezárkózik a vécébe, és tusolni is egyedül megy, az meg végképp szóba se jöhet, hogy világosban szexeljünk. A mellét kicsinek tartja, a hasát pedig nagynak, de az igazi gondok a puncijánál kezdődnek, *az a baj, tudod, hogy egy tankönyvi pina, az sajnos nem ilyen*. Lassan oldódnak benne a görcsök, még évekkel később is vaginaműtét-reklámokat dobál neki a Facebook, pedig időről időre sikerül benyúlnom a gondolatai közé, hogy kiszedjem onnan a félelmeket, de hiába ismételtetem neki legalább százféleképpen, hogy nálam ő az összes punciszépségversenyt megnyerné, szavakkal testproblémákat megoldani nem lehet, erre egész egyszerűen alkalmatlan a nyelv. Mondhatok én bármit, ő akkor is beköveti az összes diétázós influenszert TikTokon, és kipoztolja Redditre, hogy hosszú távon vajon számít-e egy férfinak a pina milyensége, de a válaszokat inkább nem másolom ide, pedig lehetne találni irodalmat abban a kommentszekcióban is. Csak hát ez a bekezdés úgyis ki lesz húzva, *megmond-tam, hogy a puncimról nem írhatasz*, valami ilyesmit kapok majd a korrektúrá-

ba, *írd inkább a pigmenthibás farkadról, vagy foglalkozzál valami értelmessel, a fokalizáció problémája például még mindig nincs letisztázva ebben a regényben, összevissza váltogatod az elbeszélői tekintetet, ezen jársd inkább azt a nagy művészagyadat a pinám helyett.*

Pedig amúgy hetente kérdezzétek, hogy miért nem írok már róla is valamit. *Azt hittem, ebben végre benne leszek, fintorog a novelláim kijavítása után, és dühös emoji-kkal küldi vissza a doksikat Messengeren, úgy csinálsz, mintha nagyítóval kéne keresni az életedben az anyagot, de azt persze nem akard észrevenni, hogy itt hever az ágyadban a lényeg.* Ki is találja helyettem a belőle írandó karaktereket, hogy nekem csak le kelljen gépelni őket, az egyik héten egy független sikertörténetről akar olvasni Sári néven, aki nem piti-zik a faszért, mert nem kell neki a male validation, aztán sztornó minden, és már egy bartisos, hídon ácsorgós kurvaként képzelem el magát, aki reggelire is análszexet eszik, pár nappal később meg átvedlik egy köténykés, sodrófás háziasszonnyá, és elmagyarázza nekem, hogy úgysem elég jó sztori ez az író táboros megismerkedés, kezdődjön inkább azzal a szerelmi szál, hogy a falusi lány meghódítja a főhős szívével egy tál rakott spárgával. De az is lehet, hogy nem is embernek képzelem minket, hanem tájnak, én egy háromezres hegycsúcs vagyok, lavina hömpölyög rajtam, elsöpri az oldalamon sielő embereket, ő pedig egy sűrű fenyeserdő valahol a hegy aljában, felfogja a lezúduló havat, megvédi a fagyos gyantaillatban kószáló szarvasokat és rókákat. Annyi különböző életem szerelmét legyárt nekem az évek alatt, ami tizenöt regénybe is sok lenne, és ha rajta múltna, helyet is cserélne ezekkel a figurákkal, feminista élharcos, rakott spárgás háziasszony vagy ribanc a hídról, mindegy, csak eltűnhessen végre önmagából.

Kivinni két kempingszéket az Ínség szigetére a Margit híd középső lábánál, amit csak aszálykor lehet megközelíteni, ha leapad a víz, és benyomni pár füves brownie-t a Duna közepén, aztán elflesselgetni rajta órákig, hogy milyen novellákat írhatnánk még az apáinkból, Sárival így néz ki a felhőtlen szerelem. De azt már nehezen viseli, ha leülök a gép elé, és elkezdem összegereblyézni az ötleteinket, csapkodom a billentyűzetet, idegesítő a lihegése, az meg tényleg kibírhatatlan, amikor felolvasom hangosan a saját mondataimat, *olyan vagy ilyenkor, hogy az utca túloldaláról is lehet hallani, ahogy szopkodik a saját farkad.* Neki az írás valami egészen mást jelent, ő nem hajlandó kiugrani az ágyból reggel nyolckor, hogy folytassa az este félbehagyott bekezdést, amúgy is blokkolja a kreativitását a jelenlétem, ha ott vagyok a közelében, még a Word-ot se tudja megnyitni. Általában beszélni se hajlandó róla, hogy min dolgozik épp, az összes novellakezdeményét tit-

kolja előlem, én már csak a kész verziókkal találkozhatok, amiket éjszaka véglegesít a vécéülőkén vagy a körfolyosón, a hintaágyában. De nyelvi kérdéseken is össze tudunk veszni, *olyanok a mondataid, hogy agyon lehetne ütni velük valakit*, mondja nekem egyszer, majd hozzáteszi, hogy a próza akkor a legjobb, amikor simogat, az én írásaiban viszont semmi gyengédség nincs, telepakolom hangutánzó állítmányokkal a szöveget, recseg, ropog, nyikorog az egész, és hát a történeteim is túl sztorisak, hagyományos dramaturgia, dögunalom. Az írotáboros megismerkedésre is csak rázza majd a fejét, *nem tetszik, hogy olyan pasim van, akit fel kell szedni*, ezt fogja beleírni a korrektúrába, és talán javasol is egy másik megoldást, mondjuk, hogy egymás mellett sátrazunk a vadászkastély kertjében, és az utolsó éjszaka összekeverem az övét az enyémmel, hullarészegen bezuhanok mellé a polifoamra, reggel pedig a halálszagú lehetemre ébred, de azért hoz nekem egy automatás kávé, ő így indítaná a szerelmünket.

Ez a történet viszont nem lesz megírva soha. Sári az igazi dolgokhoz bottal se lenne hajlandó hozzányúl, nála a fikció tényleg fikció, egyszer próbál csak meg sztorit csinálni a három nővéréből, de akkora balhé kerekedik otthon abból a tárcanovellából, hogy azután minden családregegyütlet a kukában landol. Pedig nem is a lányok sértődnek meg, hogy ki lettek kurvásítva irodalommal, hanem az apja, *a szájára vett minket az egész falu*, mondja Sárinak félévvel a megjelenés után, addig szóba se áll vele, *hogyan néztek én így a szomszédok szemébe, mi?* Egy igazi kocsmatöltelék ez a férfi, annyit megivott már, hogy sose lesz többé emberszínű az arca, és velem is hajnalig akarja majd vedelni a felcukrozott, kerítésszagot garázsport a disznóvágás után, én legalábbis így képzelem őt, máskor meg egy szigorú, jól fésült lelkészt látok magam előtt bibliával, zsoltárcönyvvel a kezében. Aztán az első sándorfalvi karácsonyomon kiderül, hogy le se tagadhatnám, mennyire budapesti vagyok, mert a vasútállomáson egy két lábon járó vidéki sztereotípiá helyett egy kerek szemüveges, szövetkabátos középiskolai tanár fogad, *jó ez a novellád az Alföldben*, mosolyog rám, miközben megrázza a kezemet, *de rólunk azért majd ne írdal ilyeneket, jó?* Olyan ez az ember, hogy minden levegővételével árad belőle az irodalom, tízből kilenc magyar regénynek csuklóból hozza a kezdőmondatát, és teljes bekezdéseket idéz Camus-tól, még a vacsorához se bort kínál, hanem klasszikusokat, a paradicsomleves mellé a nyugatosokról kell beszélgetni, a sajtos-tejfölös lángosnál pedig áttérünk a *Razglednicákra*. *Hát akkor bízunk benne, hogy itt ül közöttünk a következő Radnóti és Gyarmati Fanni*, erre kell koccintani a desszert után, és nem olyan rossz ez a vicc, hogy ne lehetne rajta nevetni, az asztalnál

egyedül Sári arca marad üres, ő nem mosolyog, csak a kockák belsejét kapirgálja az abrosz szélén, és a combomat szorítja a terítő alatt, érzem a körmét a nadrágon át. Éjfél körül szabadulunk, kézenfogva vezet be a szobájába, és kulcsra zárja mögöttünk az ajtót, csak azután dől be ruhástól az ágyba, és olyan merev tekintettel nézi a polcon sorakozó Radnóti-köteteket, mintha mindet ki akarná vágni az ablakon, *apám mindig is fiút akart*, suttogja.

Látom magam előtt az arcát, hogy milyen lesz, amikor elolvassa ezt a bekezdést, *ne az én szüleimet használjad, bazmeg*, csattan fel a képernyő előtt, vagy nem mond semmit, csak kommentben jegyzi meg a lap szélén, hogy legyen elég nekem a saját családom, ne írjam tönkre az övét is. De az is lehet, hogy bekapcsol nála a védekező üzemmód, és megpróbál reflexből visszabántani, mondjuk hozzám vágja, hogy ezt a regényt minden kiadóból ki fogják baszni, mert a napnál is világosabb, hogy kirakatirodalmár vagyok, bulvárprózista, és ez nemcsak abból látszik, hogy többet fantáziálok a félprofilos plaketról, amit a halálom után felraknak a gyerekkori házam falára, mint az írásaim tartalmáról, hanem abból is, hogy nincs bennem őszinte szeretet a könyvtárgyak iránt. Ezt egyébként tényleg szokta mondani, mindig rám szól, ha észreveszi, hogy telefirkálok valami kötetet, vagy beszámárfülezem a lapok sarkát, és az is visszatérő konfliktusunk, hogy szerinte lehetetlen velem irodalomról vitázni, mert hangosan szidom, ami nem tetszik, és bután védem, amit szeretek, ráadásul igazi véleményem sincs, kizárólag azért fogyasztok magasművészetet, hogy utána okoskodhassak róla. Hétfőn még oltárt építék Nádas-köteteből az íróasztalomra, aztán szerdán már egy irodalmi esten magyarázom, hogy semmi értelme kétezer oldalas regényeket olvasni, nemhogy írni, Sári meg ott ül az első sorban, egyre vörösebb az arca, és nem érti, hogyan élhet egy fedél alatt egy ekkora ripaccsal. De néha azért sikerül belehergelnem a hülyeségbe, és ilyenkor órákon át tudunk együtt gyűlölködni, kórusban fikázzuk végig a teljes világirodalmat, *felszabadító érzés szidni veled dolgokat*, mondja nekem vigyorogva, miközben teljes oldalakat húzunk ki a *Karamazov testvérek*ből és gúnyolódunk Kundera konyhafilozófiai futamain. A mi otthonunkban nincsenek szent tehének, az egyetlen könyvespolcunk keskeny és rövid, legfeljebb tizenöt kötet fér el rajta, minden más mehet az ágy alá, hitvány irodalom inkább ne is legyen szem előtt, egyen port, akinek szarok a mondatai.

A legjobb mondatokat persze nem a könyvesboltban találjuk, azok mindig házon belül születnek. *Őszinte irigységgel gratulálok*, mondja Sári egy-egy novellám után, én meg csak annyit jegyzek meg az erősebb szövegeinél, hogy fogja vissza magát, mert ha nem vigyáz, valamelyik reggel gyűrűvel az

ujján ébred. Napokat töltünk egymás szerkesztésével, a város összes kávézó-ját bejárjuk, mert a presszógép zúgása mellett könnyebben megy a munka, kortyolgatjuk a túlárzott kapucsínót, és keresgéljük a szavak helyét, megszűnik ilyenkor minden, bent vagyunk a másik fejében, még az se tűnik fel, hogy odakint besötétedik. Ezeken a délutánokon értem meg azt is, hogy én igazából csak valakinek a tehetségébe tudok beleszeretni, *nem akarok az uszodában semmit, legfeljebb eltűnni*, olvassa félhangosan a készülő regényem elejét, majd elhallgat, összeszűkül a szeme, megérinti a száját gondolkozás közben, aztán megmozdul a pupillája, és szinte látom, ahogy megszületik odabent az ötlet, *nem akarok én az uszodában semmit, legfeljebb feloldódni a vízben, mint a klór, és szétmarni mindenkinek a szemét, vagy bebújni a labdatárolóba, ahol a Kenyeres cigikávészakú lehelete helyett csak a leeresztett gumibelsők illatát kellene beszívnom*. Lerakja a pontot a mondat végére, és szerény mosollyal odafordul hozzám, én meg annyit se tudok kinyögni, hogy mi a fasz, csak nézem a gyönyörű szemét, és arra gondolok, hogy ha kijön belőle még egy ilyen mondat, akkor lehúzómagam a végén.

SZÁMTAN A HOLDAS ESTÉKRE

(RÉSZLETEK)

REBRUDYS hatalomátvétele. Zene, címer.
Lovak, lépcsősorok. Pálcán a fénynyaláb:
üvegfolyosó. A cipők egyszerre léptek.
Ivókupák koccantak a palotában, szikrák
pattantak az ablakokról. Lassú menet,
bőség. Percek szuronyai, gallérigazítás,
jéghideg kelyhek. Elérték a magas csúcsokat,
a folyók szalagjait, hosszú csövek meredtek
a víz fölé. Elmesélni egy győzelmet, dicsérni
a termék díszzeit, vázákat, terítőket. Szólni
erő teljében. A parancs: táborverés. Asztalon
a térkép. REBRUDYS-zászlók között vonult.
A csillag: ital vagy emlék? Bort tölteni,
kulcsra zárni a cellaajtót, nézni az eget, mint
a birodalom rajzát. Bolygók, építőkövek,
szófordulatok. REBRUDYS röppályái. Jogar,
üstökőspohár. A láthatár színe, városok
között az út. Ezüstös gombsor: évre év.

* * *

CHATRAAT BLAVINAS bolygókról írt, és vihartölcsérekéről,
messzi számokról, tengeri lényekről, hajótestekről. Beszélt
EYYERYANGRÓL, az utazóról, ki kastélyokat emelt lyukacsos
holdakon, és városokat nevezett el, törvénykönyveket alkotott
a telepéseknek. Felhőkarcolók épültek lila földsávokon; csillag
került csillagot. Egy-egy szikra: egy-egy cél. Az ég öltönye, kék
mappa. Az utazó, miközben szél súrolta arcát, megfigyelte az
aszteroidákat, mérlegelte a lehetőségeket, kijelölte az újabb
leszállás helyét, és ivott, néha mély ködök felé tekintett, kezét
a kormányra tette. Elhajolt a fénycsóvák előtt. A tornyokat

nézte, egy sugárút fehér egyenesét, a fémkorlátokat, üzleteket. Felidézte az iramot, repülők szárnyát. Azt mondta: *Ha áll már minden lakóbáz, ha emberek járnak a körfolyosókon, telnek a poharak, valami szellő száll be az ablakokon, és döntöttek már minden*

szabályról,

hosszú vonalakat húztak a táblán, akkor továbbmegyek. Elöttem szabad tér, szabad kavicsok. Leng az azúr füst. Így írt EYYERYANGRÓL könyvében BLAVINAS, majd rajzolt néhány furcsa ábrát; fekete lyukat, gyökjelet, nyúlánk oválisokat. LANDERS szeme zsongott.

* * *

EYYERYANG, az utazó egy sziklás bolygón hívta össze társait. Fölöttük enyhén világított az égbolt. Ennek a percnek is vége. Kezek mozdultak nyugodtan, italok csillogtak az asztalon. Dal szólt, aztán elhallgatott. A szalvétákat vitte a szél, köpenyek fodrozódtak. Visszaszámlálás? Nyúltak a felhők, mint az utcák, nagy térben házfalak derengtek. Nyári nap? Kora tél? Üres pad. EYYERYANG ivott egy kortyot; mintha intett volna, de csak fészkelődött. Hátradólt, előrehajolt, szakálla mozgott. Kikötő rakodáskor. Szétszórt kövek. *Dátumok, listák, növények és kagylók, sorolta az utazó. Nem kell észben tartani. Most ülünk, de mindjárt ködöket látunk, messzi gyűrűket. Spirálokat, bokrokat, indákat. Nem beszélünk, inkább nézelődünk. Kávét után a sietség, tornyok után az úr. Ablakból a sürgés. Papírlapon az esetlegesség: öröm.* EYYERYANG felállt, tett néhány lépést, pálcáját emelte, míg ettek a többiek. *Piros csillag, könnyű zsák, jutott eszébe. Gombok, oldalszámok, ezt suttogta még. Kabátok, vitorlák. Bizonytalan lett, visszaült. Könnyű szédület, közeledő este. Kavics, gyűrődés, maradék.*

Magyar Bogi

ÜVEGSZÍV

Évek óta üvegesedik apám szíve, megtöri a fényt, vagy összegyűjti, maga körül felgyűjt mindent. A tv mostanában tele van erdőtüzekkel, felgyullad minden, a könyvekben ez egy szuperképesség, de a valóságban haldoklik a Föld, és az üvegszívű emberek tehetnek erről, üveges szív, amit nem dobogtat meg lassan semmi és senki sem.

Busszal megyek be Nyíregyre apához. Anyám szerint meg kell látogatni, mert ez így helyes, mert még most is az apám, szeret ő, csak kicsit másféleképpen, mint a többiekét apja. Három hete fedeztem fel a házunk pincéjében a vodkásüvegeket. A kupacok még a sötétben is fénylenek, mellette van egy szék, még apámé volt, mielőtt elköltözött tőlünk, a különbség csak az, hogy már anyám ül rajta, ha lemegy a pincébe. Nem szóltam neki, hogy lent jártam, hogy láttam az üvegeket, csak felvittem és elmosogattam mindegyiket, ott száradnak a csöpögötőn, anyám átnéz rajtuk, mintha semmi sem volna ott, mintha az üveg tényleg láthatatlan volna.

Bekanyarodik a busz a vasútállomás mellé, nem kell messzire menjek, mindig a Bástyában találkozunk, ami a buszvéggel szemben van, az út túloldalán. Apám ledőlve alszik egy asztalnál, a pultos már ismer, mindig ez van, hogy rám vár az egész kocsmá, mikor jön a fiú az apjáért, mikor viszi ki az üres üvegeket. Leülök mellé, engem csak egy narancslével szolgálnak ki, a ház ajándéka, a csapos megkérdezi, hogy vagyok, és hogy megy a sulis, hétvégéről hétvégére fogynak a szavaim, csak ülök, és a narancslevemet kortyolom. Jól, megrántom a vállam, és hátradőlve apámat bámulom, keresem a közös vonásainkat, keresem benne a narancslevem, a kezem, az ujjlenyomataim, a hajam. Mindenki szerint rá ütöttem, de én egészen kiskorom óta nem akarok olyan lenni, mint ő. Még csak negyvenhét, de már kopaszodik, és azt remélem, én nem fogok soha, vagy ha mégis, addigra legalább nagyapa leszek. Nem tudom, apa nagyapa lesz-e valaha, ahhoz, hogy én az legyek, neki is annak kellene lennie, ha megéli.

Megmozdul és felhorkan, egy mozdulattal kiborítja a narancslevemet, én pedig nagyot sóhajtok. Csöpög le a kezén a gyümölcslé. Apám a Toldin lakik a tizediken, nem ez a világ legjobb környéke, sőt, Nyíregyen ez az egyik legrosszabb. Szébb lenne Sóstó vagy a Korányi út, de olcsó, és apámnak épp elég az az egy szoba, amit ki tudott bérelni benne. Ülök előtte, és életemben

először gondolkodom el azon, hogy mi lett volna, ha velünk marad Paládon, vagy együtt költözünk be Gyarmatra, vagy ide Nyíregyre, és nem vesz senki üvegeket, és nem pakolgatjuk meg mossuk titokban őket. Nem főzünk annyi szörpöt nyáron, hogy minden üveget elhasználjunk. Apa nagyokat szuszog, én meg a Borsodira nézek, fogom a barna üveget, és a földre öntöm a narancslé után.

A csapos szomorúan néz felém, törölgeti a poharakat. Ez egy kibaszott kocsmá, ordítok felé, ha engem nem szolgálnak ki sörrel, mert nem vagyok tizenhét, apámat, aki évek óta csak az üveges söröket issza, és a töményt, és itt tudják, hogy üvegszíve van, miért kell. Próbálok megnyugodni, mindenki elkapja a tekintetét rólam, mindnek üvegesedik a szíve, én látom, apám is a kocsmák miatt lett alkoholista, én nem leszek soha üvegszívű szörny. Paládon is volt mellettünk egy, meg most is van apám mellett egy, ha nem volnának kocsmák és alkohol, talán apám is jól lenne. A csapos nem szól, szerintem megért, van víz az asztalon, beletöltöm a barnás üvegbe, de még ez sem ébreszti fel apámat, régen is mindig elaludt a folyosón vagy a vécén, anyának kellett összeszednie, nekem meg ott állni, hogyha felkel a folyosóról és meglát engem, rájöjjön, mennyire rossz apa, és ott a folyosón megbánjon mindent, és ígérje meg előttem, hogy nem fog inni többet. Anya múltkor mondta csak el, hogy apám apja is mindig ezt ígérte nekik. Felállok az asztaltól, a csaposhoz lépek, és lopok magamnak egy tüskét, amíg nem figyel, és zsebre teszem a teli üveget.

FEHÉR ANGYAL

De akkor nem szólhatsz anyádnak otthon, csak azok jöhetnek, akik igazán ide akarnak tartozni. Hátramegyünk a nyolcadikosokkal a lepukkant garázsokhoz. Anya azt mondta, azért épült ennyi, mert régen sokkal többen akartak Paládon lakni, de végül mindenki Fehérgyarmatra és Nyíregyházára költözött.

Most mi használjuk, csak a falai vannak meg, csupaszok, az ablak egy rés, az ajtót már elvitték tűzifának, üvegszilánkok hevernek mindenfelé. Ide járnak a nagyok is. Én most jövök először a fiúkkal, Ricsi a főnök, mert ő szívja legrégebben, másodikos volt, amikor az apukája cigit adott neki, de ezt nem hiszi el senki. Eddig szóba se álltak velem, de Ricsi múltkor meglátta nálam a piros öngyújtót, amivel a vécében szórakoztam, és elhívott a

mai cigizésre. Az erdőn keresztül megyünk, én sétálok leghátul, nem szólnak hozzám, néha valamelyikük hátranéz, ellenőrzi, ott vagyok-e.

Atti teker egy hosszú szálat, apró, zöld darabkákat tesz bele, ez speci dohány, a bátyja hozta Ukrajnából. Minden hétvégén átmegy valamiért, ez egy titok, mostantól nekem is őriznem kell. Öt perce állunk az erdőben, a kérdés csak kibukik a számon. De igen, illegális, te fasz, és ha bárkinek elmondod, mindannyian meg fogunk téged ölni. Nem szólok, Atti elindítja a szálat, olyan, mint a Tick Tack Bummos játék, minél gyorsabban add tovább, és túléled. Én vagyok a legfiatalabb, a legtöbben nyolcadikosok, mélyeket szírpantanak, körben állunk, a többiek engem bámulnak, nem lehetsz ennyire szar, pazarolod a füvet, te csicska, leég, ha nem szívod. A cigi egy szál fehér színű angyalka, aki mindenkiben ott van, ha megpróbál beleszívni kicsit a boldogságba.

Beleszédülök, és a fejem is megfájdul, kiejtem a kezemből a cigit, mire a többiek hangosan nevetni kezdenek. Keserű, mondom, és nem kapok levegőt, köhögni kezdek, soha nem éreztem még ilyen fájdalmat a mellkasomban. Az angyal, akit beszívtam, ki akar törni, marja a torkom, és összehúzza a gyomrom. Mutogatok Ricsinek, hogy adja ide a táskámat, de mindenki csak bámul rám, senki sem mozdul. Ezzel most mi van, kérdezi valaki, hallom, hogy Ricsi idegesen azt válaszolja, asztmás vagyok, talán a füst a baj, meg az, hogy nagyon letüdöztem. Lekuporodom a földre, úgy köhögök tovább, a nagyok még nagyobbaknak tűnnek, anya tanított meg asztmapipát használni, szájon be, lent tart, orron lassan ki.

Valaki betör a körbe, már csak azt érzem, hogy a számban van a pipa, beszívom a fűjást, aztán még egyet és még egyet. A pipa kiimádkozza belőlem az angyalkát, talán így is lesz, aki megvéd, mellettem a csótányos lány térdel, nem tudom, hogy került ide, csak pár másodpercünk van egymás szemébe nézni, mielőtt a fiúk felrángatják a földről. Atti egy fának nyomja, ő egyáltalán nem szól, máskor is láttam már, hogy ilyenkor meg se rezdül, olyan, mint akivel minden áldott nap ezt csinálják. Ricsi Atti kezébe nyom egy kést, ne bánts, mondanám, de nem megy még a beszéd, bent akad a hangom, a többi fiú, akik két éve még csak fogócskáltak a suliudivaron, és megmutatták a legjobb búvóhelyeket, most lefognak, biztos nem emlékeznek rá, hogy egyszer miattam nyertünk egy kört.

A csikk a földön hever, akkor pillantom meg a kis műanyag zacskót. Apró, zöld gumók vannak benne, egyből tudom, miért ideges annyira mindenki. Ricsi a csótányos lány nyakához szorítja a kést, nagy nehezen elkiabálom magam, közben próbálok azt hinni, hogy az egész csak játék. Anya

hangja szólal meg a fejemben, felsős vagy, lassan egyedül maradsz, minden a te döntésed, kivel barátkozol, mikor mit csinálsz, én a te idődben már mostam, főztem, takarítottam, mindent jól meg kell gondolni.

Atti int a többieknek, a földre szorulok, bűdös van. A nagyok a mellkasomon állnak, anyu az anygalka bennem és rajtam kívül is, telepszag van, mi is ott lakunk a közelében, a lány onnan hozza magával ezt a bűzt. Engem Atti fog, Ricsi a kést szorítja. Ne félj, mondom halkán, mi nem adjuk tovább a titkot a bátyádról, és arról sem, hogy ide jártok. Atti nem szól, idegesen beletapos a gyomromba, a lányt meg belöki az avarba, és az arcába rúg.

A fiúk otthagynak minket, együtt heverünk a földön a cigiszállal. A gyomrom fáj, felkavarodnak benne a szalámis szendvicsek, pontosan oda hanyok, ahol a zacskó is volt. A hátamra dőlök. A lánnyal sokáig bámuljuk egymást, ő az oldalán fekszik, nagyon vékony, az öccse pókemberes pólója van rajta, és egy nagy, szakadt kardigán. Az ajkából vér szívárogo. Ez csak játék, mondom. Igen, ez csak játék, játékcigi, játékangyal, játékerdőben kis játékverés. Otthon szarabb.

Felkel mellőlem, vizet vesz ki a táskámból. A fához támaszt, alattam a föld kényelmes és puha, megérintem a lány ajkán az apró heget. Nem húzódik el, de nem is szól, ő is csak ötödikes, mégis úgy törődik velem, mintha minden nap megmentené valakinek az életét. Megkérdézem tőle, követett-e minket. Inkább ne gyere ide többé, válaszolja.

ANYA FANTOMJA

Apa anyja szájában turkál, anya fehér port köhög fel, nem tudom, hogy a tüdejéből jön-e vagy a gyomrából, Kevin mögöttem áll, én takarom, hogy ne nézzon oda. Anya a konyhakövön fekszik, leizzadt, a szeme véres, mint egy szemgyulladás, apa a nevéen szólítja, pedig ez nem is anya, én tudom ezt a legjobban, anya kedves és puha, sosem fekszik a konyhakövön, ez csak egy fantom, anya nincs itthon, a fantom engem néz, és Kevint, ahogy az asztalnál állunk, félig eltakar a nagy fazék, tegnap főtt benne húsleves, érzem a főtt zöldségek illatát, úszkálnak a répadarabok a zsíros lében. Kevin némán áll mögöttem, nem is tudja, hogy anya mit evett, valami káros anyagot, sütogom neki, és ezért csak a fantomja tud itt lenni, az igazi anyát elvitte az a fura szer, szerintem hipó, mert azt hitte, attól tisztábbak lesznek a gondolatai. Mintha felmosná vele a konyhakövet. A szánkat fogkrémmel mossuk,

a testünket szappannal, suttogja mögöttem Kevin, a szomorú gondolatokat nem oldja fel a tisztítószeres mosás, mondja, aztán visszabújik mögém, és nem akar elengedni.

Anya múltkor kezdett rosszul lenni, még szeptember elején, épp jöttem haza gyalog az iskolából, fogtam Kevin kezét, mert ez volt az első napja, még csak hétéves, de már legalább három betűt ismer, megtanítottam neki azt a szót is, hogy anya. A kezében ott lebegtette a papírt, és én már mesziről láttam, hogy baj lesz, de Kevin kitépte magát a szorításomból, szaladt előre a kapuba, aztán benyitott a házba, de nem volt otthon senki, még a bátyánk sem. Este tizenegyig virrasztottunk a konyhaasztalnál, Kevin az ölembe hajtotta a fejét, ölelte a lapot, amire fordított n betűvel az volt írva, anya, és akkor kicsit én is aggódni kezdtem, hogy mi lesz, ha anya nem jön haza, vagy mi lesz, ha apa sem, vagy Samu sem. Elkergettem a gonosz gondolatokat, anya szeret minket, és mindig hazajön, olyan még sose volt, hogy ne jött volna. Elaludtam az asztalnál, másnap egyedül csináltam reggelit Kevinnek, majonézes-szalámis kenyeret, ahogy anya szokta. Azt mondtam, anya és apa és Samu biztosan kirándulnak, de nekünk iskolába kell menni, és mire hazajövünk, biztos, hogy mindannyian itthon lesznek.

Állok az asztalnál, és azt a cruzával vésett szívecskét keresem, amit akkor csináltam, szeptember másodikán, este, álmosan, Kevinnel az ölemben. Hátrafordulok hozzá, azt suttogom, menj be a szobába, de nem hallatszik, amit mondok, apa kiabál anya fantomjával, hogy mit képzelsz, és hogy teheti ezt, itt, a gyerekek előtt, pedig mi is számítunk, kiáltom, azt akarjuk, hogy az egész estének vége legyen, és anya fantomja eltűnjön a földről, anyát akarjuk vissza, az igazi anyát, aki nem köhög fel port magából, és nem fekszik a konyhakövön, hanem levest főz, meg szendvicset csinál. Apa velünk is kiabálni kezd, hogy ne mondjunk semmit, majd ő elintézi. Samu az ajtóban áll, anyát nézi, érzem, hogy Kevin kapaszkodik belém hátulról, úgy, ahogy szeptember elején is tette, amikor megint hazaértünk, és akkor már mindenki otthon volt, anya sírt, apa ugyanígy kiabált, és a kórházról beszélt, Samu pedig némán ült egy széken, s egy papírt olvasott, fel sem nézett, mikor megérkeztünk. Kevin majdnem odafutott anyához, alig bírtam viszatartani és elmondani neki, hogy később. Akkor láttam először anyát ilyen furcsának, árnyék nőtt mögé, amit aztán nem tud azóta sem letenni, ami mindig rosszaságokat súg a fülébe, és nem hagyja, hogy szeressen minket.

Anyát nézem a konyhakövön, a mögötte tornyosuló árnyékát, azt, hogy az egész konyhát befedi az anya-fantom, és lehet, hogy holnapra Kevinbe is meg belém is beleköltözik, aztán ha megevett minket, lenyeli az egész világot.

BOLDOG TEHENEK

innen
az ötödik emeletről
boldog teheneket látok
a tömbházak között

megtanultam az útvonalukat
egy ideje tudom már
mikor jelennek meg
a bal oldali dombok felől
a tömbházak között
aztán a szemetes kukák következnek
keskeny csapást tapostak maguknak
a sok-sok éve
elhagyatottan álló
vasbeton építmény mellett

igen
boldognak tűnnek
mikor megérkeznek
a teraszom alá
vagy kissé odébb
a pékséghez
lustán harapdálják a fűvet
sietség nélkül kérődznek
a napon heverésző
vagy a csenevész fácskák árnyékába húzódó
taxisok között

a taxisok szelfiznek a tehenekkel
én pedig
innen fentről
a tehenekkel szelfiző taxisokat fotózom

pásztor nélkül
saját fejük után
kószálnak ezek a tehenek
a maguk útjain-ösvényein
szabadoknak boldognak tűnnek

az emberek
tehenek és kutyák közül
itt
a Sunny Hill-en
a tehenek használják
leggyakrabban
a gyalogátjárót

KIÉ A HÁZ

manzárdos apartmanban lakom
rengeteg szoba és debaré
meg se tudom
számolni
néha-néha megkérdem magamtól
kié ez a ház

régiségek
könyvek
teraszra szánt madárháló
de senkinek nem volt érkezése
fölszerelni

lent van a konyha és a
dolgozószobának használt nappali
ami esténként stadionná változik
ehhez nyilván a Peja sörnek is
köze lehet

a számlák alapján kiderítem
hogy itt egy Berisha nevű valaki lakhat
élő közvetítésben nézzük ahogy a koszovóiak
2-1-re megverik a cseheket
a koszovói válogatottban egy Berisha nevű focista is van

kié a ház amiben lakom
kérdzem néha és jól érzem magam
kimegyek a teraszra cigarettázni
ahol csókákkal társalkodom
mióta te nem vagy itt

az itteni csókák és galambok
háztetőkön fészkelnek
ha nem mocorgok
velem maradnak a madarak
sőt néha kenyérmorzsát és más
morzsalékot is hoznak a teraszra

kié a ház kérdezhettem volna
az ajtómon kopogó öregúrtól
aki az orrom alá dugta a lakók névsorát
holmi aláírandó papírokkal együtt
de nem volt közös nyelvünk

másodjára
az öreg csak mosolygott mutatta az üres vödröt
a fürdőszobában töltöttem tele

pontos időközönként
videóra veszem a müezzín énekét
az itteni
tömbháztetőre épített mecset
sokkal bájosabb
mint a lakónegyedbeli nagyobb változat

a buszmegállóban ugyanúgy felülhetsz a 4-esre
mint otthon a Flacăra negyedben

sőt
50 centért bárki bevisz a központba

az itteni apartman ugyanolyan „ifjúsági ház”
mint otthon Kisinyovban
ahol tizenvalahány fiatal író aludt
a Norzeatic-poszter alatt

alkonyatkor az összes varjú
eltűnik valahová
az emberek pedig lehúzzák a redőnyöket

ha egyedül vagyok
semmivel nem tűnök ki a többiek közül
az utcán néha
albánul szólnak hozzám

távozáskor lábtörlő alatt
hagytam a kulcsot
de ha nem jött időben a taxi
máris a hazatérésen gondolkodtam

ha valaki az utcán
megkérdezte volna
hogya ki fiaborja vagy
édes fiam
azt válaszoltam volna neki
hogya a Berisháé
édes bátyám

ULPIANA

a gračanicaie emberek
római romok között aratják le
a búzát és a kukoricát

a szántásban edénycserepek
illetve régi építmények
maradványai

ha Ulpianába akar jutni az ember
a városból kifelé a főút mellett kell haladni
majd át kell vágni a mezőn

mikor se házak se villák
és aszfalt sincsen már
illegális személtlerakókba botlunk
pont mint Moldávia minden falujában

aztán következik az antik temető nádfedeleles kunyhókkal
annak bizonyosságául hogy az emberek szeretnek itt lenni
most nem volt sehol senki
vagy ha volt is valaki
nem a felszínen

csak kövek síremlékek gödrök és
közöttük mi
tényleg nem volt senki
aki utunkat állhatta volna

a temetőből át a mezőn
Ulpiana központja felé
helyel-közzel újabb ásatások nyomaira bukkantunk
a régészek szerszámai a kukoricás
szélében heverték

az északi kapun léptünk be a városba
rögtön a tavernához érkeztünk
micsoda vendégszerető hely
aztán a közfürdő a pogány szentély
majd egy ókeresztény templom következett
rendre sorra meg is álltunk
az oltárnál

mikor túljutottunk a Cardo Maximuson
valami elrepült fölöttünk a taverna felé
onnét pedig a város vége
vagyis a kukoricás felé vette az irányt
óvatosan megközelítettük
de csak egy baglyot láthattunk
az idő őrizőjét
Ulpianában

mindenki itt van
szentélyekben templomokban
a mezőn
a temetőben
és itt vagyunk mi is
sört iszunk a nádfedeles kunyhóban
aztán
gyerünk visszafelé
másik útvonalon:

a Jusztinianosz idejéből származó
püspöki templom mellett
ami egy hajdani
villa romjaira
épült
majd a baptisztérium mellett
végig az aszfalton
a lenyugvó nap
visszfényében

FOTÓK SZENTEKKEL

át kell mennünk a vámon
hogy beléphessünk
a Peć-i (vagy Pejë-i vagy Peja-i)
régii kolostorba

a rendőr visszaadja az útleveleinket
most már mehetünk a mi Istenünkhöz
keresztvetéssel köszöntve Őt

te sűrűn hányod a keresztet mélyeket lélegzel
azt mondd
hogyan otthoninak érzed itt a levegőt
a miénknek

madársereg kis patakocska
gondosan nyírt fű fogad
majd újabb kapubejárat után
feltűnnek a temető romjai
virágok között a cellák és
maga a templom

nagyon sok szentnek összetörték az ábrázatát
fotókat készítve megyek közöttük
éreződik hogy az idő itt a kalapács
segítségét is igénybe vette

Szent György továbbra is sárkányt öl
Jézus főnről
kalapáccsal faragott
felhópamacsok közül
tekint le ránk

Uram Jézus mondom magamban
jó itt lenni
milyen jó itt lenni
Nálad

mikor kilépünk a templomból
csinálok még néhány fotót
miközben az apáca folyton magyaráz valamit

nem értem mit mond mutatja az ujjával
a feliratot hogy fényképezni tilos

elnézését kérem tőle
de megnyugtatom magam hogy ma a szentek
engedélyt adtak rá

a butikban egy másik apáca megkérdezi
hogy honnan érkeztünk
milyen nyelven akarjuk az idegenvezetést
de mi már kifele tartunk

átadod neki Partosi Új Szent József üdvözetét
aki Temesvárra is eljutott innét
majd veszünk egy üveg ötvenéves szilvapálinkát
az évek errefelé semmiségnek számítanak

megkérdezzük hogy van-e kijárat
egyenesen a hegy felé
de nincs
újra át kell mennünk a vámon

milyen messzire van a Rugova-kanyon
de az apáca erre a kérdésre nem tud válaszolni
sose járt még ott
sose hagyta el a kolostort

íme
nem Te méész most a hegyhez
hanem a hegy jön Hozzád
Uram

PÉNTEK ESTE

egy miniszoknyás nő
haspólóban mély dekoltázzsal
piros sarkú cipőben
ereszkedik alá a tömbházak között

a Sunny Hillen
beül az út szélén várakozó taxiba
aztán ki is száll
bevágva az ajtót maga után

ugyanez történik
a második taxival is

a harmadikkal
szerencséje van
neki
vagy a sofőrnek
attól függ
honnán nézzük
a dolgot

pont mint a posztmodern esetében

másnap délután
jön vissza

megy az utcán
aztán megáll
gesztikulál a kezével
miközben telefonon veszekszik valakivel

a Sunny Hill minden lakója
megérti őt
én nem értem

tájékoztató pontok

mióta egyedül
maradtam itt
ha ki akarom szellőztetni
a fejem
van néhány tájékoztató pontom

a kis utcácska sörteraszokkal
a központban a sétálóutca mellett
a Half & Half kávézó
ahová könnyen eltalálok
utána meg föltalálom magam

a Viva Fresh Market és az a néhány pékség
a környékemen igazán semmiség

térképpel találok el a Half & Half kávézóig
sosem felejték el köszönetet mondani Istennek
és az applikáció készítőjének

a Half & Halfban első alkalommal olyan asztalnál ültünk
ami félig bent félig kint a teraszon volt
a pultos megengedte hogy cigarettázzunk
bent a falakon festmények lógtak
a kinti falon pedig egy falfirka: wine bottled poetry

innét szoktam elindulni a dohányboltok felé
ahol albán dohányt vásárolok
benézek a sörteraszos kisutcába
ahol pljeskavicát és kitűnő kolbászt is árulnak
a sörről nem is beszélve
itt ültünk az egyik teraszon amikor Miruna
meglátogatott

ismerte a tulajt
aki korábban motoros
filmekben szerepelt

hazafelé
a nemzeti könyvtár mellett visz az út
mint egy fejre állt úrhajó olyan az egész épület
aztán a befejezetlen ortodox templom
következik amit most galambok és
csókák vettek birtokba

tovább a tömbházak között
majd a domb következik
nem kizárt hogy veszek
egy jó pitát abban a pékségben
ahol majd alaposan bevásárolok
mert Kisinyovba is akarok vinni pitát neked

mindent magunkkal akarunk vinni
ami jó és visszük is ha csak egy mód van rá

aztán fönt a teraszról
Pristina fényeit nézem
a Sunny Hillen
majd visszamegyek a szobába
megnyitom a jokerlivestream-et
ami újabb tájékoztató pont
egy igazán szép estéhez

CSÓKÁK

nézd vetési varjak
mondtam

aztán
nézd dolmányos varjak

nyilván
vetési és dolmányos varjak is
lehettek a madarak között

de főleg
csókák

lenn
az étkezőben

van egy műszőrme
mintha báránybőr lenne

amíg más szobában
tartózkodunk
becsukjuk az étkező ajtaját
különben megtelne csókákkal
letelepednének a műszőrmére

fönn
a manzárdszoba ablakában
galambok fészkelnek
ha túl nagyra nyitod az ablakot
egyenesen a fejedre szarnak

de a legravaszabb
madarak itt
ezen a napsütötte dombon
a csókák

ha kilépünk a teraszra
kék szemük mintha
azt kérdeznék:

mit keresel te
a mi fészünkben?

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ fordításai

Alexandru Vakulovski (Antonești, 1978) – moldáviai román költő, író, drámaíró, blogger. Itt olvasható versei *a cui e casa asta* [kié ez a ház] (Charmides, Bistrița, 2020) című kötetéből származnak. A versek írása idején a szerző a *Prishtina has no river* című, a Qendra Multimedia és a Traduki alapítvány által támogatott Írórezidencia Programban vett részt.

Z. A TEST SZOBRAI

a tömeg ugyanakkor áthatolhatatlan.
hajnal vagy alkonyat, oldódik vagy
megköt, a dísztelen szürkeségben
üveg koccan, tizenkét pohár, egyazon
ujjlenyomat. a tenyeredben tartott
ásványi sókban dús, durván préselt,
zsákszerű tömb felszínén húsos rajzolat,
zúzódások helye, bőröd melegének
hullámai. a rétegek találkozásakor
képződő érzet kopott hálójában
rendszeres őrlemény, emésztést
segítő kavics, a legfinomabb homok
ízes ropogása, minden szájban ugyanaz
a zamat, enzimek állandó áradása
a zománctalak körül. keményítő
bomlik, a nyelv bimbóinak érzékeny
sűrűjében gyenge porréteg, ingerek
ismerős tompasága, néma takarásban
elnyelt szagok, végleges éhség.
az asztal derengésben élesedő
vagy sötétbe tompuló szélei,
bizonytalanul kimetszett sarkai
között hiánytalan porcelán étkészlet,
a tálon megfelelő hőmérsékletű,
nehezen hűlő, keményre sült szárnyas,
kopogós páncélja és a zsír egybeállt,
telített masszája alatt matt hússzálak
szilárd csomói, a zúza szemcsés
csokra, a vágáskor gyakran tört csont
szilánkjai körül megakadt vérrögök,
ízületek mélycsiszolt porcai, középen
egyetlen, megkövült tojás. a székek
mart támláján homorú mintázat,

bordák maradéka, a vésett márvány
hirtelen megpattant, hasadó síkján
a talp feszült íve, lábujjak negatívja,
lépések állandó sorozata végig
a meszes zajban, mázsa sóder
a fogyatkozó árnyék öntőformájában.

A TITOKZATOS IDEGEN

Sergio Pitol emlékére

Vitorlás fedélzetén állva, először egy templom gömbölyű kupoláját, majd karcsú harangtornyát pillantom meg a messze földön híres városnak. Díszes oszlopsort és a márvánnyal borított homlokzatot szemlélve hasít belém a felismerés, hogy iszonyúan fáj a fejem, csípődik a torkom; gémberedett ujjakkal hajtom fel kabátom gallérját, hogy óvjam arcomat a csontig hatoló északi szélről. Sálam igazítása közben a meghívás részletei foglalkoztatnak, a rejtélyes levél, melyben költségeimet fedező utalvány lapul, az összeget bármikor beválthatom a megjelölt bankban; titokzatos meghívóm nagyvonalúan támogatja utazásomat.

Magasba ívelő hídról nézegetem a vízen imbolygó gondolákat, majd az épületek díszítéseit, a kőlapok mintázatait csodálom, melyek élei pontosan illeszkednek; felületeiket évszázadok óta csapkodják a hullámok, alakjuk mégse torzul, nem mozdulnak eredeti helyükről. A megoldás nagyszerűségén töprengek, a zseniális ötleten, ami biztosítja, hogy az idő viszontagságai ellenére sem süllyed meg ez a kőből, téglából épült varázslatos világ. Paloták, templomok, partok között ívelő fedett hidak biztosan állnak az iszapban szunnyadó cölöpökön, véletlenül se módosulnak a formák, nem szabdalják repedések a márvány sima felületét. Ívek, domborulatok és hajlatok csodálása közben a remény hajt, hogy ebben a szokatlan környezetben fejtem meg az időtlen titkot, a köveken megtörő hullámok látványa tudatosítja bennem az áhított megoldást.

Eldugott mellékutcában találom a fogadót, amelyet a levélben említetek, ahol tisztességes körülmények között, olcsón szállhatok meg. Az idős portás hajlongva nyújtja át a kulcsot, az egyenruhás fiú előzékenyen viszi fel csomagomat az emeleti szobába, mely kicsi ugyan, de meglepően tiszta. A vitorlás fedélzetén, az időjárás szeszélyeivel dacolva, átfáztak a tagjaim; gyermekkorom óta beteg a tüdőm, bonyodalmak elkerülése miatt döntök a szoba biztonsága mellett; mielőbb át akarom melegíteni gémberedett ujjaimat. Nincs kedvem a kipakoláshoz, csizmámat lerúgva heverek végig a vetett ágyon. Penészes, dohos szag árad a bútorokból, az átnedvesedett falakról mállik a vakolat, idős épületek jellegzetes bűze járja át nyirkos ruhá-

mat. Ingerel a szám szélére tapadó kesernyés íz, türelmetlenül gyűrögetem a fehér lepedőt, a torkomat hasogató fájdalom ellenére se találok a helyemet. Ösztönös mozdulattal ugrom fel az ágyról, elégedetten csapom fejembe a kalapomat, terítem vállamra kopott köpenyemet, majd erőteljes léptekkel ereszkedem le a lépcsőn; fogalmam sincs, hova vezet az utam, de mennem kell, hív az ismeretlen. Nedves szél csap arcul, amikor kilépek a szálloda kapuján, közeli templom toronyórája figyelmeztet a pontos időre.

Az épületek teraszairól csüngő virágfüzerek lepnek meg leginkább, legmerészebb álmaimban sem számítottam ennyi üdeségre a lagúnák városában. Ámulattal fogadom az emberek lazaságát, vidámságát, mintha senkit nem nyomasztának megélhetési gondok; csíkos ponyvatetők árnyékában, ráérősen sétálnak a hölgyek, boltok kirakatait nézegetik. Színes kelmék, csiszolt kristályok alatt roskadoznak a polcok, elégedett vásárlók hatalmas csomagokkal lépnek ki az árkádsorok alól. A szomszédos üzletben ajándékba kapott ruhát próbál egy fiatal lány, kíváncsian forog egy falitükör előtt. A szabó előzékenyen igazít a derék ráncain, a lány kecses mozdulattal lép hátra, hogy oldalról is megcsodálja a lágyan omló redőket. A látottak elnyerik a tetszését, mosolyra húzódik a szája, elismerően biccent. A pult mellett idős asszony kéjesen simogatja a sötét selyemszövetet, görbe ujjai élvezettel tapintják a mintázat domborulatait. A sarki ékszerüzletben eljegyzési gyűrűt vásárol egy fiatal pár, középkorú férfi hosszú aranyláncot teker a csuklójára, nagyítóval vizsgálja a szemek illesztéseit. Elégedetten bólint, ropogós bankóval fizet, ismerős dallamot dudorászva távozik. „Egy város, amely elégedett a sorsával, nincs szüksége csalóka kárpótlásra. Talán a hullámokból áradó béke miatt jut ideje a pillanatban rejlő csoda átélésére” – gondolom egy keskeny lépcsősoron ereszkedve.

Felületes olvasmányokból ismerem a lagúnák rejtett sikátorainak, keskeny utcácskáinak hangulatát. Untig ismételt közhelyekről képzelgek, amelyekről a hozzám hasonló átlagembernek is tudomása van; bennem élő képeket idézve tökéletesítek fogalmakat, újszerű ismereten ámulva csodálom, hogy a meglepő miként teljesíti be önmagát. Hullámok neszezése, csapkodó víz kesernyés szaga döbrent az igazságra, hogy egyéni élmény miatt vagyok jelen, személyesen akarom megtapasztalni a szokatlanban rejlő kihívást. Hiszem, hogy napfényes tereken, árnyas zugokban vár rám a meglepetés, melyet nekem tartogat a város; a saját világomat kizárólag én fedezhetem fel, jellemző vonásait egyedül én fogalmazhatom meg.

Sétálás közben, ámulva veszem tudomásul, hogy járdák övezik a vízben álló házakat. Kacsaringós, girbegurba gyalogjárók, melyek egyszercs a ma-

gasba emelkednek, keskeny hídon ívelnek át, majd a mélybe süllyednek, hogy boltíves folyosókon vezessenek szűk sikátorokba. Szeszélyes sugallatnak engedve, helyinek vélt fiatalembert követek; váratlanul tűnik el az árkádok alatti félhomályban, majd keskeny hídon halad át, eltakarja egy palota sarka, később a templom előtti téren bukkan fel, ahol fekete köpenybe burkolózó férfi várja. Titokzatos szavakat suttogva tűntek el a hullámzó tömegben. Addig keresem őket a téren, amíg az emeleti szobákban sorra gyulladnak ki a fények. Ujjongva térek vissza a csatornához, ahol gondolák siklanak az olajosan csillanó vízen. Ámulattal tölt el az emberekkel zsúfolt csónakok, árut szállító bárkák látványa. Gótikus oszlopok csodálása közben jut eszembe, hogy a főtéren maradván ugyanabban az élményben részesülök, mint egy átlagos utazó, aki előzetes ismeret birtokában látogatja meg a vízre épült várost. Egyedi utalásra vágyom, parányi jelre, ami engem szólít meg, kizárólag az enyém, senki más nem veszi észre, számára semmit nem jelent. Az utcák szellemisége érdekel, a rafinált mód, ahogy az épületek egyesítik a különböző stílusokat, enyhítik a különbséget keleti és nyugati látásmód között, összhangot teremtve csökkentik a távolságot. Álmélkodás közben a tökéletes talánya, a teljesség ígérete foglalkoztat.

Magasba ívelő hídon megyek át, bár fogalmam sincs, mit keresek, árkádok félhomályában kutatom a célhoz vezető utat, a talány megfejtését; olajosan csillanó víz hullámzik alattam, csillagok vibrálnak fölöttem, s én a felsejlő jelre, rejtélyes utalásra várok. Göndör hajú ifjak követnek, hangos szavakkal ugratják egymást, átutazó vendég tudatlanságán viccelődnek. Homályos sikátorban tűnnek el, oszlopsorok visszhangozzák nevetésüket. Fiatal párok sugdolózva haladnak el mellettem, szánakozva fordulnak vissza, engem, a magányosan sétáló alakot sajnálnak, akinek fizetett társa se akad.

Gondolataimba mélyedve, ösztönösen követem a sorsommal foglalkozó társaságot. Komor homlokzatok, keskeny bejáratok között haladok, a salétromos falakról válik a vakolat, málladozó téglasorok bukkannak elő a mészréteg alól; kőbe vésett jelek, bonyolult rajzolatok értelmét firtatom. Váratlanul állnak meg a fiatalok, alacsony ajtón kopogtatnak, kócos hajú öregasszony jelenik meg a küszöbön, suttogva beszél, majd bizalmasan int, illedelmesen hajlong, mintha jelszót ismételné; aprópénz csörren a markában, hálásan bólogat. Korhadt falépcsők döngenek a siető léptek alatt, emeleti ablakokból szüremlik ki a lányok kacagása, poharak koccanása.

Hosszúkás téren találom magamat; részeg társaság kártyázik egy asztalnál, bő ruhát viselő lányok, ígéretes szavakat suttognak udvarlóik fülébe. Mohos kőpadon ülve, fáradt munkások sajtot esznek, és vörösbort isznak

nádfonatú üvegből. Távoli vidékekről érkező tengerészek éjszakai szállásról kérdezősködnek, festett arcú nőkkel árakról alkudoznak; szorgos pincérek sürgölődnek az asztalok között, lapos fatálcákon szolgálják fel a paradicsomtól vöröslő tésztát és a cukrozott gyümölcsöket. Sáros ruhájú kertészek illatos likórt kóstolnak, a csalóka itókától elzékenyülve, szomorú dalokat énekelnek. Reggel üres zsebbel, kifosztva, eldugott sikátor mélyén térnek magukhoz, ahol kóbor kutyák nyalogatják felpuffadt arcukat. Fiatal fiúk éjszakai rablásról, osztozkodás során kirobbanó vitáról, villanó pengékről, büntetés előli szökésről suttognak. Erélyes gesztusokkal biztatják egymást. Maszatos arcú utcagyerekek kéregetnek az asztalok között, néha elcsennek egy finom falatot, kacagva tűnnek el az árkádok homályában, hogy idősebb társaik mellől kiabáljanak vissza. Sápadt költő tollát rágya írja legújabb versét, reggeli misén látott, gazdag lány szerelméről álmodozik; rímek illesztése közben, tévhitben ringatja magát, csodáról képzeleg, hogy ebben a kíméletlen világban valaki értékeli a tehetségét. Idős kereskedő csinos hölgyet csalogat az emeleti raktárba, hogy polcok mögötti, eldugott zugokban finom kelmét mutasson neki. Hosszasan szabadkozik a lányka, végül mégis enged, kíváncsisága erősebbnek bizonyul az óvatosságnál. Tétova léptekkel hagyom el a parkot, sikátorokban tévelyegve érek vissza a főcsatorna előtti téren kavargó tömeghez.

Színes maskarába öltözött párok várakoznak az egyik palota bejárata előtt, incselkedve hívnak maguk közé. Ráérősen állok meg, díszes álarcok mintázataiban, a kivitelezés minőségében gyönyörködöm. Amikor megnyílik az ajtó, a libériába öltözött inas meghajolva köszönt, bizalmasan int, hogy lépjek beljebb. A zajos fiatalokkal együtt tolongok egy dohos szagú folyosón. A társaság nevetve vonul a lépcső alá, falra szerelt fogásokra akasztják színes köpenyeiket. Az inas karomat érintve figyelmeztet, hogy kövessem, és udvariasan mutatja az utat. Márványpadlójú folyosón haladunk, élénk színekkel festett képek borítják a falakat. Széles lépcsősoron megyünk fel, egymás után lépünk a tágas terembe, melynek a csatornára nyílnak az ablakai. Hatalmas tükrök borítják a virágmintás falakat, gyertyák százai égnek a mennyezetről csüngő kristálycsillárokból. A tükröző felületek megsokszorozzák a fényt, nappali világosság árad a szalonban. Az inas szabadkozva tűnik el egy pillanatra, majd elnéző mosollyal tér vissza. Udvarias mozdulattal mutat egy a fal mellé állított székre, halk szavakkal közli, hogy várnom kell. Meglep az események alakulása, semmit nem értek az egészszövből, bólogatva engedelmeskedem. Tükrök előtt botladozva azon töröm a fejemet, miként

fogom magyarázni a nyilvánvaló félreértést, hogyan értetem meg magam, amikor a nyelvet se beszélem tökéletesen.

Zenekar várakozik az egyik sarokban, kottáikat lapozgatják a rizsporos parókát viselő vonósok, a karmesterre várnak. Fiatal lányok csoportja csivitel a fal mellett, irigykedve csodálják egymás ruháit. Színes virágkoszorú ékesíti a hajukat, parányi dobozkát tartanak fehér kesztyűs kezükben, mintha meg akarnának ajándékozni valakit. Idősebb asszonyok beszélgetnek az ablak előtt, selyem vállkendő takarja nyakukat, pompás ékszerek villannak a karjukon. Fiatal férfiak bókolva vesznek körül egy cigány asszonynak öltözött idős matrónát, aki nagy valószínűséggel a palota úrnője. Kíváncsi tekintettel mér végig, idős úr fülébe súgva, felőlem érdeklődik. Fogalmam sincs, mit válaszol a férfi, mivel téveszt össze; rettegek a lelepleződéssel járó kellemetlen következményektől; átmeneti szerencsének tartom, hogy senki nem akar bemutatni a festett arcú hölgynek. Feszélyez a helyzet fonáksága, jelenlétem tisztázó, észszerű magyarázatban reménykedem. Kíváncsian várom az események alakulását.

Lassan kezdenek szállingózni a vendégek. Álarcok tökéletességén ámulva fogom fel, hogy születésnap mulatságba csöppentem. Néhány személy letűnt korok viseletében jelenik meg, mások keleties ruhába öltöztek, mintás kaftán takarja öblös bugyogóikat, hatalmas turbánt egyensúlyoznak a fejükön. Áttetsző tüllfátyol fedi a hölgyek arcát, hímzett papucsokba bújtatták parányi lábaikat. Idős férfiak egy csoportja az ókori szenátust idéző, fehér palástot visel, ezüstös babérkoszorú ékesíti a homlokukat. Fenséges tartással sétálnak körbe a termen, méltóságteljes mozdulatokkal köszöntik a fal mellett várakozó ismerősöket. Legyezöik mögé rejtőző hölgyek figyelik az újonnan érkezők ruháit, gúnyos megjegyzésekkel illetik a sikertelen jelmezeket. Angyalkának öltözött hajadon libben végig a virágmintás szőnyegen, később arab kalifához hasonló, középkorú férfi tűnik fel az ajtóban; az idős hölgy elé vezetik, illedelmesen mutatkozik be, hajlongva csókol kezét, mintha távoli ismerős, mellőzött családtag volna, aki előnyt remél a látogatástól.

A csillárok szikrázó fényében egyre színesebbnek tűnik a tömeg. Ismerős arcokat fedezek fel az ismeretlen férfiak között, én lepődöm meg leginkább a véletlenszerű azonosságon. Távoli országból érkeztem, idegen vagyok a vidéken, még soha nem jártam a lagúnák városában, valahogy mégis sejtem az események alakulását, tudok bekövetkeztük sorrendjéről. Ismétlődő mozzanatok azonossága foglalkoztat; mintha már számtalanszor éltem volna át valami hasonló történetet; belső hang sugallja, hogy fölöslegesen aggódom, előnyös módon alakul a végjáték.

Idős férfi, botjára támaszkodva sétál felém, udvariasan hajlik meg előttem, baráti szavakkal üdvözlő, majd támogatásáról biztosít. Fiatal lányok érdeklődve vizsgálják borotvált arcomat, nevetve bújnak össze, vihorászva sugdolóznak, kísérteties hasonlóságot említenek. Találó jelmeznek vélik az idegen divat szerint varrt ruhámat. Szerepjátásuk hitelességén ámulok, a bonyolult szabályokon, melyek rejtélyeibe engem is beavatnak, előzékenyen ajánlják fel a lehetőséget, hogy a móka részesévé váljak.

Kövér urak lihegve lépnek a terembe, megviseli őket a meredek lépcsősor. Fáradtan ülnek egy aranyozott szélű kanapéra, akadozó szavakkal idézik a múlt időt, szépasszonyok neveit sorolva, fiatalkori hódításaikon merengenek. Barna csuhás barátok jelennek meg az ajtóban, a szemük elé tartott kézzel vegyülnek el a tömegben, zavarja őket a vakító fényáradat. Vidám matrózok testhez simuló, fekete ruhát viselnek, sárga öv díszíti a derekukat. Az egyik fiatalembernek színes kendővel van hátrakötve a haja, és sötét szalag takarja az egyik szemét, akár a távoli vizek kalózainak. Keserű dohányillatot és csípős rumszagot áraszt. Határozott izgalom lesz úrrá a társaságon, stóláikat igazítják a hölgyek, fűrgő ujjak babrálják a ruhák kivágásai körül. Áttetsző selymek zizzennek, ráncot vetnek a mintás kelmék, ékszereken csillan a kósza fény... Barátságos mozdulattal lép hozzám a házigazda, szívélyes mosollyal köszönt, elkötelezettségéről biztosít...

Inas érinti a karomat, udvarias hangon kér, hogy kövessem; keskeny ajtóhoz vezet, mely boltíves terembe nyílik. Kerek asztalokon pezsgőspoharakból rakott gúllák magasodnak, adott jelre csak be kell gurítani őket. Deszkaládák szalmával bélelt rekeszeiben sorakoznak a távoli vidékek borait tartalmazó üvegek. Csigák kerekai nyikorognak, vékony kötél suhog, egyenruhás pincérek szögletes falmélyedésből hideg süttekkel megpakolt tálkákat emelnek át egy kerek asztalra. Porcelántányérok koccannak, ezüstvillák csörrennek, amint egy bársonnyal bélelt dobozból emelik ki őket.

Az inas udvariasan fordul felém, utat mutatva sürget. Már nem lep meg titokzatos viselkedése, engedelmesen követem. Meredek csigalépcsőn ereszkedünk az alsó szintre, majd egy hátsó ajtón jutunk a palotához tartozó keskeny kikötőbe; deszkamólók mellett áruszállító dereglyék himbálóznak a hullámokon, láncok halkán csörrennek, vitorláik petyhüdtlen suhognak. Sötét köpenyt viselő férfiak várnak rám, illedelmesen köszöntenek, egészségem felől érdeklődve biztosítanak hűségükről. Fedett csónakba szállunk, tisztaságról követnek bennünket az egyenruhás őrök, akik biztonságunkra vigyáznak. A fegyverek láttán ismét feszélyezni kezd a helyzet fontosságát. Kísérőim fontos személynek vélnék, titkos tárgyalás nélkülözhetet-

len tagjaként bánnak velem; fogalmam sincs semmiről, azt se tudom, kivel tévesztenek össze; annyira bizonytalan vagyok, hogy szükség esetén esélyem sincs a félreértés magyarázatára. Észszerű megoldáson töprengök. A csónak ringása miatt néha érintem kísérőm vállát, kérdéseket feltéve érdeklődöm utunk végső célja felől; nem hajlandó a társalgásra, némaságba burkolózva mered maga elé, mint aki parancsot teljesít.

A főcsatornán haladunk, ködfátyol lebeg a víz fölött. Gondolák keresztetik utunkat, élelmet szállító dereglyék borzolják a hullámokat, ponyvával fedett csónakokból vidám nevetés hallatszik. Színesen csillognak a hatalmas paloták ablakai, csillárok sokasága ontja az árulkodó fényt. Földszinti szobák tárják fel féltve őrzött titkaikat, ámulva csodálom az irigyelt polgárok hétköznapijait. Fokozatosan bontakozik ki egy talányos világ, válik egyre teljesebbé a városról szóló ismeret. A meglesett mozzanatokból a lakók életére következtetek; szinte mindent tudok a lagúnák kereskedőiről, bankáraitól, az elit különös szokásairól, egyedül a saját küldetésem okát nem értem, fogalmam sincs, kivel tévesztenek össze. Meglep, hogy a számtalan kérdőjel ellenére se aggódom különösebben, észszerű megoldásban reménykedve hiszem, hogy végül minden elem a helyére kerül.

Árnyak között bolyongunk az egyre sűrűsödő ködben, szűk csatornákat keresztelve haladunk titokzatos célunk felé. Magányos nő énekel egy sikátorban, hangja az emeleti ablakokból áradó zene dallamát követi. Fénysávok csillannak a hullámokon, evezőkről cseppenő víz neszezése vezérli gondolataimat, a hullámok csobbanását hallgatva ismét felsejlik bennem a felismerés, hogy egyszer már átéltem valami hasonló eseménysort. Az éjszakai várost szemlélem, a kereskedelmi központot, pénzügyi hatalmat, mely évszázadokig uralta a tengereket, békét hirdetve kötött előnyös szövetségeket, és kíméletlenül árulta el barátait, ha érdekei úgy kívánták.

Sötétségben rejtőző palota előtt kötünk ki, nyikorogva tárul egy rozsdás kapu, díszes kerten haladunk át, melynek közepén kőpadok öveznek egy szögletes szökőkutat. Hatalmas dézsákba ültetett pálmák hajladoznak a szélben, futónövény szára kapaszkodik a márványlapok réseibe. Titkos hátsó ajtón kopogtatunk, jelszavakat suttogva lépünk az évszázados falak közé; kongó folyosókon, üres szobákon sietünk végig, majd ládákkal zsúfolt raktárhelyiségekben, penészes hordók útvesztőiben keressük a rejtekajtóhoz vezető utat. Nyikorgó falépcsőn kapaszkodunk fel az emeleti teremhez; korhadat deszkákon egyensúlyozva, képtelen vagyok párosítani a márványmintás homlokzatot a veszélyesen imbolygó tákolmánnyal; valahogy nem illenek egymáshoz. Úgy tűnik, díszes és kopott, szegénységben és gazdagságban

rejlő ellentmondás, a lagúnák városának legbelső lényegéhez tartozik, lehetlenség meglenni nélküle.

Elsötétített terembe vezetnek, melynek közepén magányos alak áll. Gyanakodva vizsgáljuk egymás viselkedését. Középkorú férfi lép a helyiségbe, suttogva kér engedélyt, majd gyors mozdulatokkal gyűjtja meg az asztalon sorakozó gyertyákat. A vibráló fényben a titokzatos idegen alakját, arcának vonásait figyelem. Megdöbbenve ismerem fel rég halottnak hitt ikertestvéremet, aki távoli vidéken szenvedett hajótörést.

Fazakas Attila

ESTI KÉRDÉS

mi közöm hozzád
köd- és füstcsóvás vidék
lehorgonyzott fény
ki veszi jeleidet
sár jön
láthatárnyi lucok
kutyák a mélyből
rossz idő szűk lelkek
ügyes praktikák
bódult naphomály
elvarrt szemhéjak
lenyomott horizontok

EWA PARTUM KISZÓRJA A NYELVET

Ewa Partum kiszórja a nyelvet
a nyelv mint emulzió a feltámadó szélben szétszáll
Ewa nem kap utána
az arcába csapó haját igazítja meg
örömmel szemléli az elemek boldog találkozását
szél és nyelv
domboldal és nyelv
sár föld tengervíz
habok és nyelv
aluljárók hideg betonja és nyelv
fák töve és nyelv
és a nyelv új életre fog kapni
miután teljesen összekeveredett önmagával
és a költő többé már nem irányít
véggépp magukra hagyja a betűket

akik szétražzanak a teljes szabadságban
összetapadnak egymással vagy szanaszét
terülnek a jelentések számtalan
formációját hozza létre az esetlegesség
senki nem fél és senki nem félt senkit és semmit
hiszen a költészet terében-idejében
megszületik a játék
és felfüggesztődik a félelem
a nyelv szétmállik előbb-utóbb
sic transit gloria mundi
betűnként a sárban
a fák gyökerei körül
a tengerben
kicsapja őket a partra a hullám
mások befele igyekeznek sodródni himbálózni
eltűnnek egészen
a nyelvet visszafogadta a világ
és a világ nyelvvé lett
amit közismertebb nevén akár
költészetnek is nevezhetünk
Ewa Partum áll
mint aki elszórta kincseit
és többé nem tart igényt rájuk
már nyílt öröm az hogy ez sikerült neki
oda kerültek a szavak ahová mindig is tartoztak
feltapadva régi és újabb jelentésekbe
minden és mindenki néma
miközben a nyelvvel foglalatoskodik valaki
a kamera még vesz
aztán egy sötétebb-szürkés mozdulatnál elkenődik
lezárul

A VILÁG URA

(cetli)

azt mondják a világ ura adta
ő is kéri vissza most
külön zsákokból kiborítja
nagy halmokba forgatja ki
kirázogatja a régi életet
előbb csak szétlöki szinte undorral
aztán méltatlankodva de akkurátusan megválogatja
száját húzogatja rossz medve dörmög
nem így adta
miért kapja vissza mindig így
kicsiny füzetbe jegyezget felír
kopásdíjat veszteségeket
szakadást varrást hiányt
foltokat kifoszlott anyagot
bor- és vérpecségeket
s míg állsz anyaszült meztelenül
külön dobozba számolja a használati díjat
a Szerződést mutatja
ahol aláírtad
s ahol alá kell írnod most

Böröczki Csaba

A NAGYMÉLTÓSÁGÚ

(SILVESTER LAVRÍK NYOMÁN)

Nekem mindig is tetszett a Kormányzó úr. Igazság szerint kicsit szerelmes voltam belé. Már nem is emlékszem, mi fogott meg benne, a hangja, a kemény arcéle, ki tudja. Szerettem nézni a kiténtéseit. Amikor Böbe mama tisztította a felöltőjét, leszedte őket egyenként, és megpökölte, hogy ragyogjanak. A Böbe mama is nagyon szerette a Nagyméltóságút, meg az egész háza népe, de csak én tudtam minden lépéséről, csak én jegyzeteltem a parancsait, kéréseit, kívánságait, mikor lesz tárgyalása, beszéde, vagy hányra jön hozzá Ödön, a tornamester. Ez az Ödön mindenképp meg akarta győzni a Kormányzó urat, hogy vegyen úszóleckéket. Erősíti a vállizmokat, miközben teljes mértékben pihentet, mondta. A Kormányzó legyintett. Szerinte egy tengerésznek nem kell értenie az úszás tudományához, ha találat éri a hajót, előbb-utóbb mindenképp vízbe fúl az ember, minek hát elodázni? Ráadásul, folytatta a Kormányzó, momentán nincs is tengerünk. Maradjunk csak a lábemelésnél.

Én a Szemenyi Ilona kisasszony helyett vagyok alkalmazásban, előttem ő volt itt a titkárnő. Nagyon csinos volt, még a körmeit is festette. Ráadásul sokkal okosabb nálam. Nekem csak hat elemim van, viszont szépen írok, és kéznél voltam, amikor a Szemenyi Ilona kisasszony meg méltóztatott szökni Amerikába. Anyám két tyúkot is adott, hogy vegyenek fel. Jó lány ez a mi Eszterkénk, mondta, nem jár el a szája. A Nagyméltóságú biccentett, én pedig pukedliztem. A Kormányzó nevetett. Gondolom, mert jól sikerült. Fel is vett azonnal.

A Kormányzó vadászni is szeretett. A kutyákért Weisz Róbert felelt, én meg ott álltam a Nagyméltóságú mellett minden alkalommal, amikor fajdra vagy nyúlra ment, fogtam a zekéjét, hogy ne zavarja a célzásban. A kitémött őzfejeket a hálósobákban tette ki, nálam is volt egy, az ágyammal szemközt. Olyan szépen nézett azzal az üvegszemével, mintha tudta volna, hogy nagy ember terítette le. Minden este, ima után elköszöntem tőle, jó éjt, őzike.

68

A Kormányzó vaddisznókat is lőtt. Ezeket az irodában és a bálteremben állította ki. A vadkanok nevet kaptak holtukban, kiírták papírra, üveglap

mögé, mint a múzeumban: Sztálin, Chamberlain, Beneš. Amikor elfogytak az elnökök, újrakezdtek a sort, és minden bálon gratuláltak az én Kormányzómnak, hogy két Sztálint is megölt.

Aztán 1939 márciusában lecserélték a Weisz Róbertet. A Nagyméltóságú azt mondta, fajtisztákkal fajtiszta foglalkozzék. Én kerestem a helyére egy rendes embert. Ócs Gyurit vettem fel, magas, snájdig férfi. Megmutatta a lövés tudományát, meg hogy milyen trükköket lehet agárral csinálni, kolbással a zsebben. Tetszik tudni keresztet vetni?, kérdeztem. Megmutatta, és felvettem.

A szeptember elsejére virradó éjszaka felébredtem. A kakukkosra néztem, négy óra negyven perc. Ittam egy pohár hideg tejet, és visszaaludtam. Másnap megtudtam, hogy Böbe mama meg a szobalány is felébredt ugyanekkor. A Kormányzó úr szerencsére jól aludt. A reggeli torna után elfogyasztotta a limonádét, a kávé és a rántottát, majd fogvájójával a kezében a Függetlenséget lapozgatta. A Nagyméltóságú szerette viszontlátni a nyilatkozatait és a beszédeit ebben az újságban. A Nagyméltóságú Kormányzóné-asszony sosem reggelizett, csak dél körül méltóztatott felébredni, ami miatt a Kormányzó állandóan morgolódt, eltunyulsz, Magdi, mire Őnagysága azt válaszolta, szültem négy gyermeket, egy kis pihenés kijár nekem. Ebben maradtak. Én meg magamban nevettem, hogy milyen szép a Kormányzó úr, akkor is, ha mérges. Tőlem egyébként minden reggel megkérdezte, jól aludt, Eszterke? Én bólintottam, igen, Nagyméltóságú úr. Akkor is bólintottam, ha rosszul, nehogy elszomorítsam szegényt. Azon a szeptember elsején se mondtam, hogy felébredtem valamire. Elvégre nem azért országol ő, hogy az álmomat vigyázza.

Távíróra kaptuk a hírt, délután egy körül, hogy a Hitler úr megtámadta Lengyelországot. A Kormányzó böngészte az írást, sokáig tartotta maga előtt azt a papírt, majd az órájára nézett, annyi baj legyen, mondta, és kiment lovagolni.

Nálunk az idő Kenderesen lassan telt, és a posta mindig pontosan érkezett. Az én feladatomban volt átválogatni a leveleket és a hírlapokat. Fontossági sorrendbe állítottam őket, előre vettem a miniszterektől érkezőket, végére a divatmagazint. Az egyik nap a Weisz Róbert felesége írt, hogy a férjét elvitték munkaszolgálatosnak, és azt kéri, tekintettel az udvar körül végzett jó munkájára, bocsáttassa haza a Kormányzó az ő Róbertjét. Nem tudtam, hova tegyem a levelet, a divatlap elé vagy mögé. Töprengtem, hogy ilyen helyzetben mit csinálna a Szemenyi Ilona kisasszony. Végül a divatlap elé raktam azt az írást, de amikor a felolvasásra került a sor, mégis inkább a

szoknyám szélébe gyűrtem. Munkaszolgálat, dohogtam magamban. Eddig az volt a baj, hogy nincs munka, most az a baj, hogy van? Felmentem a szobámba, s a Weiszné írását a fiókba tettem. Három hét múlva újabb levél jött tőle. Weisz Róbert meghalt. Ezt már felolvastam, hátha akar a Kormányzó egy koszorút küldeni az özvegynék. Hogyan halt meg?, kérdezte a Nagyméltóságú, és pipára gyújtott. Itt azt írja, agyonverték. A Nagyméltóságú hümmögött. Még szerencse, hogy idejében elbocsátottam. Ilyen nyápic nem való vadászputyák közelébe.

1941 márciusa volt, amikor nálunk vendégeskedett a Hitler úr. Neki is elsütötték a két sztálinos viccet a vadkanokról. Hitler úr jót nevetett. Ízlett neki a kenderesi must. Kínáltuk rizlinggel is, de azt mondta, vigyáz az egészségére. A vendégszobában szállásoltuk el. Lefekvés előtt azt mondta, tudnunk kell egymásról, hogy ha a sors úgy hozza, mozdulnunk kell, akkor egyszerre mozdulhassunk. A Kormányzó értett a szóvirágok nyelvén, és másnap a Hitler urat azzal a jó hírrel ébresztette a szobalány, hogy hadat üzentünk a Szovjetunióknak.

Búcsúzóul csináltak egy-egy fotográfiát, ahogy az Alfréd nevű telivéren ül Hitler úr, majd a Nagyméltóságú. Alfréd az a ló, amelyiken bevonult Pestre. Istenem, milyen délcegen festett! És a ló is már majdnem olyan szép volt, mint a Nagyméltóságú. Hitler úr azt mondta, neki otthon egy tyúkjá van, és Nagy Sándornak hívják. A szobalány meghallotta, mire röhögcsélni kezdett. Hát hogy lehet egy tyúknak férfinéve? Haragudtam rá nagyon. Törődjön csak a huzatokkal meg a tollsöprűvel, mit ért egy ilyen a világhódításhoz?

Néhány hét múlva az Ödönnek is menni kellett. A Kormányzóné ónagysága rajtakapta a kertészfiúval. A Nagyméltóságú nem haragudott rájuk, de úgy vélte, így már világos, miért erőltette Ödön, hogy úszódresszt öltödjön. A Kormányzó olyannyira nem haragudott, hogy még vonatjeggyel is meglepte őket. Birkeauban van egy olyan központ, ahol az ilyen Ödön-féléket gyógyítják csupa szépkisasszonnyal. Nem vettünk fel a helyükre senkit, az uradalmat benőtte a gaz. Néha, amikor el tudott szabadulni a mosás mellől, a Böbe mama megmetszett pár szőlőt a lugasban, csak ami a szem előtt van, drágám, jegyezte meg. De a többi gondozatlan maradt, épp úgy, ahogy a Kormányzó teste.

A negyvenkettes nyáron Füreden vakációztunk. Az én Kormányzóm felöltötte az admirálisi egyenruhát, és vízre szállt. Ó, be gyönyörű volt abban a ruhában! Csak úgy fénylettek a gombjai. A királyi motorcsónakot felszerelték torpedókkal, és napjában kilőtt három-négy vízibiciklit. Nem akarok

kijönni a gyakorlatból, szólt. Tudja, majd, ha újra lesz tengerünk, Eszterke, és mosolygott. Szerettem, ahogy rám mosolyog. Kicsit el is pirultam.

Aztán a hadgyakorlatok és napozások sorát egy sürgöny szakította meg. Emlékszem, mintha ma lett volna, Szent István királyunk ünnepét ültük a Pacsirtában. A személyzet összetolta az asztalokat, férjen el az egész udvartartás, mint egy nagy család. Faarcú pincér hozta az írást, tálcán, a borjúbélshín és az eperparfé között, mintha a távirat is egy fogás volna. A faarcú a tenyerébe köhintett, a Kormányzó olvasott, meghalt a Pisti. A nagyságos asszony sírva fakadt, a Böbe mama meg én is. A szobalány a parfét ette. Összepakoltunk és hazamentünk. Attól fogva sokkal kevesebbszer diktálta a Nagyméltóságú, hogy Kismagyarország nem ország, Nagymagyarország mennyország. Mintha az a mennyország már nem is volna. Bárcsak vissza lehetne menni az időben, mint a *Szíriuszban*, a Karády művésznő filmjében.

Decemberben elküldték a szobalányt is. Úgy történt, hogy születésnapjára kapott egy gramofont a bátyjától, és amikor a Duke Ellingtont hallgatta, illetlenül táncolt és énekelt portörülés közben, hogy *áj gedő blúz ápnáu, de blúz dánszáu*. A Kormányzó azt mondta, nem tűr nigger zenét a házban. Meg azt is, hogy mi nem vagyunk kevert fajúak, és nem is akarunk azok lenni. Azóta a port egy bejárónő törli, de ő felmosást nem vállal, így azt nekem kell csinálni. Nem szeretem, de a Nagyméltóságúért megteszem.

Január másodikán a postát válogattam, és egy ismerős névre lettem figyelmes. A feladó bizonyos Weisz Sára. Felbontottam az aranyfogantyús levélkessel, és olvastam. A Weisz Róbert lánya volt. Azért írt, mert az anyját, özv. Weisz Róbertnét lefogták a csendőrök, és feltették egy vonatra, ami Birkenaubába megy. Én kikeresztelkedtem, írta a Sára, és könyörgöm a Nagyméltóságú Kormányzó úrnak, állítsa meg a vonatot. Megint csak nem tudtam, mit tegyek a levéllel. Emlékszik-e még a Weisz Róbertre vajon? Ez semmiképpen sem nevezhető országos ügynek. Ráadásul csak pár hónapja méltóztatott meghalni a Pisti, ilyen időkben nem ildomos ezzel zavarni a Kormányzót. Begyűrtem a levelet a szoknyámba, és a szobámban a fiókba tettem az anyja írása mellé.

Ilyen szép pöttyös labdát még nem látott, mondta a köpcös ember, ahogy odanyújtotta a kaucsukfutballt a Nagyméltóságúnak. A Kormányzó szemrevételezte, és bólintott, mehet. Tudniillik a labdákra azért volt szükség nagy hirtelenjében, mert a 2. magyar hadsereget szabotálták a románok zsidó közreműködéssel, és így a szovjetek törbe tudták csalni őket. Kétszázezer honfit csaltak így törbe a Don-folyónál, akik igazán nem voltak felkészülve ilyesmire. Az utánuk maradt százötvenezer árva gyereknek a Kormányzó úr

pöttyös labdát kegyeskedett küldeni. Ha már nincs ott az apja a kölköknek, hogy a testét nevelje, mondta a Nagyméltóságú, legalább eljátszik ezzel a szép pöttyössel. Valóban nagyon szép labda volt, azt hiszem, én örültem volna, ha ilyet kapok.

Kenderesen is volt egy asszonyosság, aki elvesztette a fiát meg a férjét is a muszkák miatt. A Kormányzó azonnal kiköltöztetett egy cigány családot a házából, hadd legyen annak a jóasszonynak legalább szép lakhelye. Köszörrülni, kereskedni kalyibában is lehet, de siratni csak szépben.

Ezek a cigányok aztán lopni kezdtek a templomkert cseresznyefájáról, és a mi papunk kiprédikálta őket. Aztán már nem loptak. Elmentek Birkenauba, Ödön meg a Weiszné mellé.

A Böbe mama sok pletykát tudott. A piacon hallotta őket, és néha nekem is elmesélt ezt-azt. Az egyik nap intett, hogy menjek közelebb, és szinte pusmékolt a fülembé. Azt hallottam, hogy a szovjetek előre törtek, kikergették a németeket, és pár hét múlva talán már itt is lesznek. Azok a muszkák megerősokolják a nőket. Ne mondd meg Őméltóságának, de én már alig várom. Bólintottam, hogy nem mondom el.

Ugyanezen a napon jelent meg a Mikike. Megölelte az apját, rég látták egymást. Annyira lesült ott Brazíliában, mint mi Füreden soha. Hozott banánt meg egy hírt, hogy előkészítette a kiugrást. Ugorgyunk, mondta a Nagyméltóságú.

Az én Kormányzóm felöltötte az uniformisát, autómobilba ültünk, és felhajtottunk Pestre. Másnap a rádióban mondott beszédet. Nagyon szép beszéd volt, de a németeknek, akik vigyáztak a biztonságunkra, nem tetszett.

A Gellért szállóban három szobát foglaltak le nekünk. A Nagyméltóságú Őnagyságával, egy szoba Mikikének, egy nekem. Ki akartam próbálni a fürdőt, de jegyzetelnem kellett, ugyanis Szálasi úr faragatlan módon, bejelentés nélkül állított be. Azt mondta, ha most beengedjük a muszkákat, akkor hamarosan jönnek a tótok is, meg az oláhok. Mi azt akarjuk, és ehhez jogunk, velünk született jogunk van, hogy Magyarország magyar ország maradjon.

Miután betette maga mögött az ajtót, a Kormányzó Mikike felé fordult, de nem szólt. Helyette nekem mondta, és én azt hittem, ezt is írnom kell, szóval azt mondta, Eszterke, mi most elmegyünk Portugáliába.

Egész este azon tűnődtem, hol a csudában van az a Portugália.

Mire felébredtem, már nem voltak ott. Nem tudtam, mit csináljak, menjek vissza Kenderesre? Szálasi úr kopogott az ajtómon. Szólt, hogy minden rendben, maradjak csak a Gellértben, amíg jólesik.

Kipróbáltam a gőzfürdőt, és közben a Szemenyi Ilona kisasszonyra gondoltam, hogy ő most Amerikában festi a körmeit. Néhanapján bejött a Szálasi úr, és kérdezgetett a Kormányzó felől. Ő nem volt olyan fess ember, de azért elmondtam neki, amit tudtam, aztán néhány hónap múlva a Gellértben bezárták a gőzt. Egészen hozzászoktam ehhez az élethez, bár hiányzott Kenderes, a kert, a Böbe mama mosószappanillata. Elsötétítéskor a szálló vendégei, az a hat ember, a hallban összegyűlt, és anekdotáztunk. Mikor rám került a sor, hallgattam, és azon gondolkodtam, vajon ott van-e még a fiókomban az a két levél a Weiszéktől.

————— Biró Erika

TÉRDRÓZSA

fél lélegzetek hasba
fejbiccentő izom feszül
döccen a masszázslabda
nem véraláfutás
két letapadt izom
távolításának nyoma
a sarokra ülés
térdrózsa elleni gyakorlat
víz gyűlik a redőkbe
árulkodnak a piros csíkok
felálláskor
a talpak megéreztetéséhez
sarokra gördül a testsúly
rotál a comb
a deszka után beindul
a verejtékmirigyek szekréciója
abbamarad a szemmozgás
hullapózban
a vérnyomás csökken
a végtagok még megrándulnak
a keresztvuzathoz nyitva minden
vegetatív reakció
az izmok átmenetileg lebénulnak

ÁTBUKÁSI SZINT

Viasz a héjon, csavarok a kocsányon,
nem számolom, mennyit,
lenézek. Két medence alakú vese,
testecske, fenéklemez.

A hártvás falú rekeszhez érek,
roppan a magház, a csutkát eldobom.
Viszi a víz a hangot, egymásnak
dobálják a tölcser alakú oszlopok.
A zongora alakú
medencékben nem stagnál,
némán megy végbe a beáramlás.
Vízáró falakról fordul vissza,
a veseerek tágulnak.
Nem éri el az átbukási szintet,
csökken a filtrációs nyomás,
a zengő üreghrendszer
kihasználatlan marad.

ELÜLNE

Időzített áramszünet
egy ideje döngetik a kaput
az emelet beleremeg
kihül a ház
félálomok sötételőjén át
egy ébresztőóra tompán
valaki a redőnyt húzza fel
a szövegtest nem említ
hat negyvenes csaholást
keltetőkben végbemenő
változásokat

kicsöng
lakásokon át hallani
sípszó után hanghatások
a nyugalom megzavarása
esti csöndben
földre lóg a napraforgók feje

agresszívek a kutyák
az ól felé oson
elülne már az állomány

TIKSI

meleg függőleges elem a kék
festék alól eltűnő farost
borzolásos eljárással
majdnem vízszintes
titániumfehér a két szél
rendezte paletta között
nem fúj be a hó
a tátongó feketében egy alig
sejthető gömbölyűség
félíg kitakarja
egy léggömb fehér kontúrja
síkot vág magának
az előtérben szinte
lehámlik a sötétről
eltűnik a vékony zsinór
a kétujjas kesztyűben
az öreg tartja teret
ad neki arcára derül
a végtelen fehér

Fischer Botond

TEMESVÁRI FECNIK

1.
2023-ban Temesvár volt Európa kulturális fővárosa.

2.
2023-ban volt hetvenéves a temesvári magyar színház.

3.
A botoșani-i piacon lófrálunk épp, mikor hívnak telefonon, hogy pár napon belül el lehetne menni Temesvárra néhány napra, hetvenéves az ot-tani magyar színjátszás, szeretettel várnak, ünnepeljünk, írjunk, nézzünk előadást, használjuk ki a kulturális fővárosi státus révén adódó lehetőségeket. Csuklóból mondok igent. Alig sikerül kimozdulnom mostanában a Kolozsvár–Marosvásárhely tengelyről, a „magyar Erdélyből”. Botoșani üdítően más világ, meglepően más, mint Románia bármelyik más része. Temesvár átlósan épp az ország másik vége, és nem, nem Erdély az sem. Persze hogy megyek, keresztül-kasul Romániában, ez jó móka.

4.
Ez ősszel történt. Temesvár esővel és hideggel fogadott és tartott, a sokat emlegetett mediterrán hangulat elmaradt. Mostanában olvastam Jo Nesbø *Harry Hole* sorozatának legutóbbi kötetét (*Vérhold*), ebben ezt írja egyik szereplőjéről, a román Alexandra Strudzáról: „A norvég férfiak villámlónak nevezték barna szemét, amely főleg akkor szórt szikrákat, amikor valaki utánozni próbálta a szinte észrevehetetlen akcentusát. Amikor gúnyt űztek az országából, amelyről páran úgy gondolták, hogy egy vicc, azt felelte, hogy Temesváron született, amelynek az utcáit Európában elsőként világította elektromosság 1884-ben, két generációval Oslo előtt.” Az esős, sötét belvárosi kis utcákon sétálgattam, az elektromos fény vissza-visszavillant a nedves felületekről. Negyvenpercenként be kellett ülnöm bár egy kávéra–sörre. De így is: Temesvár koncentrikus körökbe szerveződő belvárosa szép, telis-tele

angolul és mindenféle nyelveken beszélgető emberekkel. Megkockáztatom, hogy a legszebb román város. Igazolja a róla puffogatott sztereotípiákat.

Otthonosnak nem otthonos. Számomra nem volt az. Egy *boutique* hotelben voltam elszállásolva (köszönet az európai uniós forrásoknak ezúton is). Az internet szerint ez „kis méretű, egyedi stílusú, a vendégek igényeire kiemelt figyelmet fordító, jól megközelíthető belvárosi hotelt” jelent. A kis méret ebben az esetben teljesen igaz volt, alig fértem be a zuhanyzóba, pedig nem vagyok termetes, a fejem majdnem bevertem a szobámban keresztül-futó tetőtartó gerendába, és a reggelinél a rántottát egytojásnyi adagokban, egy picinyke szelencébe porciózva tették, vagyis helyezték a svédasztalra. De az egész szálloda amolyan hipszteresen-csavarosan nézett ki, minden kicsi részletében volt valami meglepő, kreatív. A város nem kicsike, nem is zsúfolt, de ez a hipszteres-megcsavart jelleg minden sarkon jelen volt. És ezeket most nem rosszból írom. Kreatív vibe, nyüzsgés, történnek a dolgok, és a dolgok nagymértékben a kultúrát is jelentik ez esetben. Szóval nem volt otthonos, de inspiratív, felvillanyozó (ha már 1884 óta, ugye).

5.

Persze hogy megnéztem az Európa Kulturális Fővárosa 2023 brand koronaékszerét, a Brâncuși-kiállítást, tényleg erre volt kihegyezve minden, ezt marketingelték orrba-szájba. Szeretem Brâncuși-t, szerettem volna nyugodtan, ráérősen megnézni. De ez nem az a kiállítás volt, a marketing jól működött, félóra alatt kellett átrohanni rajta, óriási tömegben, félórás várakozás után, pedig időpontot kellett foglalni már előző nap. De így is megérte. Furcsa, csupasz színházi színpadra emlékeztető koromfekete, zsúfolt, kicsi tér. Kevés kiállított szobor. Nem tudom, ki hogy volt vele, de engem még ilyen körülmények között is lenyűgözött, megdöbbentett, rám nehezedett. Aztán egy adott ponton felemelt, mikor a madárszoborhoz értem, amelyben a madár maga a repülés, miközben egy madárszobor, miközben szobor. Tényleg néztem, néztem volna ezt a kiállítást, eltöltöttem volna az időt kicsit ott benn, a feketeszobákban. De azt hiszem, a múzeum munkatársainak muszáj volt terelniük minket, a látogatók száma fontos adat az elszámolás során, ugye. Mikor az ismerőseimnek mondom, hogy megnéztem a Brâncuși-t, ötből hárman ezzel a poénnal válaszolnak: „De *A végtelen oszlopa* csak nincs kiállítva!” Hát de. Brâncuși nagyon sok változatban csinálta meg ugyanazt a művét. És igen, *A végtelen oszlopa* egy fából (! – annyira nem jellemző rá ez az anyag) faragott, alacsony variánsa is ki volt állítva.

6.

De engem igazából a színházások hívtak Temesvárra, mindenképp meg akartam nézni a magyar társulat egyik előadását. Az ott töltött napjaim alatt Kokan Mladenović rendezését, a *Madarakat* játszották. Véletlen volt, hogy épp ezt az előadást fogtam ki, de ezt sem bántam meg. Ez egy jó előadás. Mert:

i. Arisztophanész szövegei ritkán kerülnek színpadközelbe. Az igazság az, hogy ez sem az eredeti szöveg előadásba emelése volt, hanem, ahogyan mostanában szokás azt a plakátra írni: Arisztophanész *nyomán*. De azért megtartottak annyit, hogy én merem azt mondani, hogy ez Arisztophanész volt, és merek örülni neki, hogy végre Arisztophanész. A görög komédia-írók közül csak ő maradt meg nekünk, az apokalipszis gyermekeinek, töredékesen. A görög tragédia jobban itt tud lenni velünk. A komédia szinte semennyire. És itt, bármennyire is közhelyesen magától értetődő, muszáj Arisztotelészre is utalnom, hogy lám, a *Poétika* komédiáról szóló része is elveszett. (És muszáj akkor már, bármennyire közhelyesen magától értetődő, Umberto Eco-ra is utalnom, hogy vajon véletlen-e, hogy elveszett?) Nem véletlen, hogy az ókori humorból nehéz jó kortárs színházat csinálni. A komikum sokkal inkább a kulturális kontextus függvénye, mint a tragikum. Éppen ezért örömteli számomra, hogy a temesvári *Madarak* vicces volt.

ii. Mert a humor és a komikum sok forrásból táplálkozott itt, és sokféle alakban jelent meg. Mindig meglep például, hogy az abszurd színház még mindig, a kétezrhúszas években is működni tud. És nem is csak abszurd volt itt, hanem groteszk is (ami persze nem feltétlenül vicces, de itt az volt), és ez manapság még ritkább madár. És volt burleszk is, és ez pedig a testek humora. Sőt, még a tér is humoros volt.

iii. Akármennyire is százéves már a felismerés, hogy a színész nem szócső, hanem ott van a teste is, és akármennyire százéves a felismerés, hogy ez a színészi test, ha kilép a realizmus regiszteréből, akkor a lehetőségei sokszorososan hatványozódnak, ritka az az előadás, amelyik ennyire jól ki is használja ezt a lehetőséget. Itt a mozgás, a testek játéka végig intenzív és jelentésteremtő volt. És ráadásul nagyon jó is, pontos, látványos.

iv. Az előző alfecnihez kapcsolódóan: kitűnő színészi munkát láthattam aznap este. Dolgoztak, és többnyire jól dolgoztak, játszottak, és jól játszottak, eszembe nem jutott, hogy ez ne egy komoly kortárs színház komoly kortárs társulata volna.

v. Mondtam már: még a tér is vicces volt. De nemcsak vicces. A színpad, a szövegnek megfelelően, ahol a szereplők az égbe költöznek, nem a deszká-

kat jelentette. De a legnagyobb virtuozitás a játéktér megtervezésében: nem állványok, nem építmények, nem pallók tették a színpad levegőjét játéktérre, a levegő megmaradt levegőnek: létrák, függőágyak segítségével.

Fanyalogni nem akarok. De azt elmondom azért, hogy igazából, színházi megoldások és esztétika szempontjából semmi új nem volt a temesvári *Madarakban*. A XX. század végének totális színháza volt ez, és teljesen antirealista. De jól megcsinálva. Igazán *totális* volt, átítatva valami délies-balkáni örömteli örülettel. Köszönöm az élményt!

(Na jó, mégiscsak fanyalgok egy kicsit. Az mindig bosszantó, mikor nem lehet érteni, mit mond a színész, és rá kell pillantanom a román fordításra, hogy következtessenek. Volt ilyen színész aznap este. És nemcsak bosszantó, de nem is professzionális. De ez az egyetlen igazi felrónivalóm.)

7.

2023-ban volt hetvenéves a temesvári magyar színház. Én nem a hivatalos ünnepségre jöttem, de mindenképp ennek a ténynek az apropóján. Kicsi színház ez a temesvári, és ezt a térre értem. Kicsi a színpad, kicsi a nézőtér (de a terem amúgy gyönyörű), szűk folyosók, kicsi irodák, kicsike büfé. Családiás. Egy otthonos kis tér, otthonos kis terek szövődéke elbújva-elrejtve Temesvár közepében. Beszélgetek, akivel sikerül, a büfében egy sör mellett, az irodákban egy kávé mellett.

Balázs Attila igazgatónak is említtem, hogy kicsi ez a színház, de csak tereiben. Mert egy dolgot biztosan nem éreztem benne: provincialitást. Sőt. Mondja is az igazgató, hogy igen, ez egy kicsi, és nagyon fiatal társulat, és épp ez a jó benne. Kérdem, hogy van-e közönség, van, és magyarok-e, talán a fele. Mikor én előadást néztem, inkább kevesebb, mint fele volt magyar. De telt ház volt.

Szórvány. Balázs Attila mintha nagyon nem szeretné ezt a szót. „Ha kimondjuk, arra gondolunk, hogy jaj, szegények” – mondja. „Nem. Sok lehetőség van ebben.”

8.

Beszélgetek, sétálok, próbálok beszívni és magamba oldani a dolgokat. Nem, a temesvári magyar színház nem provinciális. Friss, üde, szabad. A félreesettség szabadságát látom-érezem. Azt, hogy a temesvári színház teljesen más, akár mint a székelyföldi társulatok, akár mint a nagy erdélyi magyar társulatok, akár mint a partiumi kis társulatok. Valami más. És ez a

félreesettség is. Mihez képest? Budapest lehet, hogy messzebb. Bukarest és Belgrád viszont egészen közel. Ezt érzem.

És azt is, hogy a temesvári megcsavart-hipszter közönség (akik nem az itt maradt magyarok) szeretik ezt a társulatot. Nem tudom, hogy egzotikumot keresnek-e benne. Hátha nem. Ünnepi ürügy miatt vagyok itt, próbálok derűlátón spekulálni: 1884 óta elektromos világítás, 1989, kulturális sokszínűség, szerb étterem, magyar színház, német színház. Hátha, hátha mégsem csak csilivili díszek ezek ezen a nagyon szép városon.

9.

A Béga partján parkok, fák, bokrok, virágok. Sok. Sok-sok zöld a városban. A folyócskán menetrend szerinti hajócskák járnak. Egy lej a jegy. Felül az ember, kihajózik a város szélére, aztán vissza, a belvárosi parkokba. Zajos kocsimák, kérkedő éttermek, kifinomkodó kávézók, koncertek. És egy dél-európai magyar színházi társulat, egy professzionális, igazi. Messze Budapesttől, messze a Székelyföldtől, messze Kolozsvártól. Mintha esztétikailag is, és ez jó, ez frissítő. Egy kicsi rejtett térszövedékben a dél-európai város közepén valahol. Mintha csak egy regényben.

Mátyus Melinda

BRÂNCUȘI: „VALAMI ROMÁN, VALAMI KÖTELEZŐ”

Temesvár európai kulturális futása nem sikerült sem egyenletes távfutásra, sem rövid és erős sprintre. Felújították a város – legszűkebb – belvárosát, ami két és fél teret jelentett, és a temesváriak egy része fegyelmetlenül végigfagyoskodta a híres (?) szabadtéri slágerzenészeket. Az értelmiségiek – joggal – fanyalogtak, a város nagyobbik része az infrastrukturális csúszásokat sérelmezte.

Én a 2023-as Európai Kulturális Fővároskodásból mindösszesen a Brâncuși-tárlattal maradtam, de ez nem kevés. Akkorát szólt bennem, hogy boldogan és hiányérzet nélkül gondolok vissza az egész kulturális baldóverkedésre.

Szinte utolsó percben jutottam el, huszonnégy első hetében, pedig egész évben beöltözve állt a testes múzeum, tetőtől talpig burkolták a Brâncuși-hirdetéssel. A Műcsarnokba, mondjuk a Reigl Juditra, bezzeg futok. De egy réges-régi előítéletet kellett leküzdenem magamban. Ugyanis Brâncuși az általános iskolai tananyag része volt, és úgy emlékszen, éretlen öt-hatodikosokként tanultunk róla, ráadásul ideológiailag igen eklektikus szövegkörnyezetben. Így hát Brâncuși művészetéhez ösztönösen távolságtartóan viszonyultam. Rémllett, hogy *A csend asztala* és a *Csók kapuja*, és valami oszlop. De mindez a diktatúra kontextusában.

Brâncuși? Valami román. Valami kötelező.

Ehhez képest revelatív volt a felismerés: Brâncuși-t a kommunista Románia éppenséggel retrográdnak és felforgatónak ítélte, és a művész által felajánlott életművet visszautasította. 1970-ig jóformán senkit nem érdekelt a távolra szakadt művész zsenialitása.

A jegyem január 4-ére, délután három órára szólt, és negyvenöt perc állt rendelkezésemre. Ránézésre kevésnek tűnt, de nem lett igazam. És nem azért, mert mindösszesen huszonnégy plasztikát állítottak ki, a jóval több fotó és rajz mellett. Az alkotások mennyisége nem okozott hiányérzetet.

Viszont egy idő után levegő után kapkodtam, olyan intenzitással hatottak rám a plasztikák, nem bírtam a közelségüket. Erősek és önjárók. És intenzív párbeszédbe elegyednek a látogatóval, és egymással is. A tárlat kurátora és a szakértők bölcsen dekázta ki a rendelkezésre álló időt, negyvenöt perc, betelsz gyönyörűséggel, és hirtelen fáradsz el.

Az öt teremben elhelyezett anyag rendezőelve tematikus, Doina Lemny kurátor ilyen értelemben – is – a mostanában gyakorolt elgondolást követi, egy koncepció alapján helyezkednek egymás mellé a munkák, plasztikák, fotók és rajzok. A mester legfontosabb témáinak, sorozatainak a bemutatása alapján indulunk el, és egy-egy témán belül az egyes alkotások közötti elmozdulásokat, a témával, ezen belül az anyaggal való kísérletezést, a többszöri nekifutást láttatják, ezáltal minden teremben leolvasható és érzékelhető az alkotás folyamata és kínja is, és ez a kiállítás külön bónusza. Az öt terem mindegyikében nyomon követjük a forma egyszerűsödését, ez olykor fokozatos, óvatos, sok játékosággal és kísérletezéssel, máskor viszont drasz-

tikus szublimálással találkozunk. A művész lépcsőfokokat, mérföldköveket lép át, és a figurálisból hirtelen megérkezünk a teljes absztrakcióig.

A terek nem zsúfoltak, minden plasztika levegőhöz jut és körbejárható. És ha szűkösen, az is jelentéssel: a *Csók* című remekművet a fal közelében állították ki, bizony vigyáznunk kell, csak finoman, ne érijünk a falhoz, szorborhoz, és ezáltal a testünkkel is bevonódunk a téma intimitásába. Mert – ugye – vannak azok/ezek a témák és hangulatok, amelyekhez megilletődöttség és metafizikai érzület nélkül nem közelíthetünk.

A munkák megvilágítása is professzionális, nem erőszakos, a fekete falak is előzékenyen és visszahúzódva nyelik el a fényfölsőleget. Minden az alkotásokra fókuszál. Ezt fontosnak érzem kiemelni, ugyanis láttam már Berlinben bántóan slampos Picasso-tárlatot, rajzok és skiccek egy hatalmas teremben, és az egyetlen mennyezeti lámpa nem bírta az iramot.

A kiállítás hívószava Brâncuși „hazacsatolása”, és a művész romániai recepciótörténetét ismerve ez nem is meglepő. „Román források és egyetemes távlatok” – hirdetik a plakátok. Az utolsó ötven év legátfogóbb tárlata ez a temesvári, és mivel az életmű szétszóródott a világban, neves múzeumoktól és magángyűjtőktől kölcsönözték a kiállított anyagot. A *Határkő* (Piatra de hotar) c. alkotás például először hagyta el a Pompidou Központot (Centre Pompidou).

Az első tér a kezdetekhez vezet, itt láthatjuk Brâncuși egyik első, hazai „szobrát”, amely egy anatómiai tanulmány, és a craiovai éve alatt készítette. Ebben a térben látható az *Imádság* (Rugăciunea, 1907) című allegorikus női aktja – egy eredetileg Petre Stănescu ügyvéd emlékére készült síremlék. Gyászról és veszteségről beszél, de magáról a haldoklás folyamatáról és a testi kiszolgáltatottságról is.

Csók-ok

Ez Brâncuși leghosszabb időn átívelő sorozata, negyven éven keresztül kísérletezik és küzd a témával. Kompozíciót és értelmezést tekintve is különböző irányokba indul el. A téma minden egyes darabja archaikus elemekből építkezik, felületük általában nyers. Monolitikus kőtömbök ezek, a kétpólusú is, a férfi és a nő – igen finoman – elkülönöződik egymástól. Az egy-pólusú alkotások markáns darabjai a totemek, amelyekre egyiptomi hieroglifákra emlékeztető csókábrázolásokat vés. A totemekben – a csók absztrakt emlékművei ezek – visszavonja a háromdimenziós figurális, és rajzokká

„korlátozza”. Az ég felé meredeznek, és nem nyugszanak bele a szerelem földhözragadtságába.

Férfi és nő, egyben és külön, azonosság és különbözőség.

Temesváron a sorozat legelső és legutolsó darabját állították ki, az 1907-ben készült csókos ölelkezést (*Csók – Sărutul*), valamint az 1945-ös *Határkő* címűt. Ez utóbbi három kötömbből álló totem, és elsősorban a szülőföld csókjaként értelmezik.

Az 1907-es *Csók*: zavarba ejtő és felkavaró munka. Sűrítettsége magától értetődő, és belakja a teret, miközben mindenestől befelé fordul. A tér bármelyik pontján álljunk is, lopva visszatérünk, legalább a tekintetünkkel, tovább haladunk, de megint vissza. Férfi és nő egysége, alig-különbözése, organikus és ősi együtt-létezés. Leheletfinom ábrázolás, ráadásul egy robusztus téglatestben. A mozdulatok, az egymásba fonódás visszavonhatlan, a világ megismerése kizárólag egymáson keresztül jöhet szóba.

A *Csók*ok (1910-es és 1920-as évek) ugyanannak a kompozíciónak mennyi változata, két egymáshoz szorított arc, a nőé és a férfié, egyiptomi figuralitással és képbeállításal. Szem és száj eggyé válik, és a különbségek csak apró jelzésekben mutatkoznak meg. Finom melldomborulat, hosszú, vésett haj. A kezek a legkidolgozottabbak, ezeket látva a játékosság jut az eszünkbe, de – hátborzongató – az egyértelmű lezárás is, szinte azonnal. Körbejárjuk és nézzük a két kézpárt, amint egyszerre ölelik és fogva tartják egymást.

Archaiskus és modern plasztika. Brâncuși *Csók*jait és Rodin *Csók*ját (1886) gyakran említik együtt, a Brâncuși munkáit mint nagyszerű újrafogalmazások, újravésések, és éppen egyszerűségük okán. A román művész számára fontos lehetett az összehasonlítás, mihez/kihez képest jutott el saját művészi nyelvéhez.

A szerelem témáját még radikálisabban fogalmazza meg a világraszóló botránkozást keltő *X hercegkisasszony*ban, itt a férfi és a női princípiumot egyetlen formában látatja, férfi és nő egymásban tűnik fel.

Figuratív és oválissá szublimált fejek

Felkavaró és szokatlan egy kiállítóterben a lefektetett fejek látványa, életelenségükben – is – a hétköznapiakat vonzzák be: ágyat, leheletet, felébredést. Ezek a testről leválasztott fejek az emberi törekenység és befejezetlenség megrendítő felmutatásai. Egy kisgyermekfej, egy formátlan márványtömbbe

véssett arc (*Alvás – Somnul*), amely Rodin hasonló című alkotását (*Dormir*) gondolja tovább, leegyszerűsítve és vázlatolva.

És teljesen lecsupaszított, ovális formák, kisebb-nagyobb vésésekkel. A simára csiszolt felületeken a hasítások a szemet, máskor a száját jelzik, ezek Lucio Fontana (1899–1968) olasz-argentín művész hasított vásznait juttatják az eszembe. Fontanánál a síkot hasítások nyitják meg a tér felé, Brâncuși-nál éppen fordítva, a tér fordul önmagába. Mindkét esetben ezek az alig-nyílások, az alkotásokat egy másik világba elindító hasadások vonják magukra a figyelmet, és sűrítik magukba a plasztikát vagy a vásznat.

A térben: fejek, torzók. Részletek.

Brâncuși fotói itt jutnak a legerőteljesebb szerephez, a fejplasztikák terében. Szinte magyarázó alkotásokká válnak, a művész plasztikáinak, illetve művészi megfogalmazásainak lábjegyzeteivé. Miközben persze saját műfajukban is érdekesek. Brâncuși vonakodott a művek szóbeli értelmezésétől, inkább megmutatom, javasolta, valahányszor megközelítéseket/értelmezési utakat kértek tőle. Vizuálisan gondolkodott, és tekintve, hogy tizennyolc évesen tanult meg írni és olvasni, ez nem is annyira meglepő. Olyan fotót is látunk, amely egy témán belül a kiindulópontot és a megérkezést mutatja fel, egy figurális gyermekfejet és mellette egy lecsupaszított ovális formát. A naturalizmusból az elvont formákhoz, mutatja saját fotója, Rodintól a maga végsőkéig szublimált formanyelvébe.

A következő terem a *Múzsák* elnevezést kapta, itt látható az *Alvó múzsza*. A finomra-fényesre csiszolt, gömbölyített formába a művész rengeteg gyöngédséget lehelt.

Micsoda madár!

Brâncuși két – stilizált – madárformával kísérletezett. A bővebb, harminc alkotásból álló sorozat a *Măiastra* (Gyönyörű) címet viseli, ezek absztrakt, allegorikus madarak. A sorozat mindegyike archaikus hangulatú, magasfényű bronzplasztika, talapatuk pedig rendszerint márvány, néha fa. Ezeket a talapatokat Brâncuși a művek szerves részeként alkotta meg, és különleges szerephez jut a plasztika-posztamens viszony ebben a sorozatban, talán két műalkotás párbeszédét látjuk. A művészt szemmel láthatóan érdekelte ez a viszony, a posztamens megváltoztatásával a plasztika jelentéseinek, hangúlyának elmozdulásai.

A *Măiastra* bármelyik darabja felbukkanhatna valamelyik román népmesében, alulstilizáltságában is, de a mi griffmadarunk szerepét is szépen vihetné. Temesváron egy kőoszlopon álló, a sorozat egyik kisebb méretű darabját állították ki. A madár mitikus, kecses, és maga a büszkeség. És hiába látjuk saját fejmagasságunkban, látván látjuk, hogy nem közénk tartozik. Mágikus, fenséges égi madár. A forma tengelyét a művész a madár fejénél kissé elfordítja, kicsi elmozdulásokkal kísérletezik ebben a sorozatában is, játékos (el)rugaszkodások ezek, darabról darabra.

A másik madársorozata, témáját és formavilágát tekintve: lehetne bármelyik kortárs művészé. Hét márványból és kilenc fényesre csiszolt bronzból készült plasztika tartozik ehhez a sorozathoz, a címe: *Pasărea în vâzduh* (Madár a levegőben). Temesváron egy márványmadár nyújtózik a magasba, és, miként a testvéralkotások, ez is kecses, a „fejnél” és a „lábnál” teljesen elkeskenyedek.

Brâncuși madara nem repül. Minden erőfeszítést nélkül száll. Maga a testetlen, lebegő szabadság.

És a(z egyik) *Pogány kisasszonyt*, Brâncuși ikonikus és magyar vonatkozású munkáját még nem is említettem, ez a *Múzsza*-teremben látható, és Craiováról érkezett.

Huszonkét plasztika, ötvenöt fotó (ezek is nagyjából Brâncuși munkái) és tizenegy rajz.

Constantin Brâncuși Gorj megyében, Hobișan született. És szülőháza düledezik, tehát – emberileg számítva – ma is az esélytelenek nyugalmaival indulhatna.

Bizony nemcsak a létrehozott életműve inspiratív. Életútja is maga a csoda.

Kovács Péter Zoltán

BRÂNCUȘI PEPITÁBAN – KÉT, EGYMÁSNAK ELLENTMONDÓ KONCEPCIÓRÓL

Eddig két alkalommal volt lehetőségem Constantin Brâncuși műveit élőben megtekinteni. Először 2019-ben, a New York-i Guggenheimban, utóbb pedig januárban, a Temesvári Nemzeti Szépművészeti Múzeumban. Ami a leginkább megmozgatott, az a két időszak tárlat különbözősége volt.¹ Három tekintetben fedeztem fel eltéréseket a két kiállítás között, az objektívtól a szubjektív felé haladva: a koncepció, a minőség és a közönség szerint.

A koncepció Kim Attila, a kiállítás építész és Doina Lemny kurátor munkatársa szerint Brâncuși fényképezési módszereivel volt összhangban, sőt, egyedülállónak nevezte a kiállítást abban a tekintetben, hogy – szemben bármely más eddigi Brâncuși-kiállítással – itt párhuzamba voltak állítva a művész fényképei a szobraival. „A művész fényképész-tevékenységét nagyon kevesen ismerik. Ő azért tanult meg fényképezni, hogy a saját munkáit még a műteremben tudja dokumentálni. A műtermének az egyik kis helyiségében stúdiót is berendezett, és mikor kérdezték arról, hogy mit szeretne egy-egy munkájáról mondani, a válasz többször is az volt, hogy »nézzétek meg a fényképet, amit róla készítettem, mert a fénykép elmond mindent«” – jegyezte meg Kim egy, a Maszolnak adott interjújában.² Valóban, a művek oly módon vannak kiállítva, mintha a róluk készült fényképeket imitálnák, emiatt kissé *mise en abyme* jelleget ölt a kiállítás. Ez viszont, azt hiszem, nem tesz jót neki. Az említett tükröztetés abban nyilvánul ugyanis meg, hogy a kiállított tárgyak kivétel nélkül kemény (azaz pontszerű fényforrásból érkező, tompítatlan) fényben jelennek meg, mely markáns kontrasztokat teremt (magát a textúrát is elfedve, kivéve a valóban erősen texturált szobrok esetében).³ Ha figyelembe vesszük, hogy a szobrok jelentős része fényes anyagból (például polírozott fémből, ónixból) készült, az eredmény: vakító felületek a fényforrás felőli oldalon és a láthatatlanságig sötét részletek a másikon – tényleg a láthatatlanságig, ugyanis ha a „hátát” szemlélnénk a

szobornak, a szemünkbe tűz a plafon led-reflektora. Az antropomorf szobrok főként Rembrandt- vagy háromszögvilágítást kapnak, ami a legelterjedtebb portrévilágításnak számít. Többnyire derítő- vagy szórt (lágý) fényvel együtt szokták alkalmazni, amire itt esély sem mutatkozik a fekete-sötét-szürke padló, falak, plafon és drapériák miatt. Minden fekete. A tér szűk. A fények erőteljesek, invazívak. A kiállítás bejáratkor émelygés fogott el, s utólag próbáltam megfejteti ennek okát.

Ekkor jutott eszembe a Guggenheim-beli Brâncuși. A temesvárinak pont az ellentéte: nagy terek, fehér padló-plafon-falak, sok és sokféle fény: természetes fény tetőablakokon keresztül, több eltérő lámpatest, melyek főképp szórt, hideg fényt sugároznak, melyekhez odatársul a külön művészi értékű épület megannyi kiszögellése, terme, galériája, oszlopa. Kicsit mennyszerű (bár nem zavaróan steril) lesz ettől a tér: minden látható, csak az egymást átfedő halvány árnyékok vibrálnak.⁴ Számomra felemelő érzés volt, ahogyan körbe lehetett járni a szobrokat. Közeledni hozzájuk és távolodni tőlük minden irányban. Látni a részleteiket és az összétomeget is egyben, anélkül, hogy hunyorogni kellene.

A temesvári kiállítás éppen ettől fosztott meg, mivel egy kétdimenziós koncepciót (fénykép, Rembrandt-világítás) másolt rá valami térbelire. Előre értelmezte a műveket, egy bizonyos szögből. De hát, mondhatnánk, ez magának az alkotónak ez értelmezése! Azt hiszem, ezzel két komoly, elméleti és gyakorlati probléma is felmerül: az alkotó olvasata is csak egy a lehetséges olvasatok közül. Valamint: abszurd lenne azt gondolnunk, hogy az alkotó úgy hozta létre szobrait, hogy azoknak egyetlen, általa egy fényképben kijelölt értelme legyen. A kiállított fényképek önmagukban nagyszerűek, ekphrasziszként egy-egy mű értelmező transzformáció, s egyben 3D-2D kísérletek is. Kiállítás-koncepcióvá emelésük azonban leszűkítő és önkényes.

Ez a leszűkítés, fukarság kapcsolódik a kiállítás minőségéhez is. Egyrészt sok helyen nem kap a néző megfelelő mennyiségű információt a látottakról: gépelt és kézzel írt levelek, képeslapok átírat nélkül, a kiállított tárgyak kontextualizálásának hiánya akkor is elszomorító, ha amúgy lehetőség van audioguide-ot igényelni. A rövid magyarázó szövegek főként az életrajzot és a pálya alakulását tárgyalják, románul és angolul. Kivételt egyetlen elem képez: négy, comatexre nyomtatott korabeli újságcikknagyítás, melyek csak eredetiben, angolul olvashatók. Ottlétünk alatt néhány középkorú román látogató próbálta éppen megfejteti őket, ugyanis bevallottan nem értettek a szükségés szinten angolul. Úgy gondolom, ezzel sikerült nemcsak a ki-

sebbségi, de még a román többségi látogatótól is megvonni valamennyire az otthonosságérzetet.

Másrészt az alkalmazott minimalizmus kiemeli azokat a gyakorlati hibákat, amelyeknek eleve nem lenne szabad megjelenniük egy ilyen presztízsű, ennyiféle nemzetközi, a partnerintézmények és kölcsönző múzeumok által támasztott biztonsági és technikai elvárásnak és előírásnak eleget tenni kívánó tárlatban: gondolok itt a *Múzsza* homlokán éktelenkedő jókora ujjlenyomatra (tisztá és pontos, egy helyszínelő könnyedén megállapíthatná, kié), valamint a *Madár a térben* négy teljes tenyérnyomatára, amelyek kontrasztosságát a rájuk szállt por emeli ki. A megvilágítás csak kihangsúlyozza, hogy valakinek elkerülte a figyelmét a tárgyak megnyitó előtti (majd rendszeres) áttörlése.

Természetesen a fentiek kisebb súllyal esnek a latba, mint a koncepció, bár emiatt sem biztos, hogy érdemes pálcát törni a kiállítás felett. Én magam két művészettörténész muzeológus társaságában szemléltem meg a kiállítást, akik ugyan egyetértettek velem a fentiekben, de szerintük emiatt nem lett élvezhetetlen a kiállítás. És valóban, a művek maguk sokszorosán kárpótolnak mindenért, elismerés ezért a múzeum dolgozóinak. Kritikám alapját elsősorban a Guggenheim-párhuzam tanulságai és még egy – igen szubjektív – elem képezte: a látogatók.

Őket a végére hagytam. Mindenképpen meg kell említeni, hogy tömegek kívánták megtekinteni a kiállítást: január 24-én, szabadnap lévén, 50 méteres sor várakozott a múzeum előtt; előfordult, hogy meghosszabbított programmal igazodtak a vendégek számához. A múzeum több mint 130 000 látogatóról adott hírt záráskor.⁵ De hogy a kiállítás megszervezése káoszt okozott, erről többen is beszámoltak. Valószínűleg közrejátszott ebben a gyors ütemű tárlatvezetés és/vagy az, hogy egy-egy látogatócsoportnak szorosra szabott ideje volt megtekinteni a műveket, ahogyan az is, hogy a tér kialakítása is szűkösre sikeredett. Viszont erre rátett egy lapáttal az emberek viselkedése: szinte kivétel nélkül mindenki a telefonjával a kezében dodzsemezett, fényképezve-videózva a tárgyakat. Nézelődni elég kevesen nézelődtek. Ilyennel a Guggenheimban nem találkoztam. Ez azonban csak az én személyes élményem szempontjából, esetleg antropológiailag releváns, a kiállításhoz magához elég kevés köze van. Hacsak meg nem fordítjuk a „kamerát”: a múzsák, a madarak, a hal, a csókolózó emberpár, a végtelen oszlopa és Pogány kisasszony nézi a körülöttük hömpölygő, képernyőre tapadt tömeget.

JEGYZETEK

¹ Fontos megjegyezni, hogy a két kiállítás anyaga nem fedi egymást. A temesvári anyag a Tate-ből, a Pompidou Központból, a Guggenheim Alapítvány anyagából, a Román Nemzeti Szépművészeti Múzeumból, a Craiovai Szépművészeti Múzeumból, illetve magángyűjteményekből kölcsönzött művekkel egészült ki. Többek között emiatt sem beszélek magukról a kiállított művekről.

² Forró-Erős Dóra: *Az elmúlt évtizedek leglátogatottabb tárlata lett a temesvári Brâncuși-kiállítás*, Maszol, 2024. jan. 26. <https://maszol.ro/kultura/Az-elmult-evtizedek-leglatogatottabb-tarlata-lett-a-temesvari-Brancusi-kiallitas>

³ Kim Attila így magyarázza az általam vitatott koncepciót: „Ő [t. i. Brâncuși] a fényképészethez mint a munkának kiegészítő médiumához viszonyult, és a temesvári kiállításon pedig – Romániában először – ezek az eredeti fényképek kerültek bemutatásra. Brâncuși szobrai általában egy nagyon letisztult, minimalista fehér szobában, generált fényben bemutatott munkásságként ismerjük, viszont ha megnézzük a fényképeket, akkor rádöbbenünk, hogy mennyire fontos volt számára a fény-árnyék drámai jellege, jelenléte a szobrokon. Sokat dolgozott azon, hogy a szobrainak mind a textúrája, mind a kompozíciója ezekben a nagyon pontosan kitanulmányozott fény-árnyék viszonyokban érvényesüljön. A kiállításon ezt próbáltuk még inkább kihangsúlyozni.”

⁴ Néhány fénykép a már lezárult kiállításról: <https://www.guggenheim.org/exhibition/guggenheim-collection-brancusi>

⁵ N. n.: *Bezárult a temesvári Brâncuși-kiállítás – 130 000 látogató és 900 000 euró értékben eladott jegy tanúskodik a sikeréről*, Maszol, 2024. jan. 29. <https://maszol.ro/kultura/Bezaruult-a-temesvari-Brancusi-kiallitas-130-000-latogato-es-900-000-euro-ertekben-eladott-jegy-tanuskodik-a-sikererol>

Ferencz-Nagy Zoltán

A FELELŐSSÉGVÁLLALÁS LEHETŐSÉGEI PÓLÓKTÓL ANTOLÓGIÁKIG

FELHAJTÓERŐ. SZERKESZTETTE BÁRÁNY BENCE, ÉLŐ CSENGE ENIKŐ, JELENKOR KIADÓ, BUDAPEST, 2023.

Mit akarna egy antológia, ha egy antológia mint olyan akarhatna valamit? Valószínűleg örülne, ha a Vates és a Jelenkor gondozásában jelenne meg. Előbbi az egyik legnagyobb irodalomnépszerűsítéssel (is) foglalkozó projekt, utóbbi pedig a kortárs magyar irodalom jó pár legolvasottabb könyvének kiadója. Látszólag ez a párosítás a népszerűséget és a minőséget is kéne biztosítsa, lehetővé téve az antológiának, hogy széles körben olvasva és szeretve mutogathassa a belé oltott kortárs lírát. Melyik antológia harcolna az ellen, hogy hatására az olvasók észrevegyék, benne vannak ők is a kortárs lírában, s ez az egész könyvkiadás értük van, azért, hogy találják meg saját felhajtóerejüket?

A Vates és a Jelenkor közös gondozásában megjelent *Felhajtóerő*be nem nemzedéki, hanem konceptuális szempontok szerint kerültek be művek, negyvennyolc költő negyvennyolc verse szerepel a kötetben; hogy szemléltessük az antológia sokszínűségét, megemlíthetjük a benne szereplők közül Áfra Jánost, Biró Krisztiánt, Fekete Vincét, Horváth Benjit, Kemény Zsófit, Locker Dávidot, Nádasdy Ádámot, Peer Krisztiánt, Turi Tímeát vagy például Závada Pétert. A *Felhajtóerő* szervezőelve a szerkesztők szerint Tory Higgins szelfdiszkrepancia-elmélete.¹ Vizsgálódjunk mi is e mentén: mi a szóban forgó antológia ideális, aktuális és elvárt szelfje? Ha ezt a kérdést a pszichológiából transzponáljuk a kritikáirásba, akkor így hangzik: mit akart az antológia, ebből mit sikerült megvalósítania, s mi lehetett volna

egy elérhetőbb vállalás? Legutóbbi akár úgy is megfogalmazhatnánk, hogy milyen antológiákat várunk el a kiadóktól, egyáltalán elvárjuk-e, hogy legyenek antológiák, s ha igen, kiadóktól várjuk-e el, vagy egyre inkább az irodalomnépszerűsítőktől? Mit szeretnénk mi (hiszen Beck Zoltán fülszövege szerint „benne vagyunk ebben a könyvben”)?

A *Felhajtóerő* – a szelfdiszkrépancia-elméletet követve – három részre tagolódik: *Vékonyjég*, *Citromelégia* és *Belső naprendszer*. Anélkül, hogy bármit is tudnánk a struktúra pszichológiai ihletettségéről, felfedezhető egyfajta tematikai kohézió az egyes részekben belül. A kötetet Horváth Florencia *Tiszta* című verse nyitja. Ebben a versben már minden megtalálható, ami az antológia többi részében is feltárul: a szelf szembenéz az ismeretlennel („Fázom az ismeretek hiányától.”), s nehézkesen működő szimbólumrendszerbe csomagolva mérlegeli saját kibontakozásának és önazonosságának lehetőségeit, számot vetve a külső elemekkel, hiszen „annyi hófúvás, annyi latyak befolyásol, / nem tudok mindent úgy, ahogy tényleg szeretném”. Az első ciklus címadó verse, a *Vékonyjég* Simon Bettinától azt tárja fel, hogy a látszólag apró gesztusok, megszólalások s bármilyen megnyilvánulások mögött ott az öncenzúra, a szelf lehetséges kifutásainak elszáradt ágrajza. Az idealitás mint cél Purosz Leonidasz *Reggeliző férfi jegyzete* című cikluszáró versében jelenik meg a legexplicitebben. Innen azonban az látszik, hogy az idealításban mintha feloldódnának a sajátosságok: a leonidaszi férfi nagyon ismerős, mégis nehéz nevet kötni hozzá. Az, amit az antológia első részében a versek körüljárnak, nehéznek tűnik, sőt lehetetlennek – úgy kéne az ideális szelf felé közeledni, hogy a *Reggeliző férfi jegyzetét* követve hobbit találjunk, de ideológiát ne.

Az első ciklus versei a személyiségben rejlő lehetőségekre s ezek megvalósításának nehézségeire, illetve lehetlenségeire mutatnak rá. Bár a három gerincalkotó vers mentén úgy tűnhet, hogy igazán mélyre hatol a pszichében a versválogatás, a ciklus (s az egész kötet) nem tökéletes ebben a tekintetben, ezt a nem-tökéletességet pedig két egymást követő verssel példázom. Tóth Vivien *Maros mozi* és Szijj Ferenc *Kenyércédulák / Péntek* című verse az első nagyobb döccenő az antológiában. A szerkesztők, Élő Csenge Enikő és Bárány Bence egy pszichológiai elmélet köré szervezték a kötetet, viszont efelől olvasva néhol felmerülhet a kérdés, hogy az antológia mint olyan szeretne-e ekkora döccenőket magában. Az előbb említett két vers a nagy koncepció felől nézve akár egy pszichologizáló versművészet paródiájaként is olvasható, így válhat a *Maros mozi* a szelfdiszkrépancia érzelmi síkját, a *Kenyércédulák / Péntek* pedig annak diszkurzív síkját parodizáló köl-

teménnyé. A *Maros mozi* így végződik: „A Marosba járok sírni, megismer a pénztáros srác / kérdezi, hogy miért hátra veszem a jegyet / mondom: nem lát senki.” A klisén az önmagát komolyan venni s vetetni vágyó antológia felől nézve az sem segít, hogy a versben szabadkozni érte („Klisék nélkül nehezen megy, elhangoznak olyanok, / hogy nekem sincs közepem, / meg kitépték belőlem, amikor elküldtük az utolsó / Jó éjszakát”). A *Kenyércédulák / Péntek* a szelfet kötőszavak közé rejti: „De hogy hogyan nem én, / vagy hogyan lehettem volna? / Ha nem énszerintem, / akkor hogyan, mert lehet sokféleképp.” Lehet, hogy léteznek olyan kontextusok, amelyekben ez a két vers nem akasztja ki saját magát, de a *Felhajtóerő*-ben nem sikerül igazolniuk a szervezőelvben és a fülszövegben kódolódó célkitűzések jogosultságát. Hogyha egy antológia egy jelenség korképét szeretné minél őszintébb közösségteremtő jó szándékkal bemutatni, belefér-e az is, hogy önmagában hordozza a parodisztikus olvasat lehetőségét? Egyáltalán komolyan kell-e vegye magát egy antológia, vagy elég, ha fészket rak az elkövetkezendő pár hónap Instagram-idézeteinek?

A *Citromelégia* és a *Belső naprendszer* is úgy rajzolódik ki, mint az első ciklus. Három-négy gerincalkotó versen kívül (a *Citromelégia* esetében itt Bíró Krisztián *Séta*, Balla Zsófia *Családunk*, Gráf Dóra *amíg a szarkák* című versére, a *Belső naprendszer* esetében pedig Fekete Vince [*Apálydagály*], Láng Orsolya *Egy részben vettelek észre*, Nádasdy Ádám *Maradni, maradni* és András László *Mikor van vége* című versére gondolok) sok az első ciklus kapcsán tárgyalt esetekhez hasonló minőségbeli ingadozás, s ugyancsak felmerül a parodisztikus olvasat lehetősége (pl. Bándi Máté *Közepesek elégiája* című versének „Ez nem sport, csak valami, / amit szintén évek óta csinállok. / És félek, ha újraolvasom, arra gondolok majd, / hogy pont ilyen egy közepes zárlat” sorai mentén). A második ciklus a hiányt járja körül – ennek érzékelése a valóságos szelftel való szembesülés során, illetve mentén jön létre. A harmadik ciklus, a *Belső naprendszer* versei kicsit metafizikaiban közelítik meg a szelfdiszkrpanciát, ott lappang a mindenség a versek körül. Ez a rész áll össze tematikailag a legkevésbé, s mégis mintha verseit tekintve ez volna a legszínvonalasabb, így a *Felhajtóerő* egyfajta elvárt szelfjeként olvasható.

A kötetcímmel kapcsolatban is fel lehet vetni az előbbieken megfogalmazott kérdéseket. Ha egy könyvnek az a címe, hogy *Felhajtóerő*, mindenképp arra kell gondolnunk, hogy valami jobb lesz az elolvasása után: az olvasók érzékenyebbek lesznek, ugyanakkor erőt kapnak a mindennapokhoz, s ezáltal talán népszerűbbé is válik az olvasás. A Vates brandesíti az irodalmat: ruházati cikkek formájában értékesít idézeteket, egyfajta lappangó „Mert

olvasni jól” szlogenrel. A *Felhajtóerő* egy hangzatos cím, azt sugallja, hogy ha ezt a könyvet elolvassuk, nagyon jól fogjuk érezni magunkat. De biztos, hogy efelől kell kiszemelgetni a kortárs lírából egy antológiára valót? Ha a könyvkiadás is Instagram akar lenni, akkor hová húzódhat az irodalom?

Egy negyvennyolc kortárs verset egybegyűjtő kötet akarva-akaratlanul is pillanatképet készít a kortárs irodalomról, ami nem kis felelősséggel jár, hiszen megtörténhet, hogy az antológiák nemcsak a szerkesztők szándékairól árulkodnak, hanem magáról az irodalomról is, ráadásul előrehatóan – vajon olyan antológiára van szükségünk, amelyik az X-edik pszichológiai elmélet köré keres verseket? A *Felhajtóerő* megpróbálja másképp megközelíteni a kortárs lírát, nem próbál mindenáron nemzedékek után kutatni, ami derék vállalkozás, viszont a választott szervezőelv miatt a végeredmény olyan, mintha egy egyetemi kurzushoz készült szöveggyűjtemény volna. Ha az irodalom minden közelmúltban történt irodalomnépszerűsítő törekvés ellenére is népszerűsítésre szorul (s a kötet fülszövege alapján ez így van), lehet, hogy nem így kéne beállítani a pillanatképet, már ha valakik antológia összeállítására szánják magukat.

Csalódottságom a *Felhajtóerő*vel kapcsolatban abból fakad, hogy a Vates és a Jelenkor együttműködése sokkal nagyobb potenciált hordoz magában annál, ami ebben a 2023-as közös gondozású kötetben megvalósult. Meddig kell mutogatni az embereknek, hogy ők is benne vannak az irodalomban ahhoz, hogy bővíthessen az eladhatónak vélt írások tematikája? Ahhoz keltenek-e a versek, hogy valamivel pszichológiai elméleteket lehessen bizonyítani, vagy azért, hogy adódjon alkalom kortárs–kortalan kérdések megfogalmazására? A Vates egyik alapítója, Csányi Péter szerint közösségi médián megosztott idézetekkel, „rövid, de mélyreható impulzusokkal tudjuk a legjobban népszerűsíteni a költészetet a mai világban”². Nyilván erre is szükség lehet, valahol kell találkozni a költészettel, azonban ezeknek az impulzusoknak a mélyrehatóságával kapcsolatban akadnak kételyeim. A *Felhajtóerő* is csak egy antológia-impulzus volna? Biztos vannak, és lesznek, akik ekként szeretni fogják, így igazából lehet, hogy a kötet egy bizonyos körben eléri célját, de az irodalom (és nem csak az olvasók) felől nézve kérdéses marad, hogy elháríthatja-e magáról egy antológia a felelősséget? Nem sok olyan költő lehet, aki visszautasítana egy Vates-lehetőséget, viszont ha az elkövetkezőkben is ugyanilyen cikcakkos ollóval vagdossák ki az életművekből az antológiákba valókat, igencsak felvetődhet a kérdés, hogy a könyvkiadás nemcsak egy újabb pólófelület-e a Vates-projekt számára.

JEGYZETEK

¹ Császár Irma Tímea: *Megszólalni önmagunkról. A Felhajtóerő* c. kötet bemutatójáról. Prae.hu, 2023.02.21. <https://www.prae.hu/article/13315-megszolalni-onmagunkrol/>

² Jónás Ágnes: Nagy magyar költők márkája – interjú Csányi Péterrel. Kortárs Online, 2020.02.25. <https://kortarsonline.hu/aktual/nagy-magyar-koltok-markaja.html>

Fazakas Márta – Gyenge Zsolt – Tamás Dénes

NÉGYDIMENZIÓS MÖBIUS-SZALAG

MIRCEA CĂRTĂRESCU: *SZOLENOID*. FORDÍTOTTA KOSZTA
GABRIELLA, JELENKOR KIADÓ, BUDAPEST, 2023.

Gyenge Zsolt: Így a beszélgetés elején szeretném, ha valamiképpen idehoznánk, megidéznénk magát a szöveget azzal, hogy megragadjuk a regény atmoszféráját. Azért is, mert önmagam számára is meglepően és erőteljes módon volt nyomasztó, szinte depresszív hatása a könyvnek, ami ráadásul képes volt bőven túlnyúlni az olvasás időszakán is, pedig ez velem ritkán fordul elő. A kérdésem az, szerintetek valóban a könyvben gyökerezik ez az atmoszféra, vagy ezt csupán az aktuális élethelyzetemmel való véletlenszerű összejátszás hozta ki belőlem? Ha előbbi, akkor próbáljuk megragadni, miből, mely elemekből és rétegekből fakadhat ez; ha nem, akkor azt mondjátok el, hogy mi volt az, ami a regény atmoszféráját leginkább meghatározta számotokra, és mit hozott ki belőletek.

Fazakas Márta: Értem, hogy miért nevezed nyomasztónak a *Szolenoidot*, tulajdonképpen szinte minden elemét, rétegét, történetiszálát – és hány van! – belengi egy szorongató, nyugtalanító hangoltság, az alapszüksétől, vagyis a 60-as, 70-es évek romániai diktatúrájától kezdve az álomszerű látomásokon és a főhős mérhetetlen magányán át a létezés botrányának faggatásáig – de nekem egyáltalán nem ez volt hatásában is meghatározó. Sőt, időnként rajongásig fokozódó lelkesültséget feszített ki bennem, ami majdhogynem a könyv végéig kitartott. Persze túlzok, mert a 600 oldalas regény, talán óhatatlanul, időnként lefáraszt, de alapvetően mindent bemozdít, amiért szerintem egyáltalán érdemes irodalmat olvasni. Olyan erős esztétikai, érzéki, intellektuális kalandra hívó mező képződik meg, amely nagyon sok irányba indul (és téved) el, úgy, hogy közben „nem szégyelli” olyan egzisztenciális kérdések ütőerén tartani az ujját, mint hogy mi a valóság, mi a tudat, hogyan van bezárva a húsba, hol van a kijárat rajta,

ki vagyok, mi van a születés előtt és a halál után stb. Nem beszélve arról, hogy Cărtărescu irodalmi nyelvének lenyűgöző kifejezőereje van, annyira szípkázik, annyira bravúros az elbeszéléstechnikája, hogy az önmagában is végtelenül izgalmas. S talán ez utóbbi volt a legmeghatározóbb számomra, például nagyon sok költői képpel megajándékozott. Van benne valamiféle, időnként fölöslegesnek ható tobzódás, tervezetlenség, ismétlés, ami, azt hiszem, Cărtărescu írásmódjának a sajátja, de ezzel együtt én mindig szívesen fogadtam, ha például a kádban elmerülő főhősről egyszer csak leválik egy bőrréteg, amelyet, mint egy ruhát, a fogásra akaszt. A robusztus szimbolikáját a köldökszinórtól a fogorvosi székig. A szabad, csapongó átjárást a valóság, a képzelet, a tudomány, a paranoia szövegmezőin, a mikroszkopikus sűrítést és a végtelen osztódást. S itt egyúttal azt is bevallhatom, hogy ez az első Cărtărescu-regény (de nem utolsó), amelyet ez ideig olvastam, s amely erőteljesen az újdonság erejével hatott. Mindeközben persze mindhárman tudjuk, hogy a regényben az is alaposan kérdezve, tematizálva van, hogy egyáltalán mi az irodalom, hol vannak az írás határai, mi a fikció, miért ír az író, és miért olvas az olvasó. Ezekre majd, gondolom, visszatérünk. Összességében tehát engem sokkal inkább ingerelt, felnyitott, mint nyomasztott ez a szöveg, ha egyáltalán lehet így fogalmazni egy olyan könyv kapcsán, amelynek a valóság/tudat börtönéből való kiszabadulás, a bármi áron való megértés, a menekülés a tétje.

Tamás Dénes: Én valószínűleg a középen ingázók közé tartozom a regény olvasói közül. Egyrészt biztos vagyok abban, hogy ez a regény bekérezkedik korunk nagy, meghatározó regényei sorába, gyarapítva azok halmazát, amelyek a világ komplexitását nagyságukban is torz és töredékes művekben próbálják megjeleníteni. Még Nádas Péter *Párbuzamosa*, Roberto Bolaño *2666*-ja hasonló regény. Engem is lenyűgözött a regény vállalása, extenzív totalitása, bonyolultsága, nyelvi ereje. Izgalmasnak tartom poétikájának belső paradoxonját, hogy a tágast, a legnagyobbat a legkisebből, az énből kiindulva, azt felrobbantva próbáljuk megragadni. Ugyanakkor számos zavaró pontot érzékeltem a regény olvasása közben, most csak kettőt emelnék ki belőle: az írói pozíció folyamatos megkérdőjelezését, amit másrészt maga ez az artistikus regény ellensúlyoz, és a giccsbe hajló zárlatot, ami megoldást próbál adni a regény alapkérdésére. De zavartak a témák túlhabzásai, az áloléírások semmibe vezető sorai is. Az elejtett vad ennek ellenére kiterítve is gyönyörű, felkavaró, botránys. Depressziós nem lettem tőle, de a tegnap este, amikor másodszer fejeztem be elhúzódo olvasását (mégis egy hatszáz

oldalal, sűrű sorokkal szedett könyvről beszélünk), gyorsan elrohantam, és forró vízzel zuhanyoztam. Zsolt depressziója ennek ellenére érdekelt.

GyZs: Elképesztően jelenvalóvá tették a regényt, amire szükségem is volt, mert bevallom, szinte fél éve fejeztem be. Nekem – foglalkozási árta-
lom – filmszerű volt ennek a regénynek a tapasztalata, a nyelvisége, amiről Márta beszélt, olyan plasztikus és gazdag (ráadásul román eredetiben ol-
vastam), hogy folyamatosan elmerültem benne, mint egy betűkből rajzolt
kép mocsarában. És a nyomasztó hatás talán pont ennek is köszönhető: ez
az egyáltalán nem hívogató világ folyamatosan beszippantott, szinte akarat-
tom ellenére magában tartott, körülvelt és átítatott. Mert ebben a regényben
a határok állandó átjárhatósága kulcsfontosságú, álom és ébrenlét, jelen és
múlt, megvalósult és elképzelt valóságok, testen/bőrön belüli és kívüli
univerzumok – és főleg az olvasó, a szereplő és az írói szerepkörök – között
úgy járkalunk át, hogy ezen világok különbözősége alapjaiban kérdőjelező-
dik meg. Dénes, vitatkoznék a kritikus állításaidal. Egyrészt nem értem a
zárlat giccsbe hajlásának állítását, hiszen a könyv vége felé a szöveg hosszú
oldalakon keresztül egyetlen segélykiáltássá változik, amelynek repetitív ol-
dalain én nem pusztán átlapoztam, hanem szinte elolvastam minden sorát
vagy oszlopát, aminek köszönhetően a regény a végére filmből szöveggé
vált abban az értelemben, hogy a grafikai megvalósítás révén is hirtelen
puszta kódot, önkényes jelrendszeri struktúrát láttam magam előtt, vagyis
Cărtărescu kivezetett önmaga univerzumából. Az írói pozíció megkonstru-
álása pedig elképesztő bravúr. Az egyes szám első személyben íródott szöveg
elbeszélő főhőse egy külvárosi iskola megkeseredett, egykor írói ambíciókkal
rendelkező, jellegtelen és jelentéktelen romántanárának a naplója, akinek
az írói ambíciói az egyetlen bölcsészkarán törtek derékba, mikor egyik fel-
olvasóesten ízekre szedték éppen elkészült „főművét”, és emiatt sose lett az
az író, akinek a sorsát időnként a regényben megálmodja. Azonban az igazi
trükk ebben az, hogy a regénybeli vágyálomszerű fikcióról pontosan tudjuk,
hogy valóság, hiszen Cărtărescu pont az a szinte szupersztárságig sikeres író,
akivé a regénybeli vallomásban soha nem sikerült válnia. No, de ezzel lehet,
hogy előreszaladtam.

TD: Nem szaladtál előre. Legalábbis ez az előre-vissza szaladás egy
könyvről való beszélgetés szerves része. És értem, Zsolt, a lelkesedéset,
ahogy a „segítség” szó oldalakon át ismétlődik, egy külön testet képez meg
a regény szövetében, ami mintha tényleg kimutatna a regényből. Ugyanak-
kor a probléma ott marad, hiszen ez az antiirodalmi regény azt ígéri, hogy
kirakható az élet puzzle-ja, hogy kijuthatunk a valóságba. Ezért kérdezlek

titeket, nem a titokkal kufárkodik-e ravasz módon véges-végig Cărtărescu a regényében, amit aztán nem fed fel? Mert nem is lehet. Az igazi titkok soha nem fedődnek fel az életben, ahogy az önmagukat nem irodalomnak bemutató szövegek is mégis irodalmi szövegek maradnak. A regény zárata pedig azért giccses szerintem, mert egy olyan képbe sűríti a regény alapproblémáját, amelyet nehezen lehet nem giccsesnek érezni. A (nem)író ugyanis behajítja kéziratát (a regényt) a tűzbe, hogy gyereket onnan kimenthesse. A megszületett gyerek így az egész szétírt, szétrobbanó valóság ellenpontjává válik. Jelentkezzen, aki nem érzi ezt giccsesnek.

FM: Akkor most én leszek a középutas, aki szerint mindkettőtöknek igaza van. Mert ha jól értem, Zsolt éppen ezt a 12 oldalnyi *segítség!* kiáltást gondolja a regény tulajdonképpeni végének, és én is azt gondolom, hozzátok hasonlóan, hogy ez az a végső pont, a szakadék széle, ahonnan a „tiltakozók” tömegének kórusát hallgatjuk, ahová a regény a kivezetés ígéretével el tud jutni; nem gondoltam, hogy ebben ilyen gyorsan konszenzusra találunk. A szolenoidokon felemelkedő Bukarest víziója és a természetben meghúzódó, régi kápolnába menekülő „szent család” viszont egyértelműen giccs, mint ahogy a művet vagy a gyereket mentjük-e ki a tűzből kérdése is álkérdés. És valóban nevezhetjük a titokkal való kufárkodásnak is azt a kereső-kutató mozgást, amely az egész regényben arra a helyre tör, ahol egyszerre lehet látni, tapasztalni az érem két oldalát, az írás színét és visszaját, a valóságot és annak mását, az életet és irodalmat, az író és az árnyékát. De megspórolható-e a tét, kivonható-e a titok ostroma a játékból? Vagy ez már egy lejátszott meccs, valójában ennek van muzeális értéke és nem a narrátor által vázolt illúziógyárnak (ami szerinte az irodalom)?

GyZs: Dénes, a zárlat így leírva persze giccses, de a regény szövetében egészen más hatása van. A szöveg ezzel önmagát semmisíti meg, számolja fel, hiszen a regény elvileg maga a tűzbe dobott napló, vagyis mindaz, amit olvastunk, nem is létezhet. De ha a tűzbe dobás igaz lenne, akkor nem lehetne benne sem a naplóban, sem a regényben, tehát ezzel egy önmaga farkába harapó Möbius-szalaggá változik az egész szöveg, és így a gyerek picivel sem valóságosabb, igazabb, létezőbb, mint bármi, amit eddig olvastunk, és ezáltal persze nem is valódi ellenpont. Szerintem ezzel éppen azt állítja a regény, hogy nincs transzcendencia, semmi sem emelkedik ki a szövegszövet mocsarából. Márta megszólalása nagyon inspiratív volt számomra, mert hirtelen világossá tette a befejezést. A posztapokaliptikus zárlat giccsessége az egyetlen teljesen, őszintén valódi dolog az egész szövegben: egy irodalmi készségekkel nem rendelkező, silány író – aki a főhős – nem tudja elfogadni

a maga kisszerűségét, és ezért valami nagyszerűt akar alkotni. Giccs lesz belőle, és a kezünkben nem is marad semmi más ezután.

FM: Azt javaslom, hogy, ha nem bánjátok, fussunk neki máshonnan is ennek a regénynek. Az a kontextus, amit térben-időben felölel, vagyis a romániai diktatúra sötét évtizedei, történetileg-kulturálisan is rögzíti, hiszen egy olyan világról tudósít, amelyről pl. a nyugat-európai, amerikai olvasónak nem lehet közvetlen tapasztalata, s ennyiben még inkább összemósódhat benne a fikcióval. Nekem ilyen értelemben is élmény volt ez a szöveg, hogy milyen tapasztalati rétegeket, önértései folyamatokat hordoz el ez az ismerős keret, s mennyire tudom ezeket magamban is megtalálni, tudatosítani. Például az olvasás kitüntetett szerepe ebben a zárványban, az emberi szenvedés, fájdalom sokkal karnálisabb, rettegettebb tapasztalat, mint ami ebben a csillapítókkal kipárnázott világunkban megjelenhet, a tabuk, félelmek sűrűje, a tetvek, a kosz, a romvilág. Mennyire gondoljátok konstitutívnek ezt a kontextust akár pl. a korábban megfogalmazott kérdések kibontásában? Egyáltalán, mit idézett meg bennetek?

TD: Én fontosnak tartom, hogy erdélyi magyar olvasóként (még ha különböző nyelveken is) olvastuk ezt a román nyelvű könyvet. Én mindig rá tudok csodálkozni arra, hogy a román regényekben is mennyire jól megtalálható és átélhető az a közösen megtapasztalt valóság, amely a kommunizmus diktatúrája volt. Mintha akkor tényleg osztoztunk volna egy közös valóságban, amely azóta veszélyesen szétfejlődött, főleg a különböző mediatizált világoknak köszönhetően. Cărtărescu regénye azért zseniális, mert habár én-regény, mesterien tudja megidézni azt a valóságtapasztalatot, amely gyermekkorunkban virulens volt. Tényleg átélhető annak a világnak a kopottsága, romossága, illata, félelme, öltözködése, ahogy embertípusai is előttünk állnak – mindannyian voltunk iskolások a kommunizmusban. Ez az ízes valóság-réteg átsüt a legfantasztikusabb leírásokon is. De művészszerető és saját létezésünkre rácsodálkozó emberek lévén jó alábocsátkozni a létezés gyermeki rettenetébe, ami a fantáziaműködés mellett egyik legfontosabb hajtómotorja a regénynek. Ezt a rettenetet a félelem, a fájdalom, a létezés elbizonytalanodása, a haláltudat táplálja. A lokális ízek megidézése mellett ezeket az univerzális állandókat is érdekesítően tudja játékba hozni a könyv.

GyZs: Mikor szinte húsz éve a román újhullám első filmjei kezdtek megjelenni a külföldi fesztiválokon, mindig amiatt aggódtam, hogy vajon mennyire fogják ezeket a zsigerileg a „kommunista” vagy rendszerváltás utáni időkbé áztatott mozikat a „nyugatiak” megérteni – és mint kiderült, semmi gondjuk nem volt az alapvető kérdések, érzések és dilemmák átérésével.

Néhány éve készült egy egészen jó orosz film *Dovlatov* címmel az íróról, és ott ugyanennek a korszaknak a leningrádi miliője jelenik meg abban a fényben, amit, Márta, emlegetsz. De vajon milyen mértékben igaz ez az igazabb, karnálisabb, mélyebb megélés, és mennyire csupán nosztalgia? Mert a Dénes által emlegetett egységes valóságtapasztalat és főleg annak napjainkban észlelhető apró darabokra hullása egyáltalán nem lokális jelenség. Tehát persze fontos a lokalitás, de nem értékeljük-e túl saját lokalitásunk jelentőségét? Hiszen így mi sem érthetnénk meg mondjuk a dél-amerikai mágikus realistákat – amúgy nem véletlenül emlegettem őket, akik fontos tájékozódási pontok Cărtărescu kapcsán. No de persze a korábban már említett filmszerűséghez a regény által festett Bukarest-kép alapvetően járul hozzá, hiszen ebben a narratívában nem az időstruktúra, hanem a térbeli elemek képezik a legfontosabb tájékozódási pontokat. Számomra mindebből a helyszínek voltak a meghatározók, ezért visszakérdeznék: ti melyik helyszínrre mennétek el legszívesebben, és miért?

TD: Engem nem annyira a helyszínek nyűgöztek le, hanem az embertípusok. Cărtărescu egy realista író kenterbe verve idézi elének az anti-világ különböző alakjait, gyönyörű beszélő neveket használva. Motulescu, Călătorescu asszony – elájulok. De helyekre gondolva, a fogászati rendelő jelenetének rettenetében a saját gyerekkorom rettenetét is ott éreztem lüktetni. Amit azonban még fontosnak tartok, azoknak a hatalmas és szerteágazó fantáziafutamoknak a megidézése, amelyek kiteszik a regénynek a nagy részét. Azok módja, poétikája, lexikája, világépítkezése is különös. Hogy lép el Cărtărescu a realizmustól? – jó lenne erre is reflektálni. És mivel lehetetlen ezt a világmonstrumot ideidézni, maradjunk a kedvenc jeleneteinknél. Melyik ilyen világépítkezést vizitek innen magatokkal? Számomra a főhős atkává változása kísértette a fantasztikum határait, amikor a rühök megváltásra képtelenségét egy rühKrisztus szemén keresztül nézhetjük. És még mennyi ilyen átlépést megbír ez a négydimenziós regény, a szétesés határán imbolyogva.

FM: Zsolt kérdésére: ha helyszín, akkor én a barlangokba való alászállásra voksolok, rengeteg barlang, mélyedés, lyuk van a regényben, a gyárcsarnokban megnyíló, formalinban úszó lények kiállítási csarnoka, a szeretkezés a föld magmájában, az anyaméh, s igen, egy könyvtáros vénájában megnyíló hatalmas világ, mind olyan alámerülések, ahonnan megváltás nélkül térnek vissza a szereplők. A Dénes által említett világépítkezésekkel kapcsolatban meg az a gyanúm, sejtésem, vágyam, hogy ezek majdnem mindenike a regényegész magyarázó elveként is működhetne, tartalom és forma, miköz-

ben képtelenség feltételezni, hogy ez egy minden vonatkozásában megtervezett folyam. Olvasható az alteregó regényeként, a hiperkocka irodalmi vetületeként, detektívregényként, amelyben képtelen jelek, nyomok vezetnek a megoldásig, álomfejtésként, atka-regényként, az anyaöl kereséseként, ami folyamatosan Matruska-babának bizonyul. Nekem a matematikai logikába és a negyedik dimenzióba tett trip volt a legérdekesítőbb, mert ott tényleg a gondolkodás határaiba ütközünk. De amit még feltétlenül meg szeretnék említeni, az az egészet belengő leheletfinom, abszurd humor vagy inkább tragikus derű.

GyZs: Azt hittem, mindketten egyből a hajószertű házat fogjátok mondani kedvenc helyszíneként, ezért én az elhagyatott gyárat választottam másodikként, de az első biztosan a folyamatosan változó labirintusként lüktető ház lenne. Fontos pont volt még a főhős gyerekkori szobája a tömbház tizedik emeletén a hatalmas panorámaablakkal, amelyből szinte az egész, amúgy nem túl fotogén várost látni lehetett. A karakterek közül hozzám legközelebb a Goia nevű, hosszú lábú, nyurga matektanár állt, akinek a neve magyarul olvasva is beszédes. És valóban, annyi rétege van a regénynek, hogy én párhuzamok segítségével próbáltam a *Szolenoidot* megragadni, és arra jutottam, hogy nekem ez a regény egy David Lynch-szerű szerkezet Cronenberg-i testkoncepcióval, valamint Bosch-i fantáziával és érzékenységgel átitatva. Lynchet abban a posztmodern szürrealizmusban érzem jelen, amelynek következményeként a lehető legtermészetesebben lépünk át a valószerűből egy olyan világba, ahol a Márta által említett szimbolikus elemek kimozdulva, igazából hamis szimbólumok formájában teremtenek magukat jelentőségteljesnek feltüntetni óhajtó figurákat, helyeket és helyzeteket. De Cărtărescu, akárcsak Lynch, rendre ügyesen leleplezi ezeknek a jelentésvágyaknak az ürességét, felszínességét. Cronenberg nyilván a test végtelen alakíthatóságával van jelen, no meg azzal az agyzsibbasztóan zseniális fantáziával, mikor hősünk alámerül az atkák testiségébe és világpercepciójába. Boscht pedig az időnként előkerülő szörnyteremtmények formalinszagú e világi pokla idézi meg.

Márcuțiu-Rácz Dóra

EMLÉKMŰ A BÉKÉRŐL

ARMISTICE. A LAUREATE'S CHOICE OF POEMS OF WAR AND PEACE.
SZERKESZTETTE CAROL ANN DUFFY, FABER & FABER,
LONDON, 2018.

„A brit költészet világában Carol Ann Duffy egy szupersztár” – áll Duffy *The World's Wife* című verseskötete egyik kiadásának borítóján.¹ Eltérően a brit költészet világától, a magyar olvasók számára nemhogy szupersztár volna, de alig ismert Duffy neve: a fentebb megnevezett válogatás az egyetlen kötet, amely magyar nyelven hozzáférhető (*A világ felesége* címmel jelent meg 2006-ban Kappanyos András fordításában a budapesti Arktisz Kiadó gondozásában).

Carol Ann Duffy skót költő és drámaíró 1955-ben született Glasgowban, ahol jelenleg is él. 2009-ben az egyik legrangosabb irodalmi elismerésben részesült: tízéves időszakra az Egyesült Királyság koszorús költőjévé avatták (fontos kiemelni, hogy ő az első női költő, valamint az első skót származású és nyíltan leszbikus szerző is, aki elnyerte ezt a címet). Nem volt azonban magától értetődő vagy akadálytól mentes Duffy kitüntetése. Már 1998-ban, Ted Hughes halálát követően „megürült” ez a szerepkör, akkor viszont túl kockázatos választásnak tűnt volna egy leszbikus költő felkérése: „Seamus Heaney, a Nobel-díjas északír költő elutasította a megtiszteltetést, s hamarosan kiesett a másik Nobel-díjas, a karibi származású Derek Walcott is. Fiatalos, színes, népszerű, valamelyest »alternatív« figurát kerestek, a harmadik évezred első koszorúsát. Carol Ann Duffy, a [...] közismert, szókimondó, feminista költőnő minden feltételnek megfelelt, ráadásul nem is nagyon törte magát a címért, s így mindvégig befutónak tűnt. Hanem aztán a jelölésre jogosult Tony Blair mégis úgy döntött, túlságosan is színes egyéniség: egy másik nővel él együtt” – írja Kappanyos András a Literán egy Duffyról szóló ismertetőanyagában.²

Önálló kötetei mellett a Duffy által szerkesztett (és koszorús költői státusával fémjelzett) antológiák száma sem elenyésző, ilyen többek közt a

II. Erzsébet királynő hatvanéves gyémántjubiläumára (*Jubilee Lines*, Faber&Faber, 2012) vagy az első világháború kitörésének százéves évfordulójára (*1914: Poetry Remembers*, Faber&Faber, 2014 – szabadabb fordításban *1914: A vers nem felejt*) megjelent összeállítás. Válogatott gyermekverseket, családi és szerelmes verseket, illetve olyan meghatározó szerzők munkájából állított össze válogatott verseskötetet, mint Sylvia Plath. Legutóbbi önálló lírakötete *Sincerity* (Őszinteség) címmel jelent meg 2018-ban, majd 2023-ban két önálló tematikus válogatással jelentkezett (*Nature [Természet]*, illetve *Love [Szerelem]* címmel), amelyeket egy-egy új verssel egészített ki. A gazdag, angol nyelven egyre bővülő és számtalan újradíadást megélt életmű ellenére 2006 óta nem jelent meg magyar nyelven önálló Carol Ann Duffy-kötet,³ és más nyelveken is viszonylag rendszertelen a fordítás és recepció. Magától értetődően antológiái is kizárólag angol nyelven olvashatók.

2022 februárjától mintha a könyvesboltokat reklámozó algoritmusok működése is megváltozott volna: az orosz–ukrán háború kitörésével egyre több háborús tematikájú történelmi, esszé- és szépirodalmi kötetet tártak elém az internetes közösségimédia-platformok. Így bukkantam rá többek között a Carol Ann Duffy által szerkesztett *Armistice* (Fegyverszünet) című antológiára, egy igényes kivitelezésű, közel kétszáz oldalas, keménytáblás kötetre, amely jelenleg Romániában az eredeti ár tizenötödéért megvásárolható. A 2018-as antológia Duffy utolsó koszorús költőként ünnepeelt évében jelent meg, nem véletlen tehát, hogy még alcímében is jelzi szerkesztője rangját (*A Laureate's Choice of Poems of War and Peace*). Érdekes lehet ez a magyar olvasó számára olyan vonatkozásban is, hogy alig találkozunk ennek magyar irodalmi megfelelőjével: nem olvasunk háborús versgyűjteményt kortárs Kossuth-díjas szerzők válogatásában, és talán személyi kultuszuk sem közelít a szupersztárság fogalmához. Népszerű kortárs költők által válogatott antológiákhoz legközelebb talán a Simon Márton által szerkesztett *99 magyar vers* áll, amely a Helikon Kiadó zsebkönyvsorozatában látott napvilágot, inkább könnyen hozzáférhető, mintsem ünnepi köntösben. A népszerűbb tematikus antológiák közé sorolhatók még a fiatal olvasókat megcélzó *Szívlapát* vagy a *Lehetnék bárki*, valamint a Poket Zsebkönyvek antológiái, ezek azonban rendszerint csak a magyar irodalom természetét foglalják magukban. Némi általánosítással ugyan, de megállapítható, hogy a mai magyar irodalomban az antológiák ismertető vagy reprezentatív jellegűek (egy generáció, alkotóközösség vagy térség természetét foglalják össze), nem jellemző, hogy történelmi évfordulókon, közéleti jelenségeken vagy elismert költők szelekcióin alapuljanak. Ez a különbség elsődlegesen az angol közve-

títőnyelvi szerepével magyarázható: ott jelentősen gazdagabb a fordításirodalom, így bővebb a merítés is.

Carol Ann Duffy *Armistice* című antológiája négy évvel az *1914: Poetry Remembers* után jelent meg, „memorial anthology”-ként (emlékirat- vagy emlékmű-antológiaként). Elődjéhez hasonlóan szintén egy történelmi esemény, a 1918. novemberi Compiègne-i fegyverszünet margójára készült, ugyanakkor a háborús versek referenciális skálája az ókori görög háborúkétól egészen az észak-ír konfliktusig nyúlik. „A fegyverletételt egy meghatározott helyen és időben elkeserítően hamar követi konfliktus valahol másutt” – áll az előszóban, és e bizarr kijelentést mi sem támasztaná alá jobban annál, hogy jelen szöveg sokat halogatott megírása alatt újabb fegyveres konfliktus tört ki és zajlik párhuzamosan az előzővel. A lényegretörően tömör előszó némiképp naiv hangvételben zárul: azzal az analógiával, mely szerint ha a háború a gyűlölet hírnöke, akkor ezzel szemben a költészet a szereteté.

Az antológia szerkezete is mondhatni hagyományosabb elődjénél: amíg az *1914: Poetry Remembers* ívét az adta, hogy a felkért szerzők maguk is ajánlhattak a verseik mellé egy új szöveget (ez lehetett kortárs szerző műve vagy jól ismert klasszikus is), addig az *Armistice* egyedül Duffy válogatását tükrözi. Összesen száz vers szerepel az antológiában, így néhol repetitívnek tűnik, a gazdag fordításanyag és vissza-visszatérő motívumok azt a benyomást is kelthetik az olvasóban, hogy ezt már látta valahol. A versek között átjárást elsősorban a hasonló motívumrendszer, megszólalások vagy utalások rendszere biztosítja, ugyanakkor az azonos című versek egymás mellé helyezve is párbeszédbe lépnek egymással (mint Siegfried Sassoon *Reconciliation*-je az azonos című Walt Whitman-verssel, illetve több *Armistice* és *Peace* című darab). Az antológiában szerepeltetett szerzők skálája is igen változatos, Sapphótól és Shakespeare-től a kortársakig és huszoneves fiatal szerzőkig nyúlik; Emily Dickinsontól és Yeatstól olyan meglepő választásokig is, mint Ioan Alexandru román költő *The End of the War* című, a megszemélyesített háború „végredeletét” tematizáló verse.

Legalább ennyire változatos a műfaji-nyelvi skála, ebben különösen izgalmas Marion Angus *Rememberance Day* című szövege, amelyben az angol és scots nyelveket ötvözi a ballada műfajában, Seiichi Niikuni japán költő és képzőművész háromszavas háborúellenes plakátverse, vagy az antológia talán legfiatalabb kortárs szerzője, a kínai származású Mary Jean Chan *Truce* című prózaverse: „anyám lánya vagyok / kinek dühe nem is oly egyszerű / a nők akiket szerettek / láthatatlan sérüléseket ápolnak” (a részleteket a továbbiakban is saját angolról való fordításomban közlöm, a kivételeket jelzem).

Lehetetlen száz verset egyenként górcső alá venni, mégis pár emlékezetes verssorral könnyen szemléltethetők az antológia szerepvállalásai, változatosága; a szentenciózus, pardont nem tűrő vagy épp rezignált sorok kontrasztja. Jól mutatja ezt Carl Sandburg *A. E. F.* című versének szorgos pókja, amely fokozatosan behálózza a falon rozsdásodó fegyvert: „Mutatóujjak és hüvelykujjak böknek irányába, hanyagul, megszokásból. / Félig-elfeledett és bárcsak-elfeledett dolgok között emlegetik majd. / És megmondják a póknak: Csak így tovább, jó munkát végzel.”

Ezek sorában mindenképp említésre méltó az előszóban is idézett Szymborska-vers (*The End and the Beginning*), amely magyarul is olvasható *A növények hallgatása* című válogatott kötetben,⁴ Csordás Gábor fordításában: „Valakinek takarítania kell, / minden háború után. [...] Ez nem fotogén, / és évekig tart. / A kamerák mind rég elutaztak / egy másik háborúba.” Gyakorlati a zeneiséggel, ritmussal játszó versek, ugyanakkor a tömörebb, koncentráltabb szövegek is nagyobb számban kerültek be a hosszabb poémákkal szemben. Ugyanakkor nem ritka az sem, hogy ugyanaz a szerző két szöveggel szerepeljen a válogatásban, például Thomas Hardy az 1918-as tűzszünet margójára írt, hosszabb lélegzetvételű *And There Was a Great Calm* című versével, valamint emlékezetesen kritikus négy sorosával az első világháború és a kereszténység atrocitásaival kapcsolatosan: „Legyen béke a földön» – dalol egy ország, / Megfizet millió papot, hogy elhozzák. / De kétezer év liturgia alatt / A békéből már csak mustárgáz maradt” (*Karácsony: 1924*).

A tavalyi budapesti Nemzetközi Könyvvásáron egy némiképp naiv kérdést intéztek az orosz–ukrán konfliktus egyik megélhetésszerű kommentátorának: tehet-e az irodalom valamit a háború megállításának érdekében? A válasz egyértelmű, nincs is miért idézni. Se verseskötet, se antológia nem fog megállítani egy háborút sem – szerencsés esetben egy golyót felfoghat. Ugyanakkor az irodalom mindig is naiv elképzelésekből táplálkozott. Háború és béke idején is megkerülhetetlen emlékműve azoknak a történelmi tanulságoknak, amelyeket levonhatunk. Ilyen téren az *Armistice* tanulságos olvasmányélmény lehet. Erősen koncepciózus válogatás: kimerítő, mégis változatos. A különböző megszólalási módok, egy univerzális tapasztalat szépirodalmi lenyomata mind pályakezdő, mind gyakorlott költőknek építő jellegű olvasmányélményt nyújthat. Ha nem is akkora mértékben, mint a brit irodalomban, de szocializációnk révén hajlamosak lehetünk idolizálni, „szupersztárként” kezelni kiemelkedő költőalakokat – hasonló antológiák arra is lehetőséget teremtenek, hogy elvonatkoztassunk egy ünnepelet költő személyétől átfogóbb, lényegesebb kérdések irányába.

JEGYZETEK

¹ Duffy, Carol Ann: *The World's Wife*. Picador, 2000.

² Forrás: <https://litera.hu/files/kepek/upload/2007-01/CAROL%20ANN%20DUFFY.rtf> (Utolsó hozzáférés: 2023. november 26.)

³ Antológiákban szerepelt csupán, például a 2007-ben megjelent *Skót bárdok, magyar költők* egyik szerzője (Ráció Kiadó, Budapest).

⁴ *Vég és kezdet = A növények hallgatása*, ford. Csordás Gábor – Kellermann Viktória, Fiatal Írók Szövetsége – Kalligram, Budapest, 2021.

TALÁLT VERSEK

Sziveri János

(1954 – 1990)

AGNUS DEI

Fölzaklatott minket hajdanán
fenekünkbe ha petárdát dugtak
s pomagránát tüdőnkből ami jó
megtartották volt maguknak

Kisajátítottak mindenestől
és combunkból leszettek jókorát
ráfanyalodtak a zsigerekre
velőnket szívták nádton át

Minden ami puha a múltba szállt
lerohadt ágyékunk – majd a has is
nem segít rajtunk a fű se már
kender marihuana hasis

Csak belőlünk zabáltak egykoron
de undorral visszaköptek
bámulnak reánk most értetlenül
akik utánunk jöttek

A halandó bánata határtalan
amit ma megtehet másnapra halaszt
lángra lobban a fejére csavart
gyűrött és porhanyós damaszt

Ápoljuk jóságod zilált csöndjét
s megőrzöd számunkra magad

ráérsz likvidálni szellemünket
minden kötél ha szakad

Lefejted rólunk mérgeket
csőröddel tépdased húsunk
eszményeinkkel van csupán bajod
miket naponta zúzunk

Forgom az akarás tűtengelyén:
Isten báránya nyárson
mint agyagos hantok heverünk
szánalmasan egymáson

VAKTÜKÖR

A bútoron korom lapul
mint kéklő lepel
bevon mindent az ernyedés
vagy hóhamu lep el

Bolyhos pára sarjad
mellemre huppan az éj
bekecset borít magára
a gombát termő ganéj

A látkép ráncos holdvirág
s olyannyira barokk
hogy a kérges puhaságba
már-már beléhalok

Otromba józan észverés
aszottan és némán
bomlasztja tépett irgalmát
utat vág a vénán

Orrunkban karika himbál
s teknőben csillog a talpam
a senyvedő tisztességből
üszkös sípot faragtam

Belem a salakra kibillen
remeg mint tojás szike
jég fölött pihen a dér
parancsban őrzőnk bízik-e

Ingujja takonytól ragyog
vacog de szólni nem mer
odvas gyöngysort nyaldos
egy révülő fehér ember

Alakulgat tépett számban
reccsen a puszta versanyag
lágyszmogban huzat vájkál
s bemocskol a nyers latyak

NÉVJEGY

la apus toate ciorile
pleacă undeva și oamenii
trag obloanele

Alexandru Vakulovski

aldorogakor az összes varjú
eltűnik velekvára
az emberek pedig elhúzódnak a redőnyök alá

dörötei lakni lakó fürdőterre

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Communitas Alapítvány,
Bethlen Gábor Alap,
Petőfi Kulturális Ügynökség – Magyar Kultúráért Alapítvány

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzi meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszük föl, valamint a <https://www.lato.ro/elfizetesek> oldalon.

ISSN 1220-5982